

Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 30

Virsitekstien muotoutuminen virsikirjaehdotuksesta vuoden 1986 virsikirjaan

Leevi Ruonakoski

Kirkon tutkimuskeskus, Tampere 2012

ISBN 978-951-693-322-4 (pdf)

ISSN 1459-2703

SISÄLLYS

1. Johdanto	5
1.1. Virsikirjauudistuksen konteksti	5
1.2. Tutkimustehtävä	7
1.3. Tutkimusmenetelmä ja lähteet	9
1.4. Tutkimuskirjallisuus	11
1.5. Kirkolliskokous päätöksentekuelimenä	13
1.6. Suomalaisen virsikirjan uudistaminen vuoteen 1984 saakka	15
1.6.1. Angolasta 1960-luvulle	15
1.6.2. Virsikirjauudistus 1970-luvun alusta vuoteen 1984	17
2. Virsikirjaehdotus 1984 ja siitä käyty keskustelu	25
2.1. Virsikirjaehdotus 1984	25
2.2. Virsikirjavalioikunnan asettaminen ja virsikirjaehdotuksesta käyty lähetekeskustelu	28
2.3. Virsikirjaehdotuksesta annettu palaute	32
2.3.1. Palautteen kokoaminen	32
2.3.2. Lisättäväksi toivottuja virsiä	34
2.3.3. Poistettavaksi toivottuja virsiä	38
2.3.4. Virsiteksteistä annettu palaute	42
3. Virsikirjavalioikunnan ensimmäinen mietintö	48
3.1. Virsikirjavalioikunnan uudistuslinjaukset	48
3.2. Lisättäväksi esitetyt virret	49
3.3. Poistettavaksi esitetyt virret	53
3.4. Virsitekstien muokkaaminen	54
4. Virsikirjauudistus kirkolliskokouksessa marraskuussa 1985	58
4.1. Valioikunnan mietinnön käsittely	58
4.2. Lisätyt virret	58
4.2.1. Virsikirjaehdotuksessa olleet virret	59
4.2.2. Vuoden 1938 virsikirjasta lisätyt virret	63
4.2.3. Uudet virret	64
4.3. Poistetut virret	69
4.4. Virsitekstien muokkaaminen	72
5. Virsikirja valmistuu	76
5.1. Valioikunnan toinen mietintö	76
5.2. Kirkolliskokous hyväksyy virsikirjan	79
6. Tutkimustulokset	82
7. Johtopäätökset	92

Lyhenteet	93
Lähteet ja kirjallisuus	94
Lähteet	94
Painamattomat lähteet	94
Painetut lähteet	94
Kirjallisuus	96
Liite	101

Esipuhe

Virret ovat olleet lähellä sydäntäni jo pitkään. Jo lapsesta asti olen kuullut ja kuunnellut sekä laulanut virsiä. Oma vaikutuksensa innostukseen on varmasti lapsuuden kodilla, jossa musiikilla ja - myös hengellisellä musiikilla oli oma keskeinen sija. Muistan ala-asteen musiikintunnit, jolloin harjoittelimme usein virsiä. Ne ovat jääneet lämpiminä muistoina mieleeni.

Kun yliopistossa mietin kandidaatintutkielmani aihetta, tiesin että haluan tutkia virsiä. Minulla ei kuitenkaan ollut selkeää kuvaa siitä, mitä haluan virsistä tutkia. Luin Tauno Väinölän kirjoittamaa kirjaa ”Virsikirjamme virret” ja kirjassa virren 345 ”Jo mah-taisimme yötä ja päivääkin kiittää” kohdalla yksi lause pysäytti minut. Väinölä kirjoitti: ”Se [virsi] ei kuulu virsikirjaa valmistelleen komitean löytöihin, vaan aloitteen sen mukaan ottamisesta teki vasta kirkolliskokouksessa edustaja Irja Vuorenpää.” Mielenkiintoni heräsi. En ollut lainkaan tietoinen virsikirjan syntyvaiheista, mutta hämmästyin. Oliko yhdellä ihmisellä tosiaan oikeus ehdottaa virttä virsikirjaan? Virsikirjan hyväksymistä edeltävät vaiheet alkoivat kiinnostaa. Ensiksi tein kandidaatintutkielmani ja vähän myöhemmin aloin tehdä pro gradu -tutkielmaa samasta aiheesta. Tämä tutkimus on Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa tekemäni pro gradu -tutkielma (Alkuperäinen tutkielma, ”Virsitekstien muotoutuminen virsikirjaehdotuksesta vuoden 1986 virsikirjaan”, valmistui helmikuussa 2012).

Haluan kiittää kirkon tutkimuskeskusta, joka otti tutkimukseni julkaistavakseen. Pro gradua tehdessä minulla oli hieno mahdollisuus osallistua Kirkon tutkimuskeskuk-sen Virsitutkimushankkeeseen. Savonlinnassa ja Järvenpäässä pidetyt symposiumit olivat erittäin merkittäviä tutkimuksen tekemisen kannalta. Kollegoiden ja vanhempien tutki-joiden tuki ja kommentit antoivat yhä uudelleen kipinää tutkimuksen tekemiseen. Eri-tyisesti haluan kiittää virsitutkimushankeen johtajaa ja graduni ohjaajaa professori Tapa-ni Innasta hyvin sujuneesta yhteistyöstä sekä kannustuksesta tutkimuksen tekemiseen. Kiitoksen haluan lausua myös muille virsitutkimushankkeeseen osallistuneille kollegoille yhteisistä hetkistä virsitutkimuksen parissa. Erityinen kiitos kuuluu vaimolleni, teol. yo. Liisa Ruonakoskelle. Hän jaksoi kannustaa minua tutkimuksen tekemisessä ja hän tarkisti työn loppuvaiheissa myös tutkimukseni kieliasua.

Ruovedellä 23.8.2012

Leevi Ruonakoski

1. Johdanto

1.1. Virsikirjauudistuksen konteksti

Viides suomalainen virsikirja hyväksyttiin kirkolliskokouksessa vuonna 1938. Se otettiin käyttöön 1. adventtina vuonna 1939, talvisodan kynnyksellä. Sota antoi oman sävynsä virsikirjan vastaanottamiseen ja sen käyttöönottoon.¹ Joistakin virsistä tuli sodan aikana hyvin tärkeitä rintamalla olleille sotilaille sekä heidän omaisilleen. Niiden kautta ihmiset pystyivät kokemaan Jumalan läsnäoloa myös sodan keskellä ja ahdistavina päivinä.² Sota-aika yhdisti suomalaisia ja tämä näkyi myös kirkon roolissa. Sotarintamalla kirkon rooli oli vahva ja kirkko saattoi kokea olevan koko kansakuntaa palveleva instituutio. Koettu yhteisvastuun henki oli osaltaan suuntaamassa kirkon huomiota entistä enemmän yhteisölliseen toimintaan. Sen seurauksena sisäisen hurskauden sijaan alettiin painottaa keskinäistä sosiaalista vastuuta.³

Melko pian talvi- ja jatkosodan jälkeen, 1950-luvulta alkaen, suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtui suuria muutoksia. Yhteiskuntapolitiikassa taloudellinen kasvu ja teollistuminen otettiin ohjelmalliseksi tavoitteeksi. Elintaso nousi nopeasti, muuttoliike maalta kaupunkeihin alkoi ja agraarista yhteiskunnasta siirryttiin nopeasti teollisuus- ja palveluyhteiskuntaan. Myös koulutus- ja tasa-arvoasioissa tapahtui muutoksia. Vuonna 1951 kaupungeissa asui 26 % prosenttia väestöstä, mutta vuonna 1965 kaupunkilaisten osuus koko Suomen väestöstä oli jo 46 %. Muuttoliikkeen vaikutuksesta entistä useampi sai elantonsa palvelualoilta, ja entistä harvempi työskenteli maa- ja metsätalouden alalla.⁴

Yhteiskunnan nopea muuttuminen näkyi yhteiskunnan henkisessä tilassa sekä Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. 1960-luvulla esiintyi kulttuuriradikalismia, jossa korostui voimakas intellektualismi, vapaat moraalikäsitteet ja hyökkäys perinteisiä arvoja ylläpitäviä instituutioita vastaan. Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa arvosteltiin sekä sisä- että ulkopuolelta. Kirkko pyrki olemaan esitetystä kritiikistä huolimatta koko kansan kirkko ja loi uusia työmuotoja. Esimerkiksi opiskelija- ja nuorisotyö sekä perheytyö lisääntyivät. Kirkko pyrki muuttamaan myös vanhanaikaiseksi ja epädemokraattiseksi kritisoituja rakenteitaan.⁵

Yhteiskunnan nopean muuttumisen vuoksi esitettiin yhä useammin vaatimuksia myös virsikirjan uudistamisesta. Vuonna 1938 hyväksytty virsikirja koettiin liian yksipuoliseksi. Virsikirjan käyttöönoton jälkeen seurakuntien työ oli monipuolistunut eikä virsiä ollut läheskään kaikkiin tarpeisiin. Virsikirjaan toivottiin erityisesti lasten- ja nuorten-

1 Vapaavuori s.a.

2 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 357–358; Kirk. kok. kptk-s. 1985, 302–304.

3 Ketola 2003, 49–50.

4 SEK 1947–51, 5; SEK 1962–66, 10; SEK 1967–71, 11–14; Ketola 2003, 45–46.

5 SEK 1967–71, 19; Sarelin 1998, 10–12.

virsiä sekä lähetys- ja palveluvirsiä. Kirkolliskokous vastasi vaatimuksiin ja asetti vuonna 1958 komitean, jonka tehtävänä oli laatia virsikirjaan lisävihko. Rovasti Jaakko Haavion johdolla toiminut komitea sai ehdotuksensa valmiiksi vuonna 1962. Kirkolliskokous hyväksyi ehdotuksen korjattuna vuonna 1963, 25 vuotta virsikirjan valmistumisen jälkeen. Virsikirjan lisäys sisälsi 46 virttä toivotuista aihepiireistä.⁶

Vuonna 1963 hyväksytty ja ensimmäisenä adventtina 1964 käyttöön otettu virsikirjan lisäys ei tyydyttänyt kaikkia käyttäjiä. Edelleen koettiin, että virsikirja ei vastannut kaikkiin yhteiskunnan muutoksen mukana tuomiin asioihin. Jo vuonna 1967 kirkolliskokous sai aloitteen Helsingin hiippakunnan pappeinkokoukselta, missä esitettiin virsikirjan uudistamista. Kirkolliskokous päätti, ettei kokonaisuudistukseen ryhdytä, mutta juuri perustettu Kirkon jumalanpalvelustoimikunta sai yhdessä Kirkon musiikkitoimikunnan kanssa aloittaa virsikirjauudistuksen esivalmistelut.⁷

Virsitekstien uudistaminen voidaan nähdä yhteiskunnan muuttumisen lisäksi myös osana kahta muuta laajempaa kokonaisuutta; Suomessa alkanutta jumalanpalveluksen uudistamista ja kansainvälistä virsikirjojen uudistamista. Kirkolliskokous oli vuonna 1968 hyväksynyt uuden *Jumalanpalvelusten kirjan*. Samana vuonna kirkolliskokous sai aloitteen myös uudesta virallisesta raamatunsuomennoksesta. Lokakuussa 1973 kirkolliskokous asetti raamatunkäännöskomitean tekemään uutta suomenkielistä raamatunkäännöstä. Tämän lisäksi se asetti myös käsikirjakomitean, jonka tehtävänä oli laatia uusi *Kirkollisten toimitusten kirja*.⁸ Euroopan protestanttisissa kirkoissa oli alkanut toisen maailmansodan jälkeen laaja virsikirjojen uudistamisen aalto. Ensimmäisenä, ja esikuvana myöhemmille uudistuksille, valmistui Saksassa vuonna 1950 uusi virsikirja *Evangelisches Kirchengesangbuch* (EKG). Saksan maakirkkojen yhteinen virsikirjauudistus oli laitettu alulle jo ennen toista maailmansotaa. Lopullinen virsikirja koostui kahdesta osasta, kaikille Saksan maakirkoille yhteisestä perusosasta sekä kunkin maakirkon omasta lisäyksestä. Tälle virsikirjalle antoi leiman se, että kaikki 1500- ja 1600-lukujen koraalit oli palautettu alkuperäiseen rytmi- ja melodia-asuunsa. Nimenomaan EKG:n 394 virttä sisältänyt perusosa oli mallina myöhemmille uudistuksille.⁹

Saksan virsikirjauudistuksen jälkeen useiden maiden kirkot alkoivat valmistella uusia virsikirjoja. Vuoteen 1973 mennessä uusi virsikirja oli valmistunut Tanskassa (1953), Islannissa (1972) ja Hollannissa (1973). 1960-luvulla virsiuudistus käynnistyi myös Norjassa ja Ruotsissa sekä Pohjois-Amerikassa. Myös Virossa oli yritetty virsikirjan uudistamista 1950-luvulla, mutta maan silloisessa ”taistelevan ateismin” ilmapiirissä se oli mahdotonta.¹⁰ Myös Suomessa aloitettiin virsikirjan uudistaminen vuonna 1973, vain kymmenen vuotta lisävihon hyväksymisen jälkeen.

6 Virsikirjauudistuksen periaatteet 1976, 8; Väinölä 2008, 692; Vapaavuori s.a.

7 Virsikirjauudistuksen periaatteet 1976, 8.

8 Kotila 2004, 126–129; Palola 2011, 102.

9 Lempiäinen 1988, 42; Pajamo 2001, 49; Pajamo & Tuppurainen 2004, 455–457.

10 Lempiäinen 1988, 45, 56–57, 61–67; Salumäe 1992, 191; Pajamo 2001, 49.

1.2. Tutkimustehtävä

Tutkin Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa vuosina 1973–1986 tapahtunutta suomenkielisen virsikirjan uudistamista. Tutkimukseni keskittyy uudistuksen viimeisiin vuosiin 1984–1986. Tutkimuskohde rajautuu ajallisesti alkamaan alkuvuodesta 1984, jolloin virsikirjaehdotus valmistui. Tutkimuksen päätepiste on 13.2.1986, jolloin kirkolliskokous hyväksyi uuden suomenkielisen virsikirjan.

Tutkimustehtäväni on selvittää, miten virsikirjan virsitekstit muuttuivat virsikirjakoiteen valmistamasta *Virsikirjaehdotus 1984*:stä helmikuussa 1986 hyväksytyyn virsikirjaan. Virsitekstien muuttumista tarkastelen kahdella tasolla. Ensimmäisellä tasolla, jota kutsun *virsi* tasoksi tarkastelen sitä, miten virsivalinnat muuttuivat tutkimusajana julkaistuissa virsikokoelmissa. Virsivalintojen muuttumista tarkastelen lisättyjen ja poistettujen virsien kautta. Toisella, *virren* tasolla, tutkin yksittäisiä virsiä ja niihin teytyjä muokkauksia tutkittavan ajanjakson aikana.

Tutkimuksessani pyrin myös tarkastelemaan niitä syitä, jotka johtivat virsitekstien muokkaamiseen. Tämä tapahtuu perehtymällä kirkolliskokouksen ja virsikirjavalio-kunnan työskentelyyn virsikirjauudistuksen parissa tutkittavana ajanjaksona. Keskeisiä kokonaisuuksia tutkimukseni kannalta ovat virsikirjaehdotuksesta annettu palaute, virsikirjavalio-kunnan toiminta ja sen tekemät mietinnöt sekä kirkolliskokouksen tekemät päätökset täysistunnoissa marraskuussa 1985 ja helmikuussa 1986. Tutkimuksessani pyrin hahmottamaan virsitekstien muuttumisen avulla myös virsikirjauudistuksen suuria linjoja. Mielenkiintoista on tietää esimerkiksi se, miten kirkolliskokouksen ja virsikirjavalio-kunnan uudistuslinjaukset erosivat virsikirjaehdotuksen tehneen koiteen linjauksista.

Suomalaiset virsitutkijat Pentti Lempiäinen ja Reijo Pajamo määrittelevät virren kolmisäikeiseksi langaksi, joka koostuu melodiasta, runosta sekä Raamatun ilmoituksesta. Seppo Suokunnas laajentaa hieman määritelmää, kun hän ei määrittele yhtä säiettä Raamatun ilmoitukseksi, vaan hän puhuu uskonkokemuksesta. Suokunnas kuitenkin korostaa, että virreksi sanotaan vain niitä lauluja, jotka on otettu mukaan kirkon viralliseen virsikirjaan.¹¹ 2000-luvun alussa pohjoismaisen hymnologisen instituutin, *Nordhymnin* julkaisemassa artikkelikokoelmassa¹² virrelle löydettiin kaksi määritelmää. *Suppeamman* määritelmän mukaan virsi on tekstin ja sävelmän yhdistelmä, joka on virsikirjassa. Tämä määritelmä on lähellä esimerkiksi Seppo Suokunnaan virren määritelmää. *Laajemman* määritelmän mukaan virreksi voidaan kutsua mitä tahansa laulua, jossa on uskonnollinen sisältö.¹³

Tutkimuksessani käytän termiä *virsi* sellaisista lauluista, jotka ovat tutkimusajan-kohtana olleet suomalaisessa virsikirjassa, virsikirjauudistuksen aikana julkaistuissa vir-

11 Lempiäinen 1988, 11; Pajamo 1991, 9; Suokunnas 1991, 14.

12 Dejlig er jorden 2001.

13 Straarup & Hansson 2001, 10.

sikirjakomitean Virsikirjaehdotus 1984:ssä tai virsikirjavalioikunnan mietinnöissä. Pidän perusteltuna käyttäen termiä *virsi* sellaisesta laulusta, joka oli virsikirjaehdotuksessa tai valiokunnan mietinnössä. Sekä komitean ehdotus että valiokunnan mietinnöt olivat laulukokoelmia, joita ehdotettiin virsikirjaksi. Tämän lisäksi termin käyttöä voi perustella myös sillä, että kirkolliskokouksessa käytettiin termiä *virsi* sellaisistakin virsikirjavalioikunnan mietinnössä olevista lauluista, jotka eivät kuuluneet viralliseen virsikirjaan. Muista kuin edellä mainituista lauluista käytän termiä *laulu*. Termien käyttöön ei vaikuta se, valittiinko kyseistä laulua myöhemmin virsikirjaan, vaan käytän termiä laulun sen hetken aseman mukaan.

Keskityn tutkimuksessani virsiteksteihin ja niiden muuttumiseen tutkimusajan kohtana. Virren kolmannen säikeen, sävelmien tarkastelun ja niiden muuttumisen jätän tutkimukseni ulkopuolelle. Professori Reijo Pajamo on tehnyt tutkimusta virsikirjan sävelmistöuudistuksesta. Hän on julkaissut aiheesta muutamia artikkeleita sekä laajan kirjan. Niistä oman tutkimukseni kannalta merkittävimpiä ovat laaja tutkimus *Virsikirjan sävelmistöuudistus 1973–1986*¹⁴ sekä kirkolliskokouksen roolia käsitellyt artikkeli *Virsikirjaehdotuksen sävelmistön käsittely kirkolliskokouksessa*.¹⁵ Vaikka Pajamo on ansiokkaasti tutkinut virsikirjan sävelmistöuudistusta, en kuitenkaan voi täysin sulkea sävelmiä tutkimukseni ulkopuolelle. Sävelmät eivät ole tutkimukseni keskiössä, mutta niitä käsitellen silloin, kun nimenomaan sävelmä on vaikuttanut yksittäisen virren valintaan. Jos virsi esimerkiksi poistettiin liian vaikean sävelmän takia, silloin virsikokoelmasta poistui myös virsiruno ja -teksti. Tällaisessa tapauksessa on tarvetta kiinnittää huomiota sävelmään.

Tutkimukseni sisältää neljä tutkimuslukua. Niitä edeltävässä johdannossa esittelen tutkimustehtävän, menetelmän ja lähteet. Lisäksi tarkastelen aiemmin virsikirjauudistuksesta tehtyä tutkimusta. Johdannon viimeisessä alaluvussa tarkastelen hieman suomalaisia virsikirjoja sekä virsikirjauudistusta vuoteen 1984 asti. Tämän yhteydessä tarkastelen myös virsikirjakomitean keskeisiä uudistusperiaatteita sekä komitean tekemiä ratkaisuja, jotka edelsivät virsikirjaehdotusta. Tutkimusluvut etenevät kronologisessa järjestyksessä. Ensimmäisessä tutkimusluvussa (luku 2.) tarkastelen virsikirjaehdotusta sekä siitä käytyä keskustelua ja annettua palautetta. Toisessa tutkimusluvussa (luku 3.) tarkastelen virsikirjavalioikunnan toimintaa sekä sen valmistelemaa mietintöä. Kolmas tutkimusluku (luku 4.) käsittelee kirkolliskokouksen toimintaa virsikirjan uudistajana marraskuussa 1985. Viimeisessä tutkimusluvussa (luku 5.) tarkastelen valiokunnan toista mietintöä sekä kirkolliskokouksen helmikuussa 1986 tekemiä päätöksiä. Tutkimustehtävän kaksitasoisuus tulee esille pääluvuissa, jotka ovat rakenteiltaan keskenään melko yhtenäiset. Lisätyjä ja poistettuja virsiä koskevat alaluvut liittyvät virsikirjan tasolla tehtyihin muokkauksiin, ja virsitekstejä ja niiden muokkaamista koskevat alaluvut liittyvät yksittäisen virren tasolla tehtyihin muutoksiin.

14 Pajamo 2001.

15 Pajamo 2002.

1.3. Tutkimusmenetelmä ja lähteet

Käytän tutkimuksessani historiallista tutkimusotetta. Historiantutkijan tehtävänä on luoda kokonaiskuva menneisyydestä.¹⁶ Pysin lähteisiin pohjautuen ymmärtämään virsikirjauudistuksen kontekstin ja uudistusprosessiin vaikuttaneet tekijät tutkittavana ajankohtana. Historiantutkijana minun tulee tehdä oikeutta tutkittavana oleville ihmisille ja asioille.¹⁷ Tämä merkitsee sitä, että minun täytyy pitäytyä tutkimukseni lähteisiin ja tuoda esiin sieltä nousevia asioita, myös mahdollisia ristiriitoja.

Kirjallisten lähteiden avulla pyrin luomaan kokonaiskuvan virsikirjauudistuksesta. Tutkittava ajanjakso on hieman yli 25 vuoden takaa, joten se on luettavissa lähihistoriaksi. Tutkittavan ajanjakson läheisyyttä kuvaa hyvin myös se, että monet ihmiset muistavat hyvin ”Uuden virsikirjan” valmistumisen. Itse olen syntynyt vasta tutkittavan ajankohdan jälkeen, joten minulla ei ole muistikuvaa virsikirjauudistuksen eri vaiheista tai virsikirjan valmistumisesta. Kun tutkittava ajankohta on ajallisesti suhteellisen tuore, niin mahdollisten lähteiden määrä on suurempi kuin vanhemmassa, esimerkiksi keskiajan historian tutkimuksessa. Olen rajannut tutkimukseni lähteet vain kirjallisiin lähteisiin. Olen tarkoituksella jättänyt esimerkiksi virsikirjauudistukseen osallistuneiden henkilöiden haastattelut tutkimukseni lähdeaineiston ulkopuolelle. Ne olisivat varmasti antaneet lisätietoa asiasta, mutta tämän tutkimuksen yhteydessä en katsonut tarpeelliseksi niitä tehdä. Myöhemmin virsikirjauudistuksen tutkimusta on mahdollista ja varmasti myös tarpeellista syventää henkilöhaastatteluita tekemällä, mutta se on toisen tutkimuksen tehtävä. Tämä tutkimukseni keskittyy luomaan kuvan virsikirjauudistuksen vaiheesta, josta ei ole tehty tutkimusta juuri ollenkaan. Tässä vaiheessa pelkkiin kirjallisiin lähteisiin pitäytyminen sulkee pois myös riskin, joka syntyy kun ihmiset kertovat vuosikymmeniä aiemmin tapahtuneista asioista. Ihminen ei välttämättä muista kaikkia asioita tarkasti, ja myös myöhempi elämä voi värittää heidän tulkintaansa tapahtumista.¹⁸

Tutkimukseni lähteet voidaan jaotella kolmeen osaan. Ensimmäisen tason lähteitä ovat virsikirjakomitean julkaisema *Virsikirjaehdotus 1984*, virsikirjavaliokunnan valmistelema mietinnöt sekä kirkolliskokouksessa vuonna 1986 hyväksytty virsikirja. Näiden virsikokoelmien valmistumista ja tekijöiden uudistusperiaatteita valottavat virsikirjavaliokunnan ja kirkolliskokouksen pöytäkirjat. Tutkimuksen rajaamisen vuoksi virsikirjakomitean pöytäkirjat eivät kuulu tutkimusaineistooni. Komitean toiminnan tarkasteleminen on johdantoa omalle tutkimukselleni ja perehdyn siihen komitean valmistaman osamietinnön ja virsikirjaehdotuksen sekä aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Virsikirjauudistuksen aikana valmistuneiden virsikokoelmien ja niiden taustoista kerto-

16 Renvall 1983, 68.

17 Kalela 2000, 55.

18 Kalela 2000, 90.

vien pöytäkirjojen lisäksi komitean virsikirjaehdotuksesta annetut lausunnot ja palautteet ovat tärkeä osa tutkimukseni lähdeaineistoa.

Tutkimukseni lähteitä ovat *Virsikirjaehdotus 1984*, virsikirjavalioikunnan pöytäkirjat ja mietinnöt sekä kirkolliskokouksen pöytäkirjat. Kirkolliskokous ja virsikirjavalioikunta suorittivat virsikirjan uudistamista tutkimukseni ajankohtana, joten sekä kirkolliskokouksen että virsikirjavalioikunnan pöytäkirjat ja keskustelupöytäkirjat ovat tärkeitä lähteitä tutkimuksessani. Valioikunnan pöytäkirjat eivät juurikaan sisällä tietoa valiokunnan tekemiin päätöksiin vaikuttaneista asioista. Virsikirjavalioikunnan työskentelyä ja toimintaa arvioidessani *Virsikirjaehdotus 1984*:stä saaduilla lausunnoilla on tärkeä rooli. Kirkolliskokouksen antaman tehtävänannon mukaisesti valiokunnan työskentelyn tuli pohjautua *Virsikirjaehdotus 1984*:ään sekä siitä annettuihin lausuntoihin ja palautteisiin. Merkittävimpiä virsikirjavalioikunnan työskentelyä ja päätöksiä avaavia lähteitä ovat virsikirjavalioikunnan mietinnöistä löytyvät ”Virsikirjavalioikunnan perustelut” sekä virsikirjavalioikunnan puheenjohtajan Paavo Kortekankaan ja valiokunnan jäsenten kirkolliskokouksessa käyttämät puheenvuorot. Kirkolliskokouksen keskustelupöytäkirjat sisältävät kaikki kirkolliskokouksessa käytetyt puheenvuorot kokonaisuudessaan. Niiden pohjalta arvioin kirkolliskokouksen toimintaa virsikirjan uudistajana.

Virsikirjakomitean *Virsikirjaehdotus 1984*:stä annetulla palautteella oli merkittävä rooli uudistustyössä, joten olen ottanut tutkimuksessani huomioon kirkkohallituksen pyytämät lausunnot sekä piispainkokouksen lausunnon. Kirkkohallitus pyysi komitean ehdotuksesta lausunnot kaikilta suomenkielisten hiippakuntien seurakunnilta, sellaisilta Porvoon hiippakunnan seurakunnilta, joissa on merkittävä suomenkielinen vähemmistö¹⁹, tuomiokapituleilta, Sibeliuksen Akatemialta, Helsingin yliopiston teologiselta tiedekunnalta ja Suomen Kanttori-urkuriliitto ry:ltä. Tutkittavana ajanjaksona Kirkon tutkimuskeskuksen johtajana toiminut Harri Heino on koontanut seurakunnan lausunnoista raportin *Seurakuntien lausunnot suomenkielisestä virsikirjaehdotuksesta*. Tämän lisäksi olen käynyt läpi Kirkkohallituksen arkistosta löytyvän kansion seurakuntien palautteista, johon on koottu kustakin *Virsikirjaehdotus 1984*:n virrestä saatu palaute.²⁰

Edellä mainittujen, kirkkohallituksen pyytämien lausuntojen lisäksi olen tutkimuksessani ottanut huomioon Teologisen Aikakauskirjan²¹ vuoden 1985 ensimmäisessä numerossa julkaistut artikkelit. TA:n artikkelit otan huomioon, koska kirkolliskokouksessa virsikirjavalioikunnan puheenjohtaja piispa Paavo Kortekangas viittasi muutamaaan kerran TA:ssa julkaistuihin artikkeleihin. Hänen puheenvuoroistaan voi päätellä, että ne ovat vaikuttaneet virsikirjavalioikunnan päätöksiin ja ovat siten olleet merkittäviä uudistustyön kannalta.

19 Karjaan, Kemiön, Mustasaaren, Siuntion ja Tammisaaren seurakunnat.

20 VKA VKVK Hba 11.

21 Lyhenne TA.

1.4. Tutkimuskirjallisuus

Tutkimukseni kannalta keskeistä kirjallisuutta on kaikki 1900-luvun loppupuolella ja 2000-luvun alussa Suomessa tehty virsitutkimus. Virren kehitystä 1900-luvulla tarkasteleva, sekä yhteiskunnan ja kirkon tilannetta virsikirjaehdotuksen ajankohtana käsittelevä kirjallisuus auttavat ymmärtämään virsikirjauudistuksen vaiheita. Erityisen tärkeää kirjallisuutta ovat virsikirjauudistusta käsittelevät tutkimukset, artikkelit ja kirjoitukset. Suomenkielisen virsikirjan uudistuksesta ei ole tehty kattavaa kokonaistutkimusta. Samaan aikaan suomenkielisen virsikirjan uudistuksen kanssa toteutetusta Suomen ruotsinkielisen virsikirjan uudistuksesta on tehty laaja tutkimus.

Virsikirjavalioikunnan ruotsinkielisen jaoston sihteerinä toimi Birgitta Sarelin. Hänen vuonna 1998 Åbo Akademiassa hyväksytty väitöskirja *Behålla och förnya*²² käsittelee Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vuoden 1986 ruotsinkielisen virsikirjan valmistumisprosessia. Sarelin jakaa tutkimuksessaan uudistuksen kolmeen ajanjaksoon. Myös virret hän jakaa kolmeen osastoon aihealueittain. Hän käsittelee jokaisessa ajanjaksossa erikseen lisättyjä, poistettuja ja muokattuja virsiä. Ruotsinkielisen virsikirjan valmistumisprosessi sujui pääpiirteissään samalla tavalla kuin suomenkielisen virsikirjankin. Vuonna 1984 kirkolliskokous asetti vain yhden virsikirjavalioikunnan. Valiokunta jaettiin kahteen osastoon. Toinen valmisteli mietintöä suomenkielisestä virsikirjasta ja toinen ruotsinkielisestä virsikirjasta. Sarelinin tutkimus kattaa vuodet 1975–1986, joten siinä keskitytään koko ruotsinkielisen virsikirjan syntyprosessiin alusta loppuun saakka. Oman tutkimukseni dispositio on rakenteellisesti hieman samantapainen kuin Sarelinin väitöskirjassa. Tutkittava ajanjakso on tutkimuksessani lyhyempi, joten pääluvut eivät ole yhteneväiset. Virsikirjauudistuksen käsittely lisättyjen, poistettujen ja muokattujen virsien kautta sen sijaan on tutkimuksissamme yhteistä.

Vuoden 1986 suomenkielisen virsikirjan syntyvaiheista on tehty joitakin tutkimuksia. Omalle tutkimustyölleni merkittävimpiä ovat Reijo Pajamon ja Seppo Suokunnahan kirjoittamat artikkelit ja tutkimukset. Pajamo oli mukana suomenkielisessä virsikirjakomiteassa. Hän on tehnyt tutkimuksen *Virsi- ja sävelmistöuudistus 1973–1986*. Tutkimuksessaan Pajamo keskittyy sävelmistöjen uudistustyöhön. Hän käy läpi kaikki nykyisen virsikirjan sävelmät ja myös sellaisia sävelmiä, jotka eivät tulleet lopulliseen virsikirjaan. Virsikirjakomitean jäsenenä Pajamo kertoo tarkasti komitean aikana tapahtuneista uudistusvaiheista.²³ Tämä antaa hyvää tietoa siitä, miten *Virsi- ja sävelmistöuudistus 1984*:ään on päädytty. Pajamon sävelmistöä koskeva tutkimus on luonteeltaan monin paikoin enemmän tapahtumia referoiva kuin analysoiva. Pajamon rooli komiteassa tulee esille hänen tutkimuksissaan. Hänen tutkimuksensa keskittyvät enemmän komitean toimintaan kuin virsikirjavalioikunnan tai kirkolliskokouksen toimintaan. Laajemman sävelmistöä kos-

22 Sarelin 1998.

23 Pajamo 2001.

kevan tutkimuksen jälkeen Pajamo kirjoitti artikkelin *Virsikirjaehdotuksen sävelmistön käsittely kirkolliskokouksessa*.²⁴ Tässä artikkelissa hän keskittyy enemmän kirkolliskokouksen ja virsikirjavalioikunnan tekemiin päätöksiin, keskittyen kuitenkin hyvin tiukasti nimenomaan sävelmiin ja niiden uudistamiseen.

Virsikirjakomitean sihteeri, teologian tohtori Seppo Suokunnas on kirjoittanut artikkeleita, joissa hän käy läpi virsikirjauudistuksen vaiheita. Tutkimukseni kannalta keskeinen on hänen artikkelinsa *Vuonna 1986 hyväksytty suomalainen virsikirja ja sen valmistuminen*.²⁵ Artikkelissa Suokunnas käy läpi suomenkielisen virsikirjan uudistustyön vaiheita vuodesta 1973 vuoteen 1986. Historiallisten vaiheiden kuvaamisen lisäksi hän myös arvioi hyväksytyyn virsikirjan yleisilmettä ja sisältöä. Suokunnaan artikkeli on hyvä ja tiivis katsaus virsikirjauudistuksen vaiheisiin.²⁶ Pajamon tutkimusten tavoin, myös komitean sihteerin Suokunnaan artikkeli keskittyy lähinnä komitean toimintaan. Virsikirjaehdotuksesta annettua palautetta sekä virsikirjavalioikunnan ja kirkolliskokouksen toimintaa virsikirjauudistuksessa Suokunnas on käsitellyt hyvin lyhyesti ja suurpiirteisesti.

Vuonna 1986 päättyneestä virsikirjan uudistamistyöstä on tehty joitakin pro gradu -tutkielmia sekä lopputöitä Helsingin yliopistossa ja Sibelius-Akatemiassa. Inkeri Pietikäinen tutki musiikkitieteen pro gradu -tutkielmassaan virsikirjauudistuksen alkuvaiheita, vuosia 1973–1976.²⁷ Pentti Miettinen tutki käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielmassa virsikirjakomitean vuonna 1976 julkaistun osamietinnön jälkeen lehdistössä käytyä keskustelua virsikirjauudistuksesta.²⁸ Sekä Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa että Sibelius-Akatemian kirkkomusiikin osastolla oli 1980-luvulla projektit, joissa tehtiin tutkimusta virsikirjauudistuksesta. Sibelius-Akatemian lopputöissä tutkittiin ensimmäisessä vaiheessa virsikirjaehdotuksen, ja toisessa vaiheessa virsikirjan saamaa vastaanottoa seurakunnissa. Virsikirjaehdotuksen vastaanottoa seurakunnissa tutkittiin kaikkiaan viidessä eri tutkielmassa. Nämä kattavat kaikki Suomen hiippakunnat.²⁹ Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa Kati Häkkinen tutki virsikirjauudistuskeskustelua lehdistössä vuosina 1984–1985³⁰ ja Pentti Leppänen virsikirjaehdotuksen vastaanottamista seurakunnissa.³¹ Lisäksi on valmistunut muutamia tutkielmia, joissa on tutkittu vuoden 1986 virsikirjan tiettyjen osastojen virsiä, mutta ne eivät liity virsikirjauudistamiseen.

Mikään mainituista virsikirjauudistusta käsittelevistä tutkielmista ei käsittele kirkolliskokouksen tai virsikirjavalioikunnan toimintaa virsikirjaehdotuksen valmistumisen jälkeen. Anna Karhumaa on Helsingin yliopistossa valmistuneessa käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielmassaan tutkinut Niilo Rauhalan roolia virsikirjakomiteassa. Tut-

24 Pajamo 2002.

25 Suokunnas 1992.

26 Suokunnas 1992, 157–170.

27 Pietikäinen 2003.

28 Miettinen 1979.

29 Myllymäki 1987; Väisänen 1987; Hellevirta 1988; Raatikainen 1988; Takala 1990.

30 Häkkinen 1987.

31 Leppänen 1987.

kimus keskittyy komitean työskentelyn vaiheisiin, mutta siinä tulee myös esiin Rauhalan suhtautuminen virsikirjavalioikunnan ja kirkolliskokouksen toimintaan.³²

Virsikirjauudistuksesta tehdyt tutkielmat kuvaavat hyvin myös laajemmin virsikirjauudistuksesta tehtyä tutkimusta. Virsikirjakomitean tekemiä uudistuslinjauksia ja virsikirjaehdotusta ovat tutkineet ja analysoineet monet teologian, kirjallisuuden ja kirkkomusiikin asiantuntijat, esimerkiksi professorit Eero Huovinen³³, Tuomo Mannermaa³⁴, Martti Parvio³⁵, Seppo A. Teinonen³⁶ ja diplomiurkuri Osmo Vatanen³⁷. Sen sijaan kirkolliskokouksen ja virsikirjavalioikunnan tekemät muutokset virsikirjaehdotukseen ovat jääneet vaille tarkempaa tutkimusta. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää perehtyä myös siihen virsikirjauudistuksen ajanjaksoon, jonka aikana virsikirja sai lopullisen muotonsa.

1.5. Kirkolliskokous päätöksentekovelimenä

Kirkolliskokous on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ylin päättävä elin. Vuonna 1869 hyväksyttiin niin kutsuttu ”Schaumanin kirkkolaki”. Tämän laki määritteli kirkon suhdetta valtioon. Lain mukaan kirkon oli saatava itse hallita itseään ja sen vuoksi perustettiin kirkon korkein hallintoelin, kirkolliskokous. Se sai merkittävän roolin kirkkolain säätämisessä. Kirkolliskokous sai ehdottaa kirkkolain muokkaamista tai uusien lakien tekemistä. Hallitsijan ja säätyjen, myöhemmin eduskunnan, tuli hyväksyä tai hylätä kirkolliskokouksen lakimuutokset, mutta niillä ei ollut oikeutta muokata kirkkolain sisältöä.³⁸

Ensimmäinen kirkolliskokous kokoontui Turussa vuonna 1876. Kirkolliskokous kokoontui aluksi 10 vuoden välein. Nopeasti kuitenkin huomattiin, että 10 vuotta oli liian pitkä väli ja vuodesta 1893 alkaen kirkolliskokous kokoontui 5 vuoden välein vuoteen 1973 asti. Lisäksi vuonna 1930 tehdyn lakimuutoksen myötä oli mahdollista pitää myös ylimääräisiä kirkolliskokouksia. Näitä pidettiin vuosina 1935–1971 kuusi kertaa.³⁹ Kirkolliskokousten välillä vuosina 1944–1973 kokoontui laajennettu piispainkokous.⁴⁰ Vuodesta 1974 alkaen kirkolliskokous on kokoontunut kaksi kertaa vuodessa. Uusimuotoisen

32 Karhumaa 2009, 43–46.

33 Huovinen 1987.

34 Mannermaa 1985.

35 Parvio 1985.

36 Teinonen 1985.

37 Vatanen 1985.

38 Juva 1976, 15–17; Eskola 2004, 138; Sorsa 2010, 28–29.

39 Myös molemmat vuonna 1941 pidetyt kirkolliskokoukset voidaan katsoa ylimääräisiksi, vaikka lailisten edellytysten puuttuessa ne kutsuttiin koolle varsinaisina. Juva 1976, 19.

40 Toivainen 2004, 112.

kirkolliskokouksen aloittaessa laajennettu piispainkokous lopetti toimintansa ja kirkolliskokouksen valta lisääntyi.⁴¹

Kirkolliskokouksessa on sekä pappis- että maallikkoedustajia. Näille molemmille ryhmille on omat kiintiöt. Piispat ovat alusta alkaen olleet itseoikeutettuja jäseniä. Lisäksi mukana on ollut asiantuntijajäseniä, joiden määrä on vaihdellut eri aikoina. Tutkimusajana, vuosina 1984–1986 kirkolliskokouksen jäseniä olivat 8 piispaa, kenttäpiispa, 32 pappia, 64 maallikkoa, valtioneuvoston edustaja sekä yksi korkeimman oikeuden ja yksi korkeimman hallinto-oikeuden keskuudestaan valitsema jäsen. Yhteensä jäseniä oli 108.⁴²

Kirkkolain säätämisen lisäksi yksi keskeinen kirkolliskokouksen tehtävä on hyväksyä ja määrätä käyttöön otettaviksi kirkolliset kirjat. Näitä ovat raamatunkäännös, kristinoppi, virsikirja, kirkkokäsikirja ja messusävelmistö.⁴³ Aloitteen kirkollisten kirjojen uudistamisesta voi esittää piispainkokous, kirkkohallitus, hiippakuntakokous sekä työjärjestyksen sen mahdollistaessa yksittäinen kirkolliskokousedustaja.⁴⁴

Päätöksentekoaikana kirkolliskokous muistuttaa hyvin paljon eduskuntaa. Täysistunnot, puhemiehistö, valiokunnat ja käsittelyt ovat organisoitu toimimaan eduskunnan tavoin. Valiokunnat valmistelevat mietinnöt, joiden pohjalta kirkolliskokous tekee päätöksiä. Ratkaiseva ero kirkolliskokouksen suhteessa eduskuntaan on se, ettei kirkolliskokouksessa ole puolueiden tavoin organisoituja ryhmiä. Tämän myötä siellä ei ole myöskään hallitusta ja oppositiota. Kirkolliskokouksessa on kuitenkin ryhmiä, jotka eivät ole tiukasti organisoituneita. Tällaiset ryhmittymät saattavat muodostua tietyn alueen tai herätysliikkeen edustajien kesken tai jonkin yhden asian ympärille. Piispat ovat pitkään esiintyneet hyvin yhtenäisenä joukkona. Heidän vaikutusvalta kirkolliskokouksessa on myös hyvin merkittävä. Se on vähentynyt 1970-luvulta lähtien, mutta eturivissä istuvina ja usein valiokuntien puheenjohtajina toimiessaan heillä on merkittävät vaikutusmahdollisuudet.⁴⁵

Professori Seikko Eskolan mukaan ilman puolueita toimivan kirkolliskokouksen täysistunnossa on oikeasti päätäntävaltaa. Päätöksiä ei ole sovittu etukäteen, vaan ne tehdään täysistunnossa. Esimerkkinä hän mainitsee Espoon valitsemisen hiippakuntakaupungiksi vastoin kirkkohallituksen esitystä ja hallintovaliokunnan kantaan. Eskolan mukaan täysistuntojen merkitys on johtanut siihen, että kirkolliskokouksen täysistunnoissa puhekulttuuri on hyvällä tasolla. Hyvällä puheella ja retoriikalla voi olla suuri merkitys keskustelun lopputulokseen.⁴⁶

41 Sorsa 2010, 31.

42 KL1980, 521§; Juva 1976, 37–38.

43 Kotila 2004, 126.

44 KL 1980, 530 §.

45 Björkstrand 2004, 104; Eskola 2004, 138–140; Kauppinen 2004, 144–145.

46 Eskola 2004, 138–140; Sorsa 2010, 33.

1.6. Suomalaisen virsikirjan uudistaminen vuoteen 1984 saakka

1.6.1. *Agricolasta 1960-luvulle*

Ensimmäiset suomalaiset teokset, jotka sisälsivät virsiä, olivat Mikael Agricolan *Rucouskirja* vuodelta 1544 ja Rauman kappalaisen Mathias Johannis Westhin *Westhin Codex* vuodelta 1546. Agricolan *Rucouskirja* sisälsi useita kymmeniä suomenkielisiä psalmeja, hymnejä ja virsiä. Westhin *Codex* oli messu- ja käsikirja, joka sisälsi virsiä ja liturgisia sävelmiä. Ne oli suomennettu mahdollisesti jostakin 1530-luvulla ilmestyneestä ruotsalaisesta messusta. Käsikirja sisälsi useita eri käsialoja, joten ei tiedetä, missä määrin se on Westhin tekemä. Kokoelma sisälsi 19 virttä, joista kuusi oli Agricolan *Rucouskirjasta*. Agricolan ja Westhin suomenkieliset virsikokoelmat eivät olleet virallisia virsikirjoja, mutta niillä on ollut merkittävä vaikutus myöhemmälle virsityölle. Virsitutkija Tauno Väinölä pitääkin niitä suomalaisen virsikirjan esihistoriana.⁴⁷

Ensimmäinen suomalainen virsikirja sai alkunsa, kun Turun koulun rehtori ja Maarian seurakunnan kirkkoherra Jaakko Finno sai vuonna 1578 kuningas Juhana III:lta määräyksen ”toimittaa muutamia hyödyllisiä kirjoja suomen kielellä”. Näihin kirjoihin kuului myös virsikirja. Finno sai kirjan *Yxi Wähä Suomenkielinen Wirsikirja, Suomencocouxis Jumalata kijttä Suomenkielellä* valmiiksi vuoteen 1583 mennessä.⁴⁸ Virsikirjaan tuli 101 virttä ja sen esikuvana lienee ollut ruotsalainen virsikirja vuodelta 1572, jossa oli myös 101 virttä. Vaikutteita kirja oli saanut myös vuonna 1562 ja vuonna 1567 syntyneistä ruotsalaisista virsikirjoista. Ne eivät olleet kuitenkaan ainoita lähtökohtia.⁴⁹ Finnon virsikirjan virret olivat enimmäkseen käännettyjä latinasta, saksasta ja ruotsista, mutta mukana oli myös muutamia hänen omia virsiään. Virsikirjassa näkyy selkeästi reformaation vaikutus muun muassa Raamatun korostamisessa.⁵⁰

Toisen suomalaisen virsikirjan toimitti Maskun kirkkoherra Hemminki Maskulainen vuonna 1605⁵¹. Virsikirja sisältää 242 virttä; kaikki 101 Finnon virsikirjan virttä ja tämän lisäksi 141 uutta virttä, joista ainakin 19 on Hemmingin tekemiä.⁵² Hemminki käänsi virsiä latinan, saksan, ruotsin ja tanskan kielestä. Tämä virsikirja oli huomattavasti laajempi ja monipuolisempi sekä runoasultaan kehittyneempi kuin Finnon virsikirja.⁵³

47 Kurvinen 1941, 10–13; Pajamo 1991, 70; Väinölä 2008, 652, 656.

48 Valmistumisvuodesta ei voida olla täysin varmoja, koska ainoasta säilyneestä kappaleesta puuttuu nimilehti.

49 Pajamo & Tuppurainen 2004, 64–65.

50 Suokunnas 1987, 17–18; Väinölä 2008, 656.

51 Painovuodesta ei olla täysin varmoja, koska Hemmingin virsikirjan säilyneestä kappaleesta puuttuu nimilehti. Virsikirjan painovuotta on tutkinut Pentti Lempiäinen. Lempiäinen 2009, 93–97.

52 On vaikea tietää tarkkaa Hemmingin omien virsien lukumäärää, koska monissa virsissä on sekä muista kielistä käännettyä että hänen omaa tekstiään. Suokunnas (1987), Lempiäinen (1988) ja Pajamo (1991) pitävät perusteltuna olettaa uusien virsien määräksi 19. Tauno Väinölä (2008) mukaan jopa 26 tekstiä voidaan pitää Hemmingin alkuperäisrunoina.

53 Suokunnas 1987, 18–19; Lempiäinen 1988, 68–69; Pajamo 1991, 73–74; Väinölä 2008, 661–662.

Ruotsissa tehtiin virsikirjauudistus 1690-luvulla. Tämän uudistuksen yhteydessä haluttiin yhtenäistää ruotsinkielinen ja suomenkielinen virsikirja. Turun Piispa Johannes Gezelius nuorempi sai kuninkaalta virsikirjaa koskevia ohjeita ja määräyksiä, joiden pohjalta ryhdyttiin tekemään uutta suomenkielistä virsikirjaa. Se tehtiin komiteatyönä. Virsikirjaa tehneestä komiteasta tiedetään melko vähän, mutta merkittävimpänä vaikuttajana pidetään Erik Cajanusta, jonka oletetaan kääntäneen ruotsin kielestä noin 120 virttä. Komitean työn tulos, *Uusi Suomenkielinen Virsi-kirja* vuodelta 1701 sisältää 413 virttä, aivan kuten sen ruotsalainen esikuvakin. Virsikirjaan otettiin neljää virttä lukuun ottamatta kaikki Hemminki Maskulaisen virsikirjan virret. Lisäksi mukana oli runsaasti suomenkielisiä 1600-luvulla syntyneitä arkkiveisuja ja ruotsalaisesta virsikirjasta suomennettuja virsiä. Virsikirja oli virallisessa käytössä 185 vuotta ja sen vaikutus suomalaisten uskonnollisena kasvattajana on ollut merkittävä. ”Vanha virsikirja” on 2000-luvulla edelleen käytössä Lounais-Suomen rukoilevaisten keskuudessa.⁵⁴

Ensimmäinen Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen hyväksymä virsikirja hyväksyttiin vuonna 1886. Tämän neljännen suomalaisen virsikirjan valmistamiseen meni aikaa useita vuosikymmeniä. Ensimmäinen komitea asetettiin valmistelemaan virsikirjaa reformaation juhluvuonna 1817. Arkkipiispa Jaakko Tengströmin johtaman komitean ehdotus ei kuitenkaan saanut kannatusta. Uudistusta alettiin valmistella uudestaan vuonna 1863, kun 1850-luvulla työnsä aloittaneeseen ruotsinkieliseen virsikirjakomiteaan asetettiin suomalainen osasto valmistelemaan suomenkielistä virsikirjaa. Työn merkittävimmäksi henkilöksi nousi suomalaisen virsikirjakomitean puheenjohtaja Elias Lönnrot. Komitea teki useita virsikirjaehdotuksia, joista viimeisimmässä, vuonna 1871 julkaistussa oli 615 virttä. Edellisenä vuonna voimaan tullut uusi kirkkolaki edellytti, että kirkolliskokouksen tuli hyväksyä kirkolliset kirjat. Vuonna 1876 kokoontunut ensimmäinen kirkolliskokous ei hyväksynyt Lönnrotin komitean ehdotusta, koska kirkkolaki edellytti myös, että kirkollisten kirjojen laatiminen kuuluu kirkolliskokouksen asettamalle komitealle. Koska Lönnrotin komitea ei ollut kirkolliskokouksen asettama, tilalle täytyi asettaa uusi komitea. Uuden virsikirjakomitean puheenjohtajaksi valittiin lehtori Julius Krohn. Komitean työn pohjana olivat Vanha virsikirja (1701) sekä Lönnrotin komitean ehdotus. Vuonna 1880 Krohnin komitea sai valmiiksi ehdotuksensa, joka sisälsi 552 virttä. Ehdotusta käsiteltiin kirkolliskokouksessa vuonna 1886 ja se hyväksyttiin kirkolliskokouksen tekemin muutoksin. Pitkään jatkunutta virsikirjan uudistamista ei haluttu enää venyttää. 536 virttä sisältänyttä virsikirjaa pidettiin kompromissina ja se sai muun muassa monien herätysliikkeiden piirissä penseän vastaanoton.⁵⁵

Tyytymättömyys vuonna 1886 hyväksyttyä virsikirjaa kohtaan nosti jo 1900-luvun alussa esille kysymyksen virsikirjan uudistamisesta. Vuonna 1918 kirkolliskokous asetti komitean laatimaan ehdotuksen lisävihkoksi. Vuonna 1923 valmistunut ehdotus sisälsi

54 Lempiäinen 1988, 69–70; Pajamo 1991, 76; Pajamo & Tuppurainen 2004, 132; Väinölä 2008, 690.

55 Niemi 1954, 167; 168–169; Suokunnas 1994, 39–40; Väinölä 2008, 691–692.

295 virttä ja sisälsi runsaasti herätysliikkeiden laulukirjoista tuttuja lauluja. Vuoden 1928 kirkolliskokous kuitenkin hylkäsi ehdotuksen ja asetti uuden komitean uudistamaan koko virsikirjaa. Tehtävänä oli uudistaa virsikirjan kieltä sekä korjata epäselviä ilmauksia ja ontuvia runoja. Komitean puheenjohtajana toimi Aukusti Oravala ja komitea teki suurempia muutoksia kuin toimeksianto edellytti. Se poisti vuoden 1886 virsikirjasta 69 virttä ja lisäsi 115 uutta virttä. Vuonna 1937 valmistunut ehdotus sisälsi 580 virttä. Kirkolliskokouksen virsikirjavalioikunnan ja kirkolliskokouksen käsittelyn jälkeen vuonna 1938 hyväksyttiin, itsenäisen Suomen ensimmäiseen virsikirjaan tuli 633 virttä. Virsikirjan uudistus koski ainoastaan virsitekstejä ja vuoden 1938 virsikirjaan liittynyt virsisävelmistö hyväksyttiin vuonna 1943.⁵⁶

Vuoden 1938 virsikirja valmistui juuri ennen talvisotaa ja se otettiin käyttöön sodan aikana. Sota ja sen jälkeen tapahtunut yhteiskunnan muutos lisäsi kritiikkiä myös virsikirjaa kohtaan. Erityisesti toivottiin lisää lasten ja nuorten virsiä sekä lähetykseen, diakoniaan ja yhteiskunnan muuttumiseen liittyviä virsiä. Vuoden 1958 kirkolliskokous asetti komitean laatimaan virsikirjaan lisävihkoa. Komitean puheenjohtajana toimi Jaakko Haavio. Lisävihko valmistui ja hyväksyttiin kirkolliskokouksen tekemin korjauksin kirkolliskokouksessa vuonna 1963. Tämän jälkeen virsikirjan laajuus oli 679 virttä.⁵⁷

Keskustelu virsikirjan uudistamisen tarpeesta jatkui myös lisävihon hyväksymisen jälkeen. Virsikirjauudistuksen esityöt aloitettiin vuonna 1968, jolloin Kirkon musiikki-toimikunta asetti koraalijaoston. Jaoston tehtävänä oli tutkia esille nousutta kysymystä virsisävelmien korjaamisesta ja tehdä tarvittaessa ehdotus silloisen koraalivirsikirjan ja sen lisävihkon sävelmien tarkistamiseksi.⁵⁸

1.6.2. Virsikirjauudistus 1970-luvun alusta vuoteen 1984

Lopulta koko virsikirjan uudistaminen lähti liikkeelle Lapuan ja Mikkelin hiippakuntakokouksista. Ne toivat aloitteen kirkolliskokouksen käsittelyyn syksyllä 1973. Mikkelin hiippakuntakokous esitti Kotkan rovastikunnan esityksestä virsikirjan uudistamista. Esityksen mukaan virsikirja sisälsi runsaasti epäajankohtaista ja käytöstä jäänyttä aineistoa.⁵⁹ Lisäksi suomen kielen nopean uudistumisen vuoksi virsikirjan kieliasun tarkistami-

56 Pohjanpää 1948, Suokunnas 1994, 40–41; Väinölä 2008, 692–693

57 Suokunnas 1994, 41; Väinölä 2008, 692. – Vuoden 1938 virsikirjaan vuonna 1963 hyväksytyt lisäys sisälsi neljä alaosastoa. 1. Lapset (virret) 634–641, 2. Nuoret 642–651, 3. Lähetys 652–665 sekä 4. Työ ja palvelu 666–679. Kun jatkossa kirjoitan vuoden 1938 virsikirjasta, niin tarkoitan sillä vuonna 1938 hyväksyttyä virsikirjaa sekä vuonna 1963 siihen liitettyä lisäystä.

58 Koraalijaoston lopullinen ehdotus valmistui vuonna 1974, virsikirjauudistuksen alkamisen jälkeen. Ehdotusta ei painettu, mutta siitä oli suuri hyöty aloittaneelle virsikirjakomitealle. Pajamo 1997, 130–134, 145.

59 Tässä yhteydessä viitattiin Suomen Kirkkokuoroliiton vuonna 1969 tekemään tutkimukseen virsituntemuksesta.

nen katsottiin aiheelliseksi. Kolmanneksi esityksessä todettiin, että virsikirjaan tarvittaisiin runsaasti uusia, ajankohtaisia virsiä.⁶⁰

Kirkolliskokous lähetti aloitteen käsikirjavalioikunnan käsittelyyn. Kirkolliskokouksen käsikirjavalioikunta kuuli kirkkomusiikin, hymnologian, suomen kielen ja runouden asiantuntijoita.⁶¹ Valiokunta päätyi 23.10.1973 julkaistussa mietinnössään ehdottamaan virsikirjan uudistamista. Mietinnössä todettiin että käytössä ollut vuoden 1938 virsikirja oli liian laaja. Seurakuntalaiset eivät voisi oppia 400 virsimelodiaa.⁶² Käsikirjavalioikunnalla oli siis näkemys, että seurakuntalaisten tulisi voida oppia kaikki 400 virsimelodiaa. Lisäksi valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että jotkin virsikirjan osastot olivat hyvin laajoja, kun taas toisissa osastoissa virsiä oli vähän. Käsikirjavalioikunta kantoi huolta myös nuorista ja heidän suhteestaan virsikirjaan. Mietinnön mukaan virsikirjassa oli vähän nuorison virsiä ja heidän oli sen vuoksi vaikea tuntee virsikirja omakseen. Valiokunta esitti kirkolliskokoukselle, että se valitsisi komitean, jonka tehtävänä olisi valmistaa uusi virsikirja.⁶³

Marraskuun 20. päivänä vuonna 1973 kirkolliskokous asetti virsikirjakomitean⁶⁴, jonka tehtäväksi tuli valmistaa uusi suomalainen virsikirja. Komiteaan valittiin seitsemän jäsentä. Virsitekstien asiantuntijoiksi valittiin lehtori ja runoilija Anna-Maija Nieminen (Raittila), lääninrovasti Jukka Malmivaara⁶⁵, kirkkoherra Esa Santakari sekä pastori, runoilija Niilo Rauhala. Kirkkomusiikin asiantuntijoiksi valittiin teologian maisteri Markku Kilpiö ja filosofian lisensiaatti Reijo Pajamo. Lisäksi komiteaan valittiin hymnologian asiantuntijaksi apulaisprofessori Pentti Lempiäinen. Komitea aloitti työskentelynsä tammi-kuussa 1974 ja valitsi puheenjohtajakseen Pentti Lempiäisen. Sihteeriksi kutsuttiin pastori Seppo Suokunnas.⁶⁶

Alkanut virsikirjauudistus poikkesi aiempien suomalaisten virsikirjojen valmistamisesta. Tällä kertaa suoritettiin samaan aikaan virsitekstien ja sävelmistön uudistus. Aiemmin oli suoritettu ensin virsitekstien uudistus, jonka hyväksymisen jälkeen oli uudistettu sävelmät.⁶⁷ Vuosina 1886 ja 1938 virsikirjan hyväksymisen jälkeen oli asetettu erilliset koraalikomiteat, joiden tehtävänä oli suorittaa koraaliuudistus hyväksytyihin virsiteksteihin.⁶⁸ Kirkolliskokouksessa 1973 asetettuun komiteaan kuului virsitekstien ja

60 Virsikirjauudistuksen periaatteet 1976, 8.

61 Valiokunnan kuulemat asiantuntijat olivat director musices Erkki Alikoski, director musices Harald Andersén, teologian lisensiaatti T. Ilmari Haapalainen, professori Osmo Ikola, teologian maisteri Markku Kilpiö ja lehtori Anna-Maija Nieminen.

62 Kirk. kok. ptk-I. 1973, Liite VI, 189–190.

63 Kirk. kok. ptk-I. 1973, Liite VI, 189–190.

64 Jatkossa käytän vuonna 1973 asetetusta virsikirjakomiteasta termiä komitea.

65 Vuonna 1977 kirkolliskokous valitsi virsikirjakomiteasta eroa pyytäneen Jukka Malmivaaran tilalle kirkkoherra Heikki Vaahtoniemen.

66 Kirk. kok. ptk. 1973, 553; Virsikirjaehdotus 1984, 12.

67 Vuoden 1701 virsikirjan sävelmistö valmistui vuonna 1702, 1886 virsikirjan sävelmistö valmistui 1889 ja vuoden 1938 virsikirjan sävelmistö vuonna 1943.

68 Pajamo 2001, 25–30, 40. Hannu Vapaavuoren mukaan vuoden 1886 virsikirjaa valmistettaessa virsiuudistus tarkoitti nimenomaan virsitekstien uudistamista ja sävelmistö oli uudistuksessa

kirkkomusiikin asiantuntijoita. Tämän oli tarkoitus mahdollistaa virsitekstien ja -sävelmien samanaikainen uudistaminen ensimmäistä kertaa suomalaisen virsikirjan historiassa. Alkanut uudistus erosi aiemmista virsikirjauudistuksista myös toisella tavalla. Tällä kertaa komitea veloitettiin esittelemään kirkolliskokoukselle uudistusperiaatteensa ja vasta tämän jälkeen varsinainen työ pääsisi käyntiin. Aiemmat virsikirjakomiteat olivat tuoneet kirkolliskokoukseen suoraan valmiin virsikirjaehdotuksen.⁶⁹

Seppo Suokunnas jakaa komitean työskentelyn kolmeen vaiheeseen.⁷⁰ Komitea aloitti työskentelynsä tammikuussa 1974. Vuoteen 1976 kestäneen ensimmäisen työskentelyvaiheen keskeisin tehtävä oli päättää virsikirjauudistuksen suuntaviivoista ja virsien uudistamisen periaatteista. Suokunnaan ja Niilo Rauhalan mukaan komitea aloitti työskentelyn määrätietoisesti. Heidän mukaansa tämä oli pitkälti puheenjohtaja Lempiäisen ansiota, sillä hänellä oli erinomainen kyky johtaa komiteaa ja työ sujui hyvässä yhteismääräyksessä kaikkia jäseniä kuunnellen. Uudistustyöhön ryhtyessään komitea pohitti muun muassa virren asemaa yhteiskunnassa, virren ja hengellisen laulun eroa, virren kieltä ja uusien virsien tarvetta.⁷¹ Haasteen virsikirjan uudistamisen aloittamiseen toi se, että ei ollut olemassa laajaa virsiä koskevaa käyttötutkimusta. Suomen Kirkkokuoroliitto oli 1960-luvun lopulla tehnyt tutkimuksen virsituntemuksesta kuorojensa keskuudessa, mutta se ei ollut tarpeeksi laaja ja kattava, jotta sen avulla olisi pystytty tekemään listat poistettavista ja säilytettävistä virsistä.⁷²

Työskentelyn alkuvaiheessa komitea perehtyi kansainväliseen virsiuudistustyöhön hankkimalla tietoa virsiuudistuksista eri puolilta maailmaa. Eurooppalaisten ja amerikkalaisten virsi- ja laulukirjojen lisäksi komitea tutustui esimerkiksi kiinalaisiin ja australialaisiin virsikokoelmiin. Markku Kilpiö ja Seppo Suokunnas kävivät opintomatalla Ruotsissa perehtyäkseen siellä vuonna 1969 alkaneeseen virsikirjauudistukseen. Suokunnaan mukaan matkan anti jäi melko vähäiseksi, mutta verkostojen luominen Ruotsin virsikirjan uudistajiin oli hedelmällistä myöhempää työskentelyä ja koko uudistusta ajatellen. Komitea loi kontakteja useisiin virsikirjan uudistajiin esimerkiksi Norjaan, Viroon ja Unkariin.⁷³

Komitea esitteli virsikirjauudistuksen pääperiaatteet vuonna 1976 valmistuneessa osamietinnössään *Virsiuudistuksen periaatteet*.⁷⁴ Osamietinnössä komitea esitteli oman näkemyksensä esimerkiksi virsien kielellisestä uudistamisesta, lisättävistä ja poistettavista virsistä sekä muokattavista virsiteksteistä ja sävelmistä. Lisäksi mukana oli

vain sivuasiana, josta alettiin keskustella vasta virsitekstien hyväksymisen jälkeen. Vapaavuori 1997, 330–332.

69 Pajamo 1999, 96–97.

70 Seppo Suokunnas käyttää jakoa artikkelissaan ”Vuonna 1986 hyväksytty suomalainen virsikirja ja sen valmistuminen”, Suokunnas 1992, 159–162.

71 Karhumaa 2009, 29; Suokunnas 1992, 159.

72 Pajamo 2001, 83, 97.

73 Lempiäinen 1987, 26.; Suokunnas 1992, 159–164.

74 Virsiuudistuksen periaatteet 1976.

näytevirshivikko, joka sisälsi näytteitä muokatuista ja uusista virsistä. Seuraavaksi käsitte-
len keskeisiä komitean linjauksia, jotka koskivat virsikirjan laajuutta, virsien lisäämistä
ja poistamista sekä muokkaamista. Komitea esitti, että tulevan virsikirjan virsien määrä
tulisi olemaan 582. Tämä oli samansuuntainen linjaus kuin mitä kirkolliskokouksen kä-
sikirjavalioikunta oli todennut vuonna 1973. Komitea arvioi uusien virsien määräksi 100.
Tällöin tulisi poistaa 197 virttä. Kun komitea esitti yhdistettäväksi joitakin virsiä, lopulli-
seksi virsien poistotarpeeksi tulisi 183.⁷⁵

Osamietinnössään komitea painotti, että uudistuksen tulisi ulottua kaikkiin virsi-
kirjan osastoihin. Se esitti useita teemoja, joista tarvittaisiin *uusia virsiä*. Toivottiin muun
muassa kirkkovuoden juhliin, kasuaalitoimituksiin, kansainvälisyyteen, lähetystyöhön,
kirkon diakoniseen luonteeseen, lisääntyneeseen vapaa-aikaan sekä vanhuuteen ja kuo-
leman kohtaamiseen liittyviä virsiä. Vuonna 1973 esitetystä käsikirjavalioikunnan lausun-
nossa huomioitiin nuorten virsien vähyys ja virsikirjan etäisyys teollisuusyhteiskunnalle.
Komitea piti näitä huomioonotettavina kommentteina, sillä virsikirjan tulisi seurata omaa
aikaansa. Komitea esitti kuitenkin myös kritiikkiä käsikirjavalioikunnan lausuntoa koh-
taan. Se totesi, että nuorten virsien valitseminen virsikirjaan olisi vaikeaa. Vaikka hengel-
listä nuorisomusiikkia oli syntynyt runsaasti, monet niistä olivat ”kertakäyttölauluja”, kun
virren tulisi olla sekä sävelmältään että sanomaltaan kestävä. Tämän lisäksi uudet laulut
eivät välttämättä soveltuisi yhteislauluina laulettavaksi, koska ne oli tehty yhtä laulajaa
tai pientä lauluryhmää varten. Komitea esitti, että lasten ja nuorten musiikissa tapahtu-
nut kehitys tulisi ottaa huomioon etsimällä virsiä muun muassa nuorten omista laulu-
kokoelmista. Nuorisomusiikin lyhytikäisyyden vuoksi komitea ehdotti, että virsikirjaan
olisi mahdollista ottaa virsiä, joissa ei ole valmista melodiaa, vaan se voitaisiin luoda aina
uudestaan.⁷⁶

Teollistuneen yhteiskunnan virsiä kohtaan komitea oli hyvin pidättyväinen. Mie-
tinnössä arveltiin, että virsistä voisi tulla liian teennäisiä, jos niihin sullottaisiin mahdolli-
simman paljon nykyajan ongelmia ja samalla tavallinen elämä puuttuisi niistä. Komitean
mukaan silloinen yhteiskunta ei ollut pelkästään teollisuusyhteiskunta, vaan vähintään
yhtä paljon myös palveluammattien yhteiskunta.⁷⁷

Uusia virsiä ja koko virsikirjaa tehdessä komitea näki keskeisenä asiana virsien
pohjautumisen Raamattuun. Tämä ei olisi ainoastaan Raamatun sanojen mukailemista,
vaan Raamatun keskeisten ajatusten tulisi läpäistä koko virsimateriaali. Lisäksi komitea
totesi, että uudet virret eivät tarkoittaneet vain ajallisesti uusia virsiä, vaan virsikirjaan
voitaisiin ottaa myös vanhempia lauluja, jotka eivät olleet aiemmin päässeet virsikirjaan.
Virsiensä hankinnassa pääasia ei olisi virren ikä, vaan sen käyttökelpoisuus.⁷⁸

75 Virsikirjauudistuksen periaatteet 1976, 21.

76 Virsikirjauudistuksen periaatteet 1976, 22–25.

77 Virsikirjauudistuksen periaatteet 1976, 22.

78 Virsikirjauudistuksen periaatteet 1976, 23–24.

Virsiensä säilyttämistä tai poistamista arvioidessa komitea ilmoitti painottavansa seuraavia asioita:

1. *Virren käyttö.* Sellaiset virret, joita ei käytetä lainkaan, tulisi poistaa. Komitealla ei ollut käytössä kokonaistutkimusta virsiensä käytöstä jumalanpalvelus- ja muussa seurakuntaelämässä, mutta suuntaa antavia tietoja se oli saanut Suomen kirkkokuoroliiton vuonna 1969 tekemästä tutkimuksesta sekä muutamista pienemmistä käytössä olleista selvityksistä. Komitea totesi, että kaikkia vähän käytettyjä virsiä ei kuitenkaan poistettaisi. Tällaisia olisivat esimerkiksi eräät harvoin paikallisseurakunnassa vietettävissä toimituksissa laulettavat virret.⁷⁹

2. *Eri osastojen tulisi olla laajuudeltaan sopivia ja sisällöltään monipuolisia.* Virren tulisi sopia osastoon, johon se kuuluu. Osaston virret eivät voisi olla toistensa kopioita, vaan eri virsiensä tulisi kertoa samasta asiasta eri näkökulmasta.

3. *Sisällön käyttökelpoisuus.* Virsiä, joissa kristillinen sanoma jää ohueksi, täytyisi muokata tai poistaa.

4. *Sävelmälliset tekijät.* Monet virret, joissa on niin sanottu *uniikkisävelmä*⁸⁰, olivat jääneet tuntemattomiksi.

Näiden lisäksi komitea kertoi pohtivansa historiallisen pieteetin merkitystä, esimerkiksi sitä, tulisiko eri ajoilta olevien virsiensä olla oman aikakautensa tulkkeja.⁸¹

Virsiensä kieliasun uudistamiseen komitea hahmotteli seuraavat uudistusperiaatteensa:

1. *Virret tulisi kääntää alkutekstistä.* Käännetyt virret tulisi tarkistaa ja tarvittaessa kääntää uudelleen alkutekstistä. Myös vanhat suomenkieliset virsitekstit tulisi tarvittaessa uudistaa alkuperäisen tekstin pohjalta.

2. *Virsiensä tulisi olla kielellisesti hyviä.* Virsistä pyrittäisiin karsimaan hyvää kielellistä ilmaisua loukkaavat murteellisuudet, lyhennykset ja pidennykset. Sanojen tulisi esiintyä kokonaisina. Yksittäisissä tapauksissa, joissa sana tai sanonta olisi vaikeasti muokattavissa, tästä voitaisiin poiketa.

79 Esimerkiksi kirkon virkoihin vihkimiseen liittyvät virret.

80 Uniikkisävelmä tarkoittaa sävelmää, joka esiintyy virsikirjassa ainoastaan yhdessä virressä.

81 Virsikirjauudistuksen periaatteet 1976, 20–21.

3. *Epäonnistuneet riimit tulisi korjata*, mutta loppusoinnuille ei saisi antaa liian suurta merkitystä runollisena tehokeinona.

4. *Epäonnistuneet ilmaisut tulisi karsia*.

Komitea totesi, että virsien kieliasujen korjaaminen tulisi viemään paljon aikaa, sillä yksittäisen sanan muuttamisen vuoksi voi joutua muokkaamaan koko säkeen tai säkeistön.⁸²

Virsitekstien sävelmäuudistuksen keskeinen suuntaus oli vuoden 1973 kirkolliskokouksen toimeksiannon mukaisesti virsien ja sen myötä myös sävelmien lukumäärän vähentäminen. Komitea piti käytössä olleen virsikirjan sävelmien lukumäärää liian suurena virsien opetusmahdollisuuksiin nähden. Komitean mukaan muu sävelmien karsiminen tulisi kohdistua erityisesti uniikkisävelmiin. Uniikkisävelmiä voisi kuitenkin jäädä joihinkin ydinkoraaleihin, kuten ”Jumala onni linnamme”. Sävelmien tunnettuutta lisäisi komitean mukaan se, että sama sävelmä olisi useammassa virressä, joten komitea ehdottaa, että sävelmille tulisi löytää useampia tekstejä. Komitea korosti tekstin ja sävelmän totuttua yhteyttä. Virren tekstin ja melodian tulisi sopia yhteen. Ajan myötä joihinkin virsiin oli tullut uusi sävelmä ja se ei välttämättä sopinut yhteen tekstin kanssa. Tällaisissa tilanteissa komitea halusi palauttaa alkuperäisen tekstin ja sävelmän yhteyden.⁸³

Komitean uudistusperiaatteiden julkaiseminen vuonna 1976 aiheutti lehdistössä vuoden kestäneen laajan ja kriittisen keskustelun. Virsitekstuudistus ja komitean ehdottamien tuttujen virsien muokkaaminen herätti runsaasti tunteita virsitekstin käyttäjien keskuudessa. Laajempien uudistuslinjausten sijaan lehdistössä käyty keskustelu kohdistui usein yksittäisiin virsiin ja niiden muokkaamiseen. Ärtymystä herätti tuttujen, monien ulkoa osaamien virsien muokkaaminen. Yleisestä kriittisestä keskustelusta huolimatta kirkolliskokous ja piispainkokous yhtyivät pääosin komitean näkemyksiin uudistusperiaatteista. Kirkolliskokous antoi runsaasti ohjeita ja toivomuksia komitealle jatkotyöskentelyä varten. Tämän jälkeen kirkolliskokous hyväksyi komitean osamietinnön ja komitea sai luvan jatkaa työskentelyään.⁸⁴

Kirkolliskokouksen hyväksyttyä uudistustyön päälinjat alkoi komitean työskentelyn toinen vaihe (1976–1979). Tässä komiteatyöskentelyn vaiheessa oli tarkoitus saada vanhojen virsien muokkaustyö käytiin laaja-alaisesti ja valmistaa seurakuntien käyttöön uusia virsiä sisältävä kokeiluvihko. Työskentelyn sujuvoittamiseksi komitea perusti teksti- ja musiikkijaostot sekä työvaliokunnan. Jaostoihin kutsuttiin asiantuntijoita myös komitean ulkopuolelta. Tekstijaostoon kutsuttiin filosofian maisteri Tauno Väinölä ja musiikkijaostoon professori Harald Andersén ja dosentti T. Ilmari Haapalainen. Lisäksi työhön pyydettiin mukaan useita runoilija-avustajia ja musiikin asiantuntijoita. Uusista ja muokatuista

82 Virsitekstuudistuksen periaatteet 1976, 18–20.

83 Virsitekstuudistuksen periaatteet 1976, 25.

84 Mietintä 1979, 26; Suokunnas 1992, 159–161.

virsisistä komitea sai palautetta *palauteryhmältä*, johon kuului 27 henkilöä. Palauteryhmään kuuluneet henkilöt edustivat eri ammattialoja, ikäryhmiä, hiippakuntia, seurakuntatyyppisiä ja kirkon piirissä olevia hengellisiä liikkeitä. Palauteryhmän lisäksi toisena aika ajoin palautetta antaneena ryhmänä toimi kirkolliskokouksen käsikirjavalioikunta.⁸⁵

Virsikirjauudistuksen aikana komitea teki tiivistä yhteistyötä vuonna 1975 perustetun Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ruotsinkielistä virsikirjaa valmistelevalle komitealle kanssa. Musiikkijaostot pitivät runsaasti yhteisiä kokouksia, jotta yhteisissä virsisissä päästäisiin samoihin sävelmävalintoihin ja -muotoihin. Tämä katsottiin tärkeäksi sen vuoksi, että kaksikielisissä seurakunnissa voitaisiin laulaa samaa virttä samanaikaisesti sekä suomen että ruotsin kielellä. Komitealla oli tiiviit yhteydet samaan aikaan toimineisiin virsikirjakomiteoihin myös Ruotsissa, Norjassa, Virossa ja Unkarissa.⁸⁶

Virsikirjakomitea teki yhteistyötä myös vuonna 1973 perustetun raamatunkäännöskomitean kanssa. Vaikka komiteatasolla yhteisiä kokouksia ei ollut, niin komiteoiden sihteerit kävivät jatkuvasti keskustelua raamatunkäännöskomitean käännösratkaisuista. Virsikirjakomitea pyrki ottamaan huomioon raamatunkäännöskomitean tekemät käännösratkaisut. Ne vaikuttivat erityisesti virsikirjan psalmivirsien sekä Uuden testamentin kiitoslaulujen tai muiden Raamatun perikoopeille rakentuvien virsien muokkaamisessa.⁸⁷

Vuonna 1979 komitea julkaisi *Uusia virsiä 79* -kokoelman.⁸⁸ Se sisälsi 87 virttä, joista lähes kaikki olivat suomalaisessa virsikirjassa ennen julkaisemattomia, kokonaan uusia tai muualta otettuja lauluja ja virsiä. *Uusia virsiä 79* -kokoelma oli käytössä 21 virallisessa kokeiluseurakunnassa vuoden ajan. Kokeiluseurakuntia oli kolme jokaisesta seitsemästä hiippakunnasta ja seurakunnat antoivat kokoelmasta lausunnon koekäytön jälkeen. Seurakunnilla ja *Uusia virsiä 79* -kirjan käyttäjillä oli virsiä opetellessaan käytössä Reijo Pajamon ja Seppo Suokunnan kirjoittama, virsien taustoista kertova kirja *Opettelemme uusia virsiä*.⁸⁹

Komitea aloitti työskentelynsä viimeisen vaiheen (1979–1984) *Uusia virsiä 79* -kirjan julkaisemisen jälkeen. Viimeisen vaiheen tavoitteena oli lopullinen virsikirjaehdotus. Syksyllä 1980 komitea sai palautteen *Uusia virsiä 79* -kokoelmasta. Palautteessa saatu kritiikki auttoi komiteaa tarkentamaan virsille asetettavia vaatimuksia ja osa kokeiluvihkon lauluista jätettiin pois jatkosuunnitelmista. Seppo Suokunnaan mukaan komitean viimeinen vaihe oli aikaisempaa tiiviimpi. Teksti- ja musiikkiavustajien rooli pieneni ja työ jakaantui entistä enemmän komitean ja jaostojen jäsenille. Erityisesti päärunoilijat Anna-Maija Raittila ja Niilo Rauhala olivat osoittaneet yliveritaisuutensa työn nopeudessa ja taidoissa muihin nähden.⁹⁰

85 Virsikirjaehdotus 1984, 12–13.

86 Virsikirjaehdotus 1984, 14.

87 Virsikirjaehdotus 1984, 14.

88 *Uusia virsiä* 1979.

89 Pajamo & Suokunnas, 1979; Suokunnas 1991, 161.

90 Suokunnas 1992, 162.

Komitea sai työskentelynsä päätökseen keväällä 1984, kun se julkaisi lopullisen ehdotuksensa *Virsikirjaehdotus 1984:n* (VKE).⁹¹ Luovuttaessaan arkkipiispa John Vikströmille kesäkuussa 1984 komitean valmistaman virsikirjaehdotuksen komitean puheenjohtaja Pentti Lempiäinen totesi komitean jäsenten uhranneen parhaat vuotensa elämästään virsikirjauudistuksen hyväksi.⁹² Komitean jäsenet Seppo Suokunnas ja Reijo Pajamo kirjoittivat kirjan *Virtemme kiitosta kantaa*⁹³, jossa kerrottiin uusien virsien taustoista. Siinä oli kerrottu kaikista uusista virsistä ja niiden taustoista, pois lukien virret, jotka sisältyivät *Uusia virsiä 79* -kokoelmaan. Tämän lisäksi varta vasten perustettu Psallamus-kuoro Ilmo Riihimäen johdolla äänitti kaikki 187 uutta virttä. Talvikaudella 1984–1985 Yleisradio lähetti vuorollaan kaikki nämä virret ohjelmasarjassa ”Päivän virsi”. Psallamus-kuoron laulaman virren lisäksi Seppo Suokunnas esitteli ohjelmassa lyhyesti laulettua virttä.⁹⁴

91 Jatkossa käytän Virsikirjaehdotus 1984:stä sanaa Virsikirjaehdotus.

92 Pajamo 2001, 3; Suokunnas 1992, 164.

93 Pajamo & Suokunnas 1984.

94 Suokunnas 1992, 162.

2. Virsikirjaehdotus 1984 ja siitä käyty keskustelu

2.1. Virsikirjaehdotus 1984

Virsikirjaehdotus 1984 sisälsi 642 virttä. Tämä oli huomattavasti enemmän kuin komitea oli ehdottanut osamietinnössään vuonna 1976. Komitea perusteli virsien määrän lisäämistä sillä, että komiteatyöskentelyn aikana kiinnostus virsiä ja virsikasvatusta kohtaan oli lisääntynyt. Tämän myötä myös virsien opetuksen mahdollisuudet olivat parantuneet. Virsikirjaehdotuksessa oli vuoden 1938 virsikirjan ja vuoden 1963 lisäyksen 679 virrestä säilytetty itsenäisenä 455 virttä (67 %). Lähes joka kolmas (209) voimassa olleen virsikirjan virsi jäi komitean ehdotuksen ulkopuolelle. Tämä oli hieman enemmän kuin osamietinnössä, jossa komitea arvioi virsien poistotarpeeksi 197. Uusien virsien määrä kasvoi huomattavasti suunnitellusta, kun komitean ehdotuksessa uusia virsiä oli 187 osamietinnössä ajatellun sadan uuden virren sijaan.⁹⁵

Komitean virsikirjaehdotuksen johdannossa esittelemät virsien säilyttämis- ja poistamisperusteet olivat lähes samat kuin vuoden 1976 osamietinnössä. Virsien poistamisessa komitea arvioi virren käyttöä, sisällön rikkautta sekä virsien historiallista ja kansainvälistä merkitystä. Osastojen tasapainoisuus ja monipuolisuus oli myös merkittävä tekijä.⁹⁶ Poistolista laajeni osamietinnöstä 12 virrellä. Muutoksia kuitenkin tapahtui useamman kuin kahdentoista virren kohdalla. Osamietinnössä poistolistalla olleista virsistä palautettiin 12 virttä. Lisäksi osamietinnön poistolistalla olleista virsistä yhdistettiin joitakin virsiä. Näiden muutosten myötä poistolistan suhteellisen pieni, 12 virren laajeneminen lisäsi poistolistalle 37 sellaista virttä, jotka eivät olleet poistouhan alla vielä vuoden 1976 osamietinnössä. Komitea toi perusteluissaan selkeästi esille ne virret, jotka oli palautettu osamietinnön poistolialta. Sen sijaan uusia poistoja se ei maininnut kuin muutaman liturgisen virren kohdalla, jotka olisivat tulossa virsikirjan tuleviin liitteisiin. Virsien poistamisen voi katsoa olleen komitealle niin vaikea asia, että sitä ei tuotu avoimesti esille perusteluissa. Osamietinnön jälkeen poistolistalle joutuneet 37 virttä pystyi havaitsemaan ainoastaan vertailemalla osamietinnön ja virsikirjaehdotuksen noin 200 virttä sisältäviä poistolistoja. Siihen ei luultavasti monella virsikirjan käyttäjällä ollut mahdollisuutta. Vaikka virsikirjaehdotus oli vuonna 1976 esitettyä arviota huomattavasti laajempi, on hyvä huomata, että komitea pääsi tavoitteeseensa poistettavien virsien määrässä. Se myös ylitti tavoitteen melko reilusti, kun esitetyn 183 virren poistamisen sijaan se poisti 209 virttä.

Uusien virsien määrän runsas kasvu osamietinnön tavoitteesta johtui komitean perusteluiden mukaan runsaasta uusien virsien tarpeesta. Kaikkiin alaosastoihin (yhteensä

95 Virsikirjauudistuksen periaatteet 1976, 20–22; Virsikirjaehdotus 1984, 22–24.

96 Virsikirjauudistuksen periaatteet 1976, 22; Virsikirjaehdotus 1984, 23–24.

48), *Helluntaita* lukuun ottamatta, komitea lisäsi vähintään yhden virren. Yhdeksässä alaosastossa uusien virsien määrä oli suurempi kuin vanhojen ja lisäksi yhdeksässä muussa osastossa oli vähintään viisi uutta virttä. Komitean mukaan virsiä saatiin nimenomaan niistä aiheista, joista niitä toivottiinkin. Komitean 1979 valmistaman *Uusia virsiä 79* virsistä 78 sisältyi lopulliseen virsikirjaehdotukseen. Ainoastaan kuusi kokeiluvihon virttä jäi ehdotuksen ulkopuolelle.⁹⁷

Komitea pyrki saamaan uusia virsiä monilta eri tahoilta. Se saikin paljon ehdotuksia uusiksi virsiksi. Komitean mukaan suurin osa ehdotuksista oli kuitenkin kielellisesti heikkoa ja sisällöllisesti hajanaista, joten ne eivät olleet sopivia virsikirjaan. Tämän vuoksi komitea pyysi omilta virsirunoilijoilta virsiä aiottua enemmän sekä etsi virsiä ulkomailta. Koska komitean osamietinnössä 1976 esittämä näkemys virsien tyyliin laajenemisesta ei saanut vastustusta, komitea otti mukaan suomalaiseen virsikirjaan uudentyyppistä aineistoa. Tällaisia olivat esimerkiksi herätysliikkeiden laulukirjoista mukaan otetut laulut, negrospirituaalit sekä varhaisen kirkon hymnit.⁹⁸

Uusista virsistä kaksi kolmasosaa oli ulkomaisia. Ne olivat lähtöisin eri kulttuuripiireistä ja tunnustuskunnista. Komitea piti tärkeänä, että ne käännettyinä sopisivat suomalaiseen kulttuuriin, luterilaisen kirkon tarpeisiin ja uskonnäkemykseen. Suuri osa virsistä tuli muista pohjoismaista. Samoihin aikoihin käynnissä ollut virsikirjauudistus antoi hyvän mahdollisuuden saada tuoretta materiaalia naapurimaista. Erityisesti norjalaisten virsien määrä virsikirjaehdotuksessa oli aiempaan verrattuna huomattava. Uusia virsiä tuli myös Saksasta, Hollannista, Unkarista, Virosta ja anglosaksisista maista, joissa oli syntynyt runsaasti virsiainesta.⁹⁹ Virsikirjaehdotus oli maantieteelliseltä pohjaltaan huomattavasti laajempi kuin käytössä ollut vuoden 1938 virsikirja.

Komitea korosti, että tekstien muokkaaminen oli komitean tehtävistä vaikein ja suuritöisin. Virsitekstien muokkauksessa komitea pyrki hyvään, kauniiseen, selkeään, kieliopillisesti moitteettomaan sekä ilmeikkääseen ja monipuoliseen kieleen. Virsien sanomassa komitea pyrki opilliseen selkeyteen, raamatullisuuteen, sielunhoidolliseen ja ajatuksellisesti johdonmukaisiin teksteihin. Komitea hylkäsi ajatuksen siitä, että osa virsistä olisi jäänyt oman aikansa kieliasuun. Sen sijaan virren syntyajan henkeä komitea pyrki vaalimaan. Komitea tarkisti kaikki virsitekstit ja teki niihin tarvittavia muutoksia. Ainoastaan kaksi vuoden 1938 virsikirjan virttä oli samassa muodossa myös virsikirjaehdotuksessa. Nämä olivat VKE¹⁰⁰ 343 ”Herraa hyvää kiittäkää” ja VKE 585 ”Tule kanssani, Herra Jeesus”.¹⁰¹

Komitea pyrki karsimaan virsiteksteistä äänneasultaan vanhentuneet muodot sekä hyvää kielellistä ilmaisua loukkaavat murteellisuudet, lyhenteet ja pidennykset. Ko-

97 Virsikirjaehdotus 1984, 25.

98 Virsikirjaehdotus 1984, 25–26.

99 Virsikirjaehdotus 1984, 26.

100 Virsikirjaehdotuksen virsi. VKE 343 on virsikirjaehdotuksen virsi 343.

101 Virsikirjaehdotus 1984, 19–20.

mitea jätti kuitenkin mahdolliseksi käyttää sanalyhennyksiä poikkeustapauksissa, kuten piispainkokous ja käsikirjavalioakunta olivat esittäneet. Komitea totesi tiedostaneensa ongelman, joka liittyi sanalyhenteiden karsimiseen. Suomen kielen melko vähäisen yksita-
vuisten sanojen määrän vuoksi sävelmän ja tekstin yhteensaattaminen aiheutti ongelmia. Komitea kuitenkin katsoi, että virren sisältö oli tärkeämpi kuin painon osuminen oikealle tavulle. Komitean tekstiuudistusta koskevat linjaukset painottivat oikeakielistä ja hyvää suomen kieltä. Virsikirjaehdotuksesta komitea oli pyrkinyt karsimaan epäonnistuneita il-
mauksia ja loppusointuja sekä vähentänyt persoonapronominien tarpeetonta käyttöä.¹⁰²

Jotta virret voisi laulaa yhdellä kertaa kokonaisuutena, komitea lyhensi joitakin virsiä. Tällä pyrittiin kiinteyttämään virsien sisältöä ja vähentämään turhaa toistoa. Myös yleisenä tapana ollut lyhyiden virsien suosiminen ja virsien ”paloittelemine” tukivat virsien tiivistämistä. Joidenkin virsien kohdalla komitea kuitenkin lisäsi säkeistöjä, koska tavoitteena oli saada virret lähemmäksi alkuperäistä muotoa. Näin se teki esimerkiksi virren VKE 21 ”Enkeli taivaan lausui näin” kohdalla. Vuoden 1938 virsikirjassa virressä oli kymmenen säkeistöä, kun komitean ehdotuksessa siinä oli 11 säkeistöä.¹⁰³ Komitea ei tämän virren kohdalla kuitenkaan palannut alkuperäiseen Martti Lutherin kirjoittamaan tekstimuotoon, joka sisälsi 15 säkeistöä, joskin hieman lähemmäksi sitä.¹⁰⁴

Komitea pyrki lisäämään virsiin kiitossävyä ja pääsiäisuskkoa, mutta välttämään virsitekstien yksipuolisuutta. Komitea halusi tuoda virsissä esille myös arkuutta ja tummia värejä. Moralistisia ja tiedollisesti täyteenahdettuja virsiä komitea pyrki muuttamaan enemmän sielunhoidollisempaan ja yhteisöllisempään suuntaan. Komitean mukaan olisi tärkeää, ettei veisaaja joutuisi torjumaan virren sanomaa kilvoitus- ja parannusvaatimusten alla.¹⁰⁵

Komitean virsikirjaehdotus oli kirkkomuusikoiden, kirjallisuuden asiantuntijoiden ja hymnologien valmistama virsikokoelma. Komitea pyrki tekemään virsikirjaa oman ajan käyttäjille sekä tuleville virsikirjan käyttäjille. Vuoden 1938 virsikirjasta poistettiin paljon virsiä. Lähes yhtä paljon uusia virsiä tuli tilalle. Virsikirjaehdotus pyrki eteenpäin etenkin virsitekstien kielellisessä uudistamisessa. Lähes kaikki tekstit muokattiin ja vanhoista virsiteksteistä vain kaksi jäi virsikirjan käyttäjille tuttuun muotoon. Tämän perusteella voidaan puhua virsikirjan kokonaisuudistuksesta, jopa uuden virsikirjan tekemisestä. Vanha virsikirja vaikutti pohjalla, mutta se oli saanut täysin uuden muodon.

102 Virsikirjaehdotus 1984, 20–21.

103 Virsikirjaehdotus 1984, 21.

104 Väinölä 2008, 34.

105 Virsikirjaehdotus 1984, 22.

2.2. Virsikirjavalioikunnan asettaminen ja virsikirjaehdotuksesta käyty lähetekeskustelu

Komitean työskentelyn päättymisen jälkeen kirkolliskokous asetti toukokuussa 1984 ylimääräisen valioikunnan, virsikirjavalioikunnan¹⁰⁶ jatkamaan virsikirjan uudistustyötä. Valiokunta sai tehtäväksi valmistaa seurakuntien ja piispainkokouksen lausuntojen sekä komitean virsikirjaehdotuksen pohjalta virsikirjaehdotusta koskevan mietinnön. Valiokunnan jäseniksi valittiin Tampereen hiippakunnan piispa Paavo Kortekangas sekä kirkolliskokousedustajat Esa Anttila, Gustav Björkstrand¹⁰⁷, Fredric Cleve, Paula Kuisma, Raili Malmberg, Reijo Mattila, Kalevi Nummi, Arvi Ruuttunen, Elly Sigfrids, Otso Sovijärvi, Göran Stenlund, Jussi Talasniemi, Heikki Vaahtoniemi ja Reino Ylimäki.¹⁰⁸ Valiokunta valitsi puheenjohtajakseen Paavo Kortekankaan ja varapuheenjohtajaksi professori Fredric Cleven.¹⁰⁹

Valiokunnan tehtäviin kuului mietinnön valmistaminen sekä suomen- että ruotsinkielistä virsikirjaa varten. Ruotsinkielinen virsikirjakomitea oli saanut oman työnsä valmiiksi syksyllä 1983, ja se oli julkaissut ruotsinkielisen virsikirjaehdotuksen. Valiokunta jakaantui kahteen jaostoon. Ruotsinkielistä jaostoa johti valiokunnan varapuheenjohtaja Fredric Cleve.¹¹⁰ Valiokunnan suomenkielisen jaoston sihteeriksi pyydettiin pastori, kanttori-urkuri Hannu Vapaavuori ja ruotsinkielisen jaoston sihteeriksi kutsuttiin kanttori, teologian maisteri Birgitta Sarelin. Tässä tutkimuksessani keskityn suomenkielisen jaoston toimintaan ja suomenkielisen virsikirjan uudistamiseen.¹¹¹

Valiokunta koostui kirkolliskokouksen jäsenistä, toisin kuin komitea. Komitean aikana kirkolliskokouksen jäsen Heikki Vaahtoniemi oli mukana myös virsikirjavalioikunnassa. Valiokunta oli työssään riippumaton komiteasta, ja komitean tekemät päätökset eivät sitoneet valiokuntaa. Kirkolliskokoukselta saamansa tehtävänannon mukaisesti valiokunnan tuli valmistaa mietintö seurakuntien ja piispainkokouksen lausuntojen sekä komiteamietinnön pohjalta.¹¹²

Keväällä 1984, kun kirkolliskokous asetti valiokunnan, virsikirjaehdotus oli vielä painossa. Tämän vuoksi virsikirjaehdotusta koskeva lähetekeskustelu aloitettiin vasta marraskuussa 1984.¹¹³ Lähetekeskustelu käytiin syysistuntokauden viimeisenä päivänä ja ajan puutteen vuoksi sitä jatkettiin vielä toukokuussa 1985.¹¹⁴ Lähetekeskustelun aluksi

106 Myöhemmin valiokunta.

107 Björkstrandin valtioneuvoston jäsenenä olemisen ajan hänen tilallaan oli Henrik Perret.

108 Kirk. kok. ptk-k. 1984, 9;34.

109 Virsikirjavalioikunnan mietintö 1/1985, 2.

110 Ruotsinkieliseen jaostoon kuuluivat Fredric Cleve (puheenjohtaja), Henrik Perret, Elly Sigfrids ja Göran Stenlund. Virsikirjavalioikunnan mietintö 1/1985, 2.

111 Jatkoissa virsikirjavalioikunta tarkoittaa nimenomaan virsikirjavalioikunnan suomenkielistä jaostoa. Birgitta Sarelin on tutkinut Suomen ruotsinkielisen virsikirjan uudistamista. Katso Sarelin 1998.

112 Virsikirjavalioikunnan mietintö 1/1985, 2.

113 Kirk. kok. ptk-s. 1984, 54.

114 Kirk. kok. kptk-k. 1985, 30–37; Kirk. kok. ptk-k. 1985, 20.

valiokunnan puheenjohtaja piispa Paavo Kortekangas piti puheenvuoron, jossa hän loi katsauksen käynnissä olleeseen virsikirjauudistukseen. Hän totesi, että virsikirjalla oli ollut suomalaisten hurskauselämässä tärkeä asema, jopa tärkeämpi kuin Raamattu. Tämän vuoksi uudistustyö olisi erittäin merkittävä asia. Kortekangas kuitenkin muistutti, että virsikirjan asema oli muuttunut nopeasti, ja etenkin nuoret olivat siirtyneet käyttämään muita laulukirjoja. Kortekangas motivoi kirkolliskokousedustajia pienellä historiallisella katsauksella. Hän kertasi vuoden 1938 virsikirjan ja siihen vuonna 1963 hyväksytyn lisävihon syntyvaiheita. Näissä uudistuksissa komitean ehdottamista lauluista oli hyväksytty sellaisenaan vain murto-osa ja kirkolliskokouksen rooli oli ollut merkittävä.¹¹⁵

Perusteellisessa puheenvuorossaan Kortekangas puhui myös komitean keskeisistä sävelmistöä ja virsitekstejä koskevista uudistuslinjauksista ja niihin kohdistuneesta kritiikistä. Hän otti esille käydyt keskustelut, jotka koskivat poistettuja ja uusia virsiä. Kortekangas vastasi myös siihen seurakuntien kritiikkiin, että seurakuntien lausunnoille antama aika olisi liian lyhyt. Hän totesi, että aiemmissa uudistuksissa tutustumisaika oli ollut yhtä lyhyt. Erona aikaisempiin uudistuksiin tällä kertaa oli kuitenkin se, että nyt monia uusia ja uudistettuja lauluja oli laulettu seurakunnassa vuosien ajan jo ennen lopullisen virsikirjaehdotuksen julkaisemista. Lähetekeskustelu käytiin perjantaina 9.11.1984, joka oli syksyn istuntokauden viimeinen päivä. Koska oli oletettavaa, että kaikkia puheenvuoroja ei ehdittäisi pitää kyseisen istunnon aikana, Kortekangas toivoi kirkolliskokoukselta erityisesti uudistuksen yleislinjauksia koskevia puheenvuoroja. Niistä olisi enemmän apua virsikirjavalikunnalle, kuin yksittäisiä virsiä käsittelevistä puheenvuoroista.¹¹⁶ Lähetekeskustelussa keskityttiin Kortekankaan toivomuksen mukaan enimmäkseen yleisiä uudistuslinjauksia koskeviin asioihin.¹¹⁷

Yli puolet 19:sta puheenvuoron käyttäjästä toivoi, että uuteen virsikirjaan otettaisiin enemmän virsiä käytössä olleen virsikirjan mukaisina. Lääninlääkäri Tapani Lyyra toivoi, että virsikirjavalikunnalla olisi rohkeutta säilyttää harkiten tutuimmat ja käytetyimmät virret tai uudistaa niitä vain varoen. Opetusneuvos Mirja Ronni toivoi virsikirjaan tutussa muodossa virsiä ”Enkeli taivaan”, ”Jo joutui armas aika”, ”Jumala ompe linnamme” ja ”Ystävää sä lapsien”. Seurakuntaneuvos Kaarlo Salminen toi terveisiä sotaveteraaneilta: ”Erikoisesti kiinnittäisin huomiota, ja toivoisin, että virressä 462 me voisimme edelleen laulaa niin kuin tähänkin asti ’Sun kätes, Herra, voimakkaan suo olla turva Suomen maan niin sodassa kuin rauhassa ja murheen, onnen aikana.’”¹¹⁸ Salminen ajoi sotaveteraanien puolta ja toivoi heille sodassa rakkaiksi tulleita virsiä vanhassa muodossa uuteen virsikirjaan. Suurin osa edustajista, jotka toivoivat virsiä vanhassa muodossa, perustelivat esityksiään

115 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 339–341.

116 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 340–344.

117 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 345–360.

118 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 354–358; Kirk. kok. ptk-s. 1984, 54.

nimenomaan virsien tuttuudella. Heidän mukaansa suuri osa suomalaisista osasi ehdotetut virret ulkoa, ja sen vuoksi niiden muokkaaminen aiheuttaisi harmia.

Virren tasolla tapahtunutta virsitekstien muokkaamista vastustettiin myös muilla perusteilla kuin ”tutut virret vanhassa muodossa”. Näitä olivat sisällön muuttuminen, sisällön huonontuminen ja kokonaan uuden sisällön tuominen virteen. Erityisopettaja Erkki Piri vastusti puheenvuorossaan virren VK¹¹⁹ 479 ”Ystävä sä lapsien” muokkaamisesta pedagogisilla perusteilla. Hän totesi:

Kaunis lasten virsi nykyisessä virsikirjassa 479 ”Ystävä sä lapsien”, ehdotuksessa 526 ”Jeesus lasten ystävä”, on mielestäni kärsinyt väkivaltaa. Kysyn, onko tämä uudistus esim. pedagogisesti palveleva? Vanhassa virressä lähdetään liikkeelle lapsen tasolta, kokemuspiiriä laajennetaan kotiin, Isänmaahan ja lopuksi taivaan kotiin, johon lapsen ajatusmaailma ja usko yltyä. Ihmettelen sitä, että tästä ehdotuksesta on esim. taivaan koti pudotettu kokonaan pois, sen sijaan siihen on ”tukittu” koko maailma ja ihmisen yksinäisyys.¹²⁰

Piri puolusti virren palauttamista vanhaan muotoon sillä, että sisältö oli huonontunut. Hänellä oli puheenvuorossaan pedagoginen näkökulma virteen. Piri näki kolmisäikeistöisessä virressä selvän logiikan, joka oli lapsille ymmärrettävä. Uudistuksen myötä tämä logiikka oli kadonnut ja virsi sen myötä huonontunut.

Kolmas perustelu virsitekstien muokkaamista vastaan oli niiden sisällön huonontuminen. Esimerkiksi Suomen rauhan yhdistysten keskusyhdistyksen (SRK) puheenjohtaja Erkki Reinikainen löysi monista uudistetuista virsistä sisällöllisiä latteuksia tai teologisia heikkouksia. Reinikainen luetteli useita virsiä, jotka olivat hänen mukaansa huonontuneet sisällöllisesti. Hän kaipasi raamatullisuutta ja selkeyttä.¹²¹ Monien virsien kohdalla hänen perustelunsa voidaan kuitenkin laskea kuuluvaksi ensimmäiseen osastoon ”tutut virret vanhassa muodossa”, vaikka hän ei perustellutkaan samoin kuin monet muut edustajat. Reinikaisen käyttämät ilmaisut ”virsi on latistunut ja köyhtynyt”, ”virsi on kauttaaltaan mielestäni huonontunut” ja ”sanoma on mielestäni latteampi”¹²² voivat viitata enemmän hänen henkilökohtaisiin mielipiteisiinsä kuin virren sisällön todelliseen muuttumiseen.

Virsikirjakomitean uudistusperiaatteista vuonna 1976 käytyä lehdistökeskustelua tutkineen Pentti Miettisen tutkimuksesta ilmenee, että suuri osa kirjoittajista suhtautui kriittisesti raamatullisen kielikuvan tai sanoman muuttamiseen nykytilannetta vastaavaksi. Komitean muokkaamista virsistä eniten vastustusta aiheutti vuoden 1938 virsikirjan virren VK 137 ”Ah, kuinka taivaan valtakunnan” muokkaaminen. Komitea oli muuttanut Raamatun kertomukseen pohjautuvaa virttä omaa aikaa vastaavaksi muuttamalla hä-

119 VK tarkoittaa vuoden 1938 virsikirjaa. VK 479 on vuoden 1938 virsikirjan virsi numero 479.

120 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 347.

121 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 348.

122 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 348.

rät autoksi ja vaimon ystäväksi.¹²³ Puheenvuoron perusteella Reinikaisen voidaan nähdä edustavan joukkoa, joka oli Miittisen tutkimuksen perusteella melko laaja. Myös virsikirjaehdotuksen kielellisiä ja dogmaattisia ongelmia tutkinut professori Eero Huovinen totesi seikan, joka tukee Reinikaisen puheenvuoroa. Huovinen kirjoittaa, että kielellistä uudistusta suorittaessa virsikirjakomitea ei ollut tarpeeksi ottanut huomioon uudistuksen dogmaattisia suuntaviivoja. Hänen mukaan komitean uudistustyön yhtenä suurena puutteena voitiin nähdä se, että kielellistä uudistusta tehtäessä ei aina ollut tiedostettu siihen väistämättä kytkeytyviä opillis-sisällöllisiä ongelmia. Myös vanhoihin virsiteksteihin liittyvät traditio ja teologianhistorialliset korostukset olivat Huovisen mukaan jääneet vaille tarvittavaa huomiota.¹²⁴ Kirkolliskokouksessa Reinikaisen kommentit eivät juuri saaneet tukea. Hänen jälkeensä puheenvuoron pitänyt piispa Kalevi Toiviainen totesi:

*On niitäkin, jotka uumoilevat joka ainoassa kirkollisen kirjan, oli sitten kysymys raamatunkäännöksestä, käsikirjasta tai virsikirjasta, uudistamisessa yrittystä tuoda vierasta tulta Herran alttarille ja löytävät mielestään niistä jos mitä sanoman pehmentämistä, väärentämistä ja muuta muuttamista.*¹²⁵

Neljänneksi virsitekstien muokkausta yksittäisten virsien kohdalla vastustettiin sillä, että virsiin oli tuotu ”uusi sisältö”. Tämä oli tapahtunut joko virren uudelleen suomennamisen tai virsitekstin laajan muokkauksen kautta. Emäntä Helli Karvinen kyseli, miksi vanhan virsikirjan virsi VK 357 ”Saavu, Jeesus, suuri armontuoja” oli suomennettu uudelleen. Uudistuksen myötä virteen oli lisätty yksi säkeistö, jonka sopivuutta virren sanomaan Karvinen ei lainkaan ymmärtänyt.¹²⁶

Muokattujen virsien lisäksi kirkolliskokouksessa toivottiin palautettavaksi joitakin vuoden 1938 virsikirjan virsiä, jotka eivät sisältyneet komitean ehdotukseen. Palautettavaksi toivottiin erityisesti lasten ja nuorten virsiä. Lisäksi toivottiin palautettavaksi virsiä VK 485 ”Ah Herra suuri maan ja taivaan” ja VK 473 ”Sun puolees, Herra, luomme” ja VK 629 ”Me kiitämme sinua”.¹²⁷

Uudet virret saivat pääosin myönteisen vastaanoton. Rehtori Kalevi Nummi ryhtyi runolliseksi ja totesi: ”Iloitsen niistä uusista lampuista, joita on tuotu valaisemaan tätä virsikirjaa”.¹²⁸ Helli Karvinen sanoi: ”Monissa virsissä on uutta sisällöllistä rikkautta, puhuttelevaa sanomaa, ja niistä voi saada aivan kuin kevätuuhen mukanaan tuomaa rikkautta, uutta tuulahdusta, jota on helppo hengittää ja samalla saada myös sielun virvoitusta.”¹²⁹

123 Virsikirjauudistuksen periaatteet 1976, 42; Miittinen 1979, 78–79.

124 Huovinen 1987, 197–199.

125 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 351.

126 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 356. Myös Erkki Reinikainen luetteli useita virsiä, joihin oli tullut uusi sisältö. Kirk. kok. kptk-s. 1984, 348.

127 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 354–359.

128 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 359–360.

129 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 356.

Hyvistä uusista virsikirjaehdotukseen otetuista virsistä mainittiin esimerkiksi ”Kiitos sulle Jumalani”, ”Päivä vain ja hetki kerrallansa”, ”En etsi valtaa, loistoa” ja ”Siunaa ja varjele meitä”.¹³⁰ Puheenvuorossaan runsaasti komitean ehdotusta kritisoinut Erkki Reinikainen löysi uusista virsistä runsaasti huomautettavaa. Hän mainitsi toistakymmentä virttä, jotka olivat hänen mielestään luterilaisen perinteen vastaisia, opillisesti heikkoja tai hänen käsityksensä mukaan ”väärää virsiä”.¹³¹

Muokattujen, poistettujen ja uusien virsien lisäksi pastori Rafael Repo nosti esille persoonapronominien lyhenteiden mä, sä, mulle ja sulle poistamisen. Hän muistutti, että kirkolliskokous oli ollut päättämässä siitä, että näitä muotoja poistettaisiin. Revon mukaan se oli kuitenkin tuonut virsiin maneereja, kun tiettyjä yksitavuisia sanoja oli käytetty korvaamaan poistettuja sanoja. Nyt-sana ja saada-verbi toistuvat usein ja ”minän” tilalle on tullut usein ”me”. Hän totesi, että kirkolliskokouksen hyväksymää periaatetta oli voitava tarkistaa.¹³²

Lähetekeskustelussa moni esitti kiitosta komitean korkeatasoiseksi luonnehdittua työtä kohtaan. Kukaan puheenvuoron pitäjistä ei kuitenkaan ollut valmis hyväksymään virsikirjaehdotusta sellaisenaan. Keskustelussa positiiviset lausahdukset virsikirjaehdotuksesta jäivät vähemmälle ja suurin osa keskustelusta käsitteli virsikirjaehdotuksen puutteita. Tämä on ymmärrettävää, sillä tarttumalla epäkohtiin valiokunta pystyisi puuttumaan niihin. Lähetekeskustelun tarkoitus oli välittää kirkolliskokousedustajien mielipide virsikirjaehdotuksesta valiokunnan tietoon. Siihen käytetty aika oli hyvin rajallinen ja valiokunnan puheenjohtaja Paavo Kortekangas toivoi kirkolliskokousedustajilta näkemyksiään ja kommenttejaan myös kirjallisena, jotta valiokunta pystyisi paremmin ottamaan ne huomioon. Kortekangas totesi keskustelun päätteeksi, että valiokunta oli saanut erittäin arvokasta tietoa. Keskustelun myötä yleislinjat olivat selkiintyneet. Hän totesi valiokunnan ottavan harkintaansa esimerkiksi ehdotukset tunnetuimpien virsien palauttamisesta entiselleen.¹³³

2.3. Virsikirjaehdotuksesta annettu palaute

2.3.1. Palautteen kokoaminen

Kirkolliskokouksen toukokuussa 1984 tekemän päätöksen mukaisesti seurakunnilla oli mahdollisuus ottaa virsikirjaehdotus käyttöön voimassa olleen virsikirjan rinnalla 1.9.1984 alkaen.¹³⁴ Kirkkohallitus pyysi vuoden 1984 loppuun mennessä lausunnot virsikirjaeh-

130 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 358.

131 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 349–350.

132 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 354.

133 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 359.

134 Kirk. kok. ptk-k 1984, 30.

dotuksesta kaikilta suomenkielisten hiippakuntien seurakunnilta sekä sellaisilta Porvoon hiippakunnan seurakunnilta, joissa on merkittävä suomenkielinen vähemmistö.¹³⁵ Lisäksi kirkkohallitus pyysi lausuntoja tuomiokapituleilta, Sibelius-Akatemialta, Helsingin yliopiston teologiselta tiedekunnalta ja Suomen Kanttori-urkuriliitto ry:ltä. Kirkkohallituksen lähettämässä kirjeissä lausuntojen antajia kehoitettiin kiinnittämään huomiota vuoden 1938 virsikirjasta poistettuihin ja virsikirjaehdotukseen otettuihin uusiin virsiin. Toivottiin myös yksityiskohtaisia ehdotuksia virsikirjaehdotuksesta poistettaviksi ja vanhasta virsikirjasta palautettaviksi virsiksi. Lisäksi haluttiin kuulla mielipiteitä virsitekstien ja melodioiden muokkauksesta, virsikirjaehdotuksen opista ja käyttökelpoisuudesta sekä teknisistä asioista.¹³⁶ Piispainkokous antoi oman lausuntonsa virsikirjaehdotuksesta helmikuussa 1985. Ennen lausunnon antamista piispainkokous sai viiden asiantuntijan¹³⁷ lausunnot virsikirjaehdotuksen opillisesta sisällöstä, kielestä ja runoudesta.¹³⁸

Seurakunnat olivat paneutuneet vaihtelevasti annettuun tehtävään. Toiset seurakunnat antoivat hyvin yksityiskohtaista ja runsasta palautetta virsikirjaehdotuksesta. Toiset seurakunnat sen sijaan tyytyivät vain lyhyesti referoimaan virsikirjaehdotuksesta julkisuudessa käytyä keskustelua. Erot virsikirjaehdotukseen perehtymisessä saattoivat osaltaan johtua tiukasta aikataulusta, joka lausuntojen antajille oli annettu. Suuri osa seurakunnista toi esille, että lausunnon antamiseen oli varattu riittämättömästi aikaa. Seurakunnilla ja muilla virallisen palautteen antajilla oli vain muutama kuukausi aikaa perehtyä virsikirjaehdotukseen. Monet toivoivat, että virsikirjaehdotus olisi ollut käytössä seurakunnissa koko kirkkovuoden ajan ennen palautteen antamista. Vuoden 1984 loppuun asetetusta lausunnon lähettämisen takarajasta joustettiin hieman, koska aikataulu todettiin liian tiukaksi. Tammikuun 1985 loppuun mennessä 485 seurakuntaa (93,9 %) oli lähettänyt oman lausuntonsa.¹³⁹

Virallisten lausuntojen lisäksi virsikirjaehdotuksesta käytiin laajaa keskustelua, johon osallistuivat lehtien palstoilla yksityiset ihmiset sekä eri alojen asiantuntijat. Teologisen Aikakauskirjan vuoden 1985 ensimmäisessä numerossa käsiteltiin laajasti virsikirjaehdotusta. Virsikirjaehdotukseen liittyviä artikkeleita kirjoittivat muun muassa professori Seppo A. Teinonen, teologian kandidaatti Juhani Forsberg, teologian tohtori Erkki Kurki-Suonio, professori Martti Parvio, kirkkoherra Pentti Simojoki sekä kielitoimiston tutkija Taru Kolehmainen ja toimistopäällikkö Esko Koivusalo. Artikkelit käsittelivät muun

135 Porvoon hiippakunnan seurakunnista lausunnon antoivat Karjaan, Kemiön, Mustasaaren, Siuntion ja Tammisaaren seurakunnat. Heino 1985, 7.

136 Heino 1985, 67–68.

137 Lausunnot opillisesta sisällöstä antoivat teologit Juhani Forsberg ja Juha Pihkala. Virsikirjaehdotuksen kieltä arvioivat filosofian kandidaatti Aarre Huhtala, kirjailija Aale Tynni-Haavio ja kirjailija Lassi Nummi. KHA VKVK Hba12.

138 Piisp. kok. ptk. 1985, 33–34.

139 Heino 1985, 8.

muassa virsikirjaehdotuksen kieltä, virsien muokkaamista, uusia ja poistettuja virsiä sekä Lutherin virsiä.¹⁴⁰

Komitean ehdotus sai runsaasti palautetta myös yksittäisiltä ihmisiltä ja siitä käytiin vilkasta keskustelua useiden lehtien palstoilla.¹⁴¹ Kati Häkkinen on tutkinut Helsingin yliopistossa tekemässään pro gradu -tutkielmassa virsikirjauudistuksesta lehdistössä 1.6.1984–30.9.1985 käytyä keskustelua. Hänen tutkimuksensa kattoi 12 maakuntalehteä sekä Kotimaa-lehden. Tänä ajanjaksona lehdissä kirjoitettiin 288 kirjoitusta, jotka koskivat virsikirjauudistusta. Erityisen vilkasta kirjoittaminen virsikirjauudistuksesta oli joulukuun 1984 ja helmikuun 1985 välisenä aikana.¹⁴²

2.3.2. Lisättäväksi toivottuja virsiä

Palautettavaksi toivotut virret vuoden 1938 virsikirjasta

Kirkkohallituksen kyselylomakkeeseen vastanneista seurakunnista noin puolet oli tyytyväisiä vuoden 1938 virsikirjasta poistettujen virsien määrään. Joka kolmannen seurakunnan mielestä virsiä oli poistettu liikaa.¹⁴³ Seurakunnista neljä viidesosaa (81 %) teki yksilöityjä ehdotuksia virsikirjasta palautettaviksi virsiksi. Selvästi useimmin toivottiin palautettavaksi virttä VK 629, ”Me kiitämme sinua”. Sitä toivoi 58 % seurakunnista.¹⁴⁴ Myös piispainkokous, neljän hiippakunnan tuomiokapitulit, Helsingin yliopiston teologinen tiedekunta, Suomen Kanttori-urkuriliitto sekä professorit Seppo A. Teinonen ja Martti Parvio vaativat virttä palautettavaksi omissa lausunnoissaan.¹⁴⁵ Teinonen kirjoitti:

*Valitettavaa, että ehdotus poistaa virsikirjasta Hilariuksen (vk. 629), joka on suosituimpia virsiämme ja todellisen hymnin esikuva. Poistettakoon mieluummin kaikki muu; mitään olennaista ei puutu, jos Hilarius jää jäljelle.*¹⁴⁶

Komitea oli perustellut virren poisjättämistä sillä, että kyseinen kiitosvirsi ei sisältänyt perinteistä Laudamusta kokonaisuudessaan. Komitean muokkausperiaatteiden mukaan uudistuksen yhteydessä tuli ottaa mukaan koko alkuperäinen teksti ja käytössä ollut Richard Faltinin sävelmä ei siihen käynyt. Komitea ei halunnut myöskään sitoa tulevaa kirkkokäsikirjauudistusta ottamalla virren vanhan muotoisena virsikirjaehdotukseen. Komitean mukaan Hilariuksen kiitosvirsi tulisi sijoittaa virsikirjaan painettavaan liitteeseen.¹⁴⁷

140 TA 1984, 1–44.

141 Kirk. kok. kptk-k. 1984 12; Heino 1985, 7–8; Virsikirjavalioikunnan mietintö 1/1985, 2.

142 Häkkinen 1987, 25–27.

143 Heino 1985, 10.

144 Heino 1985, 16.

145 KHA VKVK Hba12.

146 Teinonen 1985, 6.

147 Virsikirjaehdotus 1984, 24.

Muita useiden seurakuntien palautettaviksi toivomia virsiä olivat vuoden 1938 virsikirjan virret VK 485 ”Ah Herra suuri maan ja Taivaan”, VK 54 ”Sun puolees Vapahtaja luon silmäni mä nyt” ja VK 473 ”Sun puolees Herra, luomme, me katsehemme nyt”. Edellä mainittuja virsiä toivoi noin joka kolmas seurakunta. Lisäksi yli 15 % seurakunnista toivoi palautettavaksi virsiä VK 33 ”Jo vanha vuosi mennyt on”, VK 36 ”Vuodelle nyt aljetulle”, VK 356 ”Tyydy, sielu, Herran tahtohon”, VK 643 ”Jo nuoruuteni aikana” ja VK 556 ”Pois aurinko jo painui”.¹⁴⁸ Häkkisen tutkimuksen mukaan lehtikirjoituksissa kolme suosituinta palautettavaksi toivottua vuoden 1938 virsikirjan virttä oli jo mainitut VK 54 ja VK 629 sekä virsi VK 440 ”Jo vääryys vallan saapi”.¹⁴⁹

Monen käytössä olleen virsikirjan virren jääminen virsikirjaehdotuksen ulkopuolelle herätti lausunnoissa ihmettelyä. Jotkut virsikirjaehdotusta arvioineet henkilöt esittivät jopa usean kymmenen virren listan virsistä, joita ei olisi saanut poistaa. Teologiseen Aikauskirjaan artikkelit kirjoittaneet teologian tohtori Erkki Kurki-Suonio ja professori Martti Parvio kuuluivat tähän joukkoon. Kurki-Suonio luetteli 39 virttä, joiden kohdalla hän oli kysynyt, miksi se tuli poistaa. Hän kuitenkin myöhemmin artikkelissaan toteusi, että komitean oli tärkeämpi supistaa virsikirjaa, kuin säilyttää siellä nämä hänenkin mainitsemansa virret.¹⁵⁰ Vielä pidemmän luettelon esitti professori Parvio, joka luetteli 54 virttä, jotka tulisi säilyttää. Hän liitti myös lyhyet perustelut jokaiseen mainitsemaansa virteeseen.¹⁵¹ Parvion esittämä lista olisi ollut varmasti yhtä mahdoton toteuttaa kuin Kurki-Suonion ehdotukset. Koska vanhoja virsiä tuli poistaa lisättyjen uusien virsien tieltä, niin perusteluksi tiettyjen virsien säilyttämisen puolesta ei olisi riittänyt Parvion monen virsien kohdalla mainitsemat argumentit ”tuttu” tai ”sävelmä tuttu”.

Toivottuja uusia virsiä

Piispainkokous kiinnitti lausunnossaan huomiota perinteisten hengellisten laulujen vähyteen suomalaisessa virsikirjassa. Piispainkokouksen mukaan vuonna 1976 komitean osamietinnöstä annetussa palautteessa kirkolliskokous asennoitui siihen, että myös perinteisiä hengellisiä lauluja, joita aiemmin ei ollut suomalaisessa virsikirjassa juuri ollut, voitaisiin ottaa virsikirjaan. Piispainkokous totesi, että perinteisiä hengellisiä lauluja oli hyväksytty Ruotsin virsikirjaan sekä Suomen ruotsinkieliseen virsikirjaan, mutta suomalaisesta virsikirjasta ne oli torjuttu.¹⁵² Piispainkokouksen mukaan hengellisten laulujen lisääminen entisestään lisäisi uuden virsikirjan käyttökelpoisuutta ja laajentaisi sen käyttäjäkuntaa. Piispainkokous esitti virsikirjavalioikunnalle harkittavaksi seuraavien hengel-

148 Heino 1985, 16.

149 Häkkinen 1987, 97.

150 Kurki-Suonio 1985, 12–13.

151 Parvio 1985, 19–20.

152 Vuonna 1943 hyväksytyyn Suomen ruotsinkieliseen virsikirjaan hyväksyttiin muutamia hengellisiä lauluja, esimerkiksi ”Blott en dag” (Päivä vain) ja ”Tack min Gud för vad som varit” (Kiitos sulle, Jumalani). Hansson 1994, 56.

listen laulujen mukaan ottamista virsikirjaan: ”Hoosianna”, ”Sua kohti, Herrani”, ”Tuhansin kielin”, ”Ken on lapsi Herran armaan”, ”Pyhäaamun rauha”, ”Kun maan ja mantereen”, ”Heinillä härkien kaukalon”, ”Jeesus, kuule rukoukset”, ”Kodin Herra suo pienille ystävilleen”, ”Oi Kaanaanmaa”, ”Kerran Kaunehin” ja ”Lyssna, värld, till ängelns ord”.¹⁵³

Palautetta antaneista 485 seurakunnasta noin kolmasosa teki lisäysehdotuksia uusiksi virsiksi. Lisäysehdotukset jakaantuivat hyvin monille lauluille. Kolmeakymmentä laulua toivottiin vähintään viiden eri seurakunnan lausunnoissa. Näistä yhdeksän laulua sai vähintään kymmenen eri seurakunnan kannatuksen. Taulukossa 1 on vähintään kymmenen seurakunnan lausunnoissa lisättäväksi esitetyt laulut.¹⁵⁴

Taulukko 1. Seurakuntien palautteessa virsikirjaan toivottuja lauluja.

Virsiehdotus	Ehdotuksia (srk)	Laulut muissa hengellisten laulujen kokoelmissa
Hoosianna	52	HLV
Sua kohti Herrani	51	HLV, SK
Herra kädelläsi	22	–
Jouluyö, juhlayö	17	HLV, SK, SL
Mun kanteleeni kauniimmin	16	SK
Mua tartu käteen Herra	15	HLV
Tiellä ken vaeltaa	15	NSV
Maan korvessa kulkevi lapsosen tie	13	SK
Käy yrttitarhasta polku	10	HLV, SK, SL

Lyhenteet: HLV = Hengellisiä lauluja ja virsiä, NSV = Nuoren seurakunnan veisut, SK= Siionin kannel, SL= Siionin laulut

Suuri osa eniten seurakuntien palautteessa toivotuista lauluista oli vanhoja hengellisiä lauluja, jotka olivat aiemmin kuuluneet johonkin hengellisen laulujen kokoelmaan. Tämä vahvasti näkemystä, että tulevaan virsikirjaan toivottiin perinteisiä hengellisiä lauluja. Seurakuntien lausunnot olivat osaltaan nostamassa esiin kysymystä virren ja hengellisen laulun erosta, johon myös piispainkokous otti kantaa. Kysymys oli noussut esiin jo aiemminkin virsikirjauudistuksen aikana ja monet asiantuntijat esittivät näkemyksiä sen puolesta, että virren ja hengellisen musiikin välinen raja tulisi murtaa.¹⁵⁵ Virsikirjakomitean jäsenen, Reijo Pajamon mukaan komitea oli pyrkinyt tietoisesti poistamaan koraalin ja hengellisen laulun välillä olevan eron. Tämän seurauksena komitea oli ottanut joitakin hengellisiä lauluja virsikirjaehdotukseen. Näitä olivat esimerkiksi ”Kiitos sulle, Jumalani”,

153 KHA VKVK Hba 12 Piispainkokouksen lausunto, 6–8.

154 Heino 1985, 21–23,72.

155 Pajamo 1999, 98.

”Päivä vain ja hetki kerrallansa” ja ”Maa on niin kaunis”.¹⁵⁶ Palautteen mukaan tällaisia lauluja toivottiin runsaasti lisää.

Seurakuntien palautteessa kaksi laulua sai selvästi enemmän kannatusta uusiksi virsiksi kuin muut laulut. Nämä olivat *Hoosianna* ja *Sua kohti Herrani*. *Hoosianna* oli kuulunut Suomessa jo pitkään ensimmäisen adventin jumalanpalvelukseen. Sen laulaminen oli kirkkokuoroille vuoden kohokohta ja sitä lähdettiin kuuntelemaan ensimmäisenä adventtina. 1900-luvun jälkipuolella yleistyi tapa, että Hoosiannaan yhtyi kuoron lisäksi myös seurakunta.¹⁵⁷ Laulu oli tullut kiinteästi osaksi 1. adventtia, joten tämä vaikutti varmasti siihen, että monet seurakunnat toivoivat sitä virsikirjaan. Hoosianna ja Richard Faltingin siihen säveltämä alkusoitto oli julkaistu jo aiemmin koraalikirjan liitteenä. Se sisältyi Armas Maasalon, Taneli Kuusiston ja Alekski Lehtosen 1972 julkaisemaan koraalikirjaan. Hoosianna oli kirjan lisäyksessä, jossa oli virsien vaihtoehtoisia sävelmiä, Hoosianna ja Herran siunaus.¹⁵⁸ Laulu *Sua kohti Herrani* oli tullut tutuksi suomalaisille laulukokoelmista *Hengellisiä lauluja ja virsiä* sekä *Siionin kannel*. Tauno Väinölän mukaan laulun suosioon oli osaltaan vaikuttanut se, että vuonna 1912 matkustajalaiva Titanicin upotessa laivan soittokunnan kerrotaan soittaneen kyseistä laulua. Laulusta on tämän vuoksi käytetty myös nimitystä ”Titanicin kuolinhymni”.¹⁵⁹

Perinteisten hengellisten laulujen lisäksi toivotuimpien laulujen joukkoon kuului kaksi iältään nuorempaa laulua. Nämä olivat ”Tiellä ken vaeltaa” ja ”Herra kädelläsi”. ”Tiellä ken vaeltaa” julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1967. Israelilaiseen sävelmään sanat kirjoitti Juhani Forsberg. Hän oli yksi keskeisiä uuden hengellisen nuorisomusiikin esiin nostajia Suomessa. Euroopassa 1950-luvulla yleistyneet uudet hengelliset laulut olivat saaneet vaikutteita afroamerikkalaisesta musiikista, jazzista, kansanmusiikista, iskelmistä sekä rockmusiikista. Uusi hengellisen musiikin suuntaus yleistyi Suomessa 1960-luvulla ja Forsbergilla oli siinä merkittävä rooli. Hän käänsi saksalaisia lauluja suomenkielelle sekä kirjoitti itse omia lauluja. ”Tiellä ken vaeltaa” julkaistiin Forsbergin toimittamassa lauluvihkossa *Nuoren seurakunnan veisuja*.¹⁶⁰ Pekka Simojoen ja Anna-Mari Kaskisen laulu *Herra kädelläsi* valmistui vuonna 1981 Suomen Lähetysseuran vuosijuhlaan valmistuneeseen *Afrikkalaiseen gospelmessuun*. ”Herra kädelläsi” oli ensimmäinen Kaskisen ja Simojoen tekemä yhteislaulu. Laulun neljännen säkeistön Kaskinen kirjoitti myöhemmin ja se esitettiin ensimmäisen kerran Kaskisen vuokraemännän Lempi Hellaakosken siunaustilaisuudessa. Sekä ”Tiellä ken vaeltaa” että ”Herra kädelläsi” olivat syntyneet nimenomaan nuorten lauluiksi.¹⁶¹

156 Pajamo 2002, 98.

157 Väinölä 2008, 11.

158 Koraalikirja 1938/63, 695; 724–726.

159 Väinölä 2008, 413.

160 Ågren 1980, 11–13, 65; Pajamo & Tuppurainen 2004, 579.

161 Kaskinen 1986, 77–78.; Väinölä 2008, 525–526.

Muista lausunnonantajista yksilöityjä ehdotuksia uusiksi virsiksi esittivät Tampereen, Mikkelin ja Lapuan hiippakuntien tuomiokapitulit sekä Helsingin yliopiston teologinen tiedekunta ja Suomen Kanttori-urkuriliitto. Näissä lausunnoissa suosituimpia toivottuja lauluja olivat ”Hoosianna”, ”Herra kädelläsi”, ”Jouluyö, juhlayö” ja ”Sua kohti Herrani”. Lausunnoissa¹⁶², joissa esitettiin uusia lauluja virsikirjaan, ei juurikaan perusteltu sitä, miksi juuri tämä virsi tulisi saada virsikirjaan. Yleensä lausunnoissa oli esitetty vain pelkkä luettelo toivotuista lauluista. Esimerkiksi Tampereen hiippakunnan tuomiokapitulin lausunnossa mainittiin lueteltujen laulujen nimien lisäksi: ”Nuorten ja lasten virsien osuutta kaiken kaikkiaan olisi ehkä syytä laajentaa.”¹⁶³ Lapuan hiippakunnan tuomiokapitulin lausunnossa mainittiin: ”Tulevan virsikirjan käyttöä voitaisiin lisätä sisällyttämällä siihen enemmän tuttuja, rakkaiksi käyneitä hengellisiä lauluja ja nuorten veisuja.”¹⁶⁴ Sen sijaan, että olisi perusteltu tiettyjä lauluja, niin edellä viitatuissa lausunnoissa toivottiin tiettyyn ryhmään kuuluvia lauluja, joista mainittiin esimerkkejä.

2.3.3. Poistettavaksi toivottuja virsiä

Monet lausuntojen antajat antoivat palautetta myös sellaisista virsikirjaehdotuksen virsistä, joiden ei tulisi tulla virsikirjaan. Virsikirjaehdotuksen 642 virrestä 307 (48 %) oli vähintään yhden seurakunnan lausunnossa poistettavien listalla. Yksittäisten palautteenantajien näkemykset virsistä vaihtelivat hyvin paljon ja lähes kaksi kolmasosaa (63 %) kaikista poistettavaksi toivotuista virsistä oli sellaisia, joiden poistamista toivoi korkeintaan kolme seurakuntaa. Lukuisten virsien saamien hajaäänien lisäksi näkemyserot tulivat esille myös siinä, että lähes kaikkia virsiä, joita joku seurakunta toivoi poistettavaksi, joku toinen seurakunta kehui. Esimerkiksi virttä VKE 552 ”Pilvimuurista valo välähtää” toivoi poistettavaksi 22 seurakuntaa. Virsi sai kuitenkin myös erittäin myönteistä palautetta. Eräs seurakunta toivotti virren tervetulleeksi virsikirjaan, toinen totesi sen olevan hyvä ja kolmas seurakunta toivoi lisää samantyyppisiä virsiä.¹⁶⁵

Uudet virret saivat huomattavasti enemmän poistoehdotuksia kuin vanhat, vuoden 1938 virsikirjassa olleet. Kun virsikirjaehdotuksen kaikista virsistä vähän alle puolet sai vähintään yhden poistoäänän, niin 187:stä virsikirjaehdotuksen uudesta virrestä peräti 157:ää (84 %) ehdotettiin poistettavaksi vähintään kerran. Vanhoista virsistä joka kolmas (33 %) sai poistoehdotuksen. Poistettavaksi toivotut virret jakautuivat tasaisesti virsikirjaehdotuksen eri osastoihin. Voidaan huomata, että niissä osastoissa, joissa oli paljon uu-

162 Ei sisällä seurakuntien lausuntoja.

163 KHA VKVK Hba12 I/04, 1.

164 KHA VKVK Hba 12 I/08, 2.

165 KHA VKVK Hba11.

sia virsiä, oli myös enemmän poistettavaksi toivottuja virsiä. Lisäksi tiettyihin osastoihin, esimerkiksi osastoon ”Nuoret”, oli valittu sellaisia lauluja, jotka aiheuttivat vastustusta.¹⁶⁶

Seuraavaksi käsittelen sellaisia poistettavaksi toivottuja virsiä, joita ehdotti poistettavaksi vähintään 20 seurakuntaa (Taulukko 2). Näitä eniten poistettavaksi toivottuja virsiä ja niistä annettuja lausuntoja tarkastelemalla, voidaan nähdä, millaisia virsiä haluttiin poistettavaksi ja minkä vuoksi.

Taulukko 2. Seurakuntien palautteessa eniten poistoehdotuksia saaneet virret.¹⁶⁷

Virsi (VKE)	Poistoa toivoneiden seurakuntien lkm	uusi virsi	Miksi tulisi poistaa?
6 Käy, kansa, Herrasi vastaan	35	X	Sävelmä
51 Kaikki ilon lähteet puhkeavat	29	X	Sävelmä
71 Nyt liehuu viiri kuninkaan	79	X	Sävelmä
87 Kiitosta nyt uhratkaamme	54	X	Sävelmä
112 Tule, Pyhä Henki, luoksemme	51		Sävelmä
125 Luoja kolmiyhteinen	33		Sävelmä
137 Taivas maata koskettaa	53	X	Sävelmä
161 Vain hetki, Herra kaataa	58	X	Sävelmä
176 Jeesus on paimen	34	X	Sävelmä
332 Sinua, Jumala, kansasi kumartaa	47		Sävelmä
437 Suola ruuan maustaa	30	X	Sävelmä
451 Jonkun on jäätävä valvomaan	25	X	Sävelmä
465 Oi Herrani, kun matkani	30	X	Sävelmä
586 Isämme, kiitos päivästä	22	X	Sävelmä
606 Luomisen juhlaa täynnä	21	X	Sävelmä
12 Mies tänne saapui	25	X	Ei sovellu virreksi
218 Täynnä kiitosta ja hämmästyttä	31	X	Ei sovellu virreksi
423 Käsien et hallitse, Kristus	46	X	Ei sovellu virreksi
532 Sinikello nurmikolla	23	X	Ei sovellu virreksi
552 Pilvimuurista valo välähtää	22	X	Ei sovellu virreksi
555 Kuulkaa, keitä mestari	24	X	Ei sovellu virreksi
86 Kristus nousi kuolleista	75	X	Sopimaton suomalaiseen/ luterilaiseen virsikirjaan
103 Aurinkomme ylösnousi	49	X	Sopimaton suomalaiseen/ luterilaiseen virsikirjaan
163 Oi autuas päivä, kun toivomme täyttyy	22	X	Sopimaton suomalaiseen/ luterilaiseen virsikirjaan
383 Oi Herramme, asut kanssamme täällä	30	X	Sopimaton suomalaiseen/ luterilaiseen virsikirjaan
628 Uudet taivaat, uuden maan	28	X	Sopimaton suomalaiseen/ luterilaiseen virsikirjaan

166 KHA VKVK Hba11.

167 KHA VKVK Hba11.

Taulukosta voi havaita, että suurin osa virsistä, joita toivottiin poistettavaksi, oli uusia. 26:sta eniten poistettavaksi toivotusta virrestä 23 oli uusia. Näistä virsistä eniten, kolme, kuului osastoon ”Kristuksen ylösnousemus”. Muuten virret jakautuivat tasaisesti eri osastoihin. Osastolla ei näytä olleen vaikutusta siihen, haluttiinko virttä poistettavaksi. Esimerkiksi kaikkia kolmea osastosta ”Kristuksen ylösnousemus” poistettavaksi toivottua virttä perusteltiin eri argumentein.

Poistettavaksi toivotut virret voidaan jakaa kolmeen ryhmään sen mukaan, millä perusteilla niiden poistamista toivottiin. Ensimmäinen ryhmä on sävelmän takia poistettavaksi poistetut virret. Toinen ryhmä muodostuu virsistä, jotka koettiin sopimattomaksi virsikirjaan. Kolmannen ryhmän virret ovat sellaisia, jotka koettiin vieraiksi suomalaiseseen/ luterilaiseen virsikirjaan. Moni poistettavaksi toivottu virsi voisi kuulua useaan eri ryhmään. Esimerkiksi kolmannen ryhmän virressä saattoi olla myös vaikea sävelmä, mutta pyrin jaottelemaan virret sen mukaan, mikä perustelu palautteessa oli kunkin virren kohdalla hallitseva.

Eniten poistettavaksi toivottujen virsien kohdalla yleisin syy poistoehdotukseen oli sävelmä. 15 virren kohdalla ensisijainen syy virren poistamishalukkuuteen oli vaikea sävelmä. Näiden lisäksi kahteen muuhun ryhmään kuuluneista virsistä viisi todettiin ainakin viiden seurakunnan lausunnoissa sävelmältään liian vaikeaksi.¹⁶⁸ Sävelmältään vaikeat tai soveltumattomat virret voidaan vielä jakaa kahteen alaryhmään. Ensimmäiseen alaryhmään kuuluvat vanhat keskiajalta peräisin olevat hymnit, sekvenssit ja muut sävelmät. Esimerkiksi kaikista virsistä eniten poistoehdotuksia (79 kpl) saanut VKE 71 ”Nyt liehuu viiri Kuninkaan” kuului tähän joukkoon. Tämä keskiajalta peräisin oleva kärsimyshymni oli 60 seurakunnan mielestä soveltumaton tai liian vaikea seurakunnan laulettavaksi. Muita vanhoja ja vaikeaksi koettuja virsiä sävelmän takia olivat esimerkiksi Te Deum – hymni VKE 332 ”Sinua, Jumala, kansasi kumartaa” ja sekvenssi VKE 87 ”Kiitosta nyt uhratkaamme”.¹⁶⁹ Toinen joukko sävelmän takia poistettavaksi toivottavia virsiä koostui lähinnä uusista virsistä. Sävelmiä ei välttämättä koettu vaikeiksi, mutta ne poikkesivat aiemmin virsikirjassa olleista ja sen vuoksi niiden ei katsottu soveltuvan virsikirjaan. Tällaisia oli esimerkiksi VKE 6 ”Käy, kansa, Herraasi vastaan”, VKE 137 ”Taivas maata koskettaa” ja VKE 176 ”Jeesus on paimen”. Virsikirjaehdotuksen virrestä 6 todettiin muun muassa, että laulu on luterilaisen hengen vastainen, ”pelastusarmeijan marssi”, ja laulu, jonka soittamiseen vaaditaan rumpua.¹⁷⁰

Toisen ryhmän poistettavaksi toivottuja virsistä muodostivat virret, jotka katsottiin sopimattomaksi virsikirjaan. Tämä ryhmä koostui uusista virsistä. Suuri osa ryhmän virsistä oli seurakuntien palautteen mukaan kulutusta kestäättömiä nuorten lauluja tai ”pähkoululauluja”. Virsistä käytettiin muun muassa seuraavia adjektiiveja: heikko, hempeä,

168 Nämä olivat VKE 163, VKE 218, VKE 383, VKE 423 ja VKE 628.

169 Pajamo 1991, 13–19.

170 KHA VKVK Hba11 VKE6, VKE 137, VKE 176.

yliampuva ja epäonnistunut. Ryhmän virret eivät herättäneet niin suurta vastustusta, kuin sävelmältään vaikeat virret. Ne saivat huomattavasti vähemmän poistoehdotuksia, noin 20–30 virttä kohden.¹⁷¹ Lisäksi on huomattava, että useimmista tämän ryhmän virsistä tuli myös positiivista palautetta. Tällaisia olivat esimerkiksi nuorten osaston virret VKE 552 ”Pilvimuurista valo välähtää” ja VKE 555 ”Kuulkaa keitä, mestari”. Tämän ryhmän virsien palautteesta voi huomata, että palautteen antajilla on ollut näkemys siitä, millainen on oikea virsi. Nämä virret eivät lausunnon antajien mukaan sopineet virren määritelmään, jolloin ne tulisi poistaa. Seurakuntien palautteen ulkopuolelta, asiantuntijalausunnoissa tähän ryhmään kuulunut virsi VKE 532 ”Sinikello nurmikolla” sai eniten poistoääniä. Hymnien perään haikaillut professori Seppo A. Teinonen kutsui virttä ironisesti ”perin söötiksi palaseksi” ja kysyi: ”Näinkö Kristus veisaa seurakuntansa kanssa pyhässä messussa?”¹⁷²

Kolmanteen poistettaviksi toivottujen virsien ryhmään kuuluivat virret, jotka olivat lausuntojen mukaan luterilaisen tunnustuksen vastaisia tai outoja suomalaisessa virsikirjassa. Eniten vastustusta, 75 seurakunnan taholta, herätti ortodoksinen pääsiäistöppäri VKE 86 ”Kristus nousi kuolleista”. Monet seurakunnat totesivat, että virsikirja ei ollut luonteva ympäristö tälle laululle. Toiset näkivät laulun ottamisen luterilaiseen virsikirjaan varastamisena. Sijoitin tähän ryhmään myös virret, jotka sisälsivät palautteen mukaan vierasta oppia. Virsissä VKE 163 ”Oi autuas päivä, kun toivomme täytyy” ja VKE 628 ”Uudet taivaat, uuden maan” koettiin olevan vääränlaista eskatologiaa¹⁷³ sekä kuvausta maanpäällisestä paratiisista. Myös Taize-yhteisön piirissä syntynyt laulu VKE 383 ”Oi Herramme, asut kanssamme täällä” oli palautteen mukaan teologisesti ongelmallinen ja se sisälsi outoja sanoja. Lisäksi sen sävelmä koettiin vaikeaksi. Huomionarvoista on se, että 26 eniten poistettavaksi toivotun laulun joukosta ainoastaan yhtä toivottiin poistettavaksi ensisijaisesti vaikean tai epämääräisen kielen takia. Tämä oli VKE 103 ”Aurinkomme ylösnousi”, jota toivoi poistettavaksi 49 seurakuntaa. Virsi koettiin sanomaltaan vaikeaksi, yhden seurakunnan mukaan jopa kieleltään järkyttäväksi. Lestadiolaisen herätysliikkeen piirissä syntyneessä laulussa herätti ihmetystä muun muassa ”toukomettiset” ja ”Eedom”. Lisäksi hämmennystä aiheutti sanonta ”Aurinko on ristin päällä valkea ja punainen”.¹⁷⁴

Virsitekstien muotoutumisen virsistä lähes puolet sai seurakuntien lausunnoissa vähintään yhden poistoehdotuksen. Mielenkiintoista virsien kohdalla vaihtelivat hyvinkin paljon, riippuen lausunnon antajasta. Uusia virsiä toivottiin poistettavaksi huomattavasti enemmän kuin vanhoja. Lisäksi syynä toivomukseen virren poistamisesta liittyi usein vaikea tai sopimaton sävelmä. 26 eniten poistettavaksi toivotuista virsistä vähintään 20:ssä oli liian vaikea sävelmä vähintään viiden seurakunnan lausunnossa. Lisäksi kaikki virret, joita kannatti

171 KHA VKVK Hba11 VK 12, VK 218, VK 423, VK 532, VK 552, VK555.

172 Teinonen 1985, 6.

173 Eskatologia tarkoittaa oppia viimeisistä tapahtumista. Teinonen 1999, 97.

174 KHA VKVK Hba11; Väinölä 2008, 115–117.

poistettavaksi yli 20 seurakuntaa, sisälsivät uniikkisävelmän. Eniten poistettavaksi toivotujen virsien kohdalla sävelmä oli huomattavasti useammin syy virren poistamistoiveisiin kuin virren teksti.

2.3.4. Virsiteksteistä annettu palaute

Seurakunnan lausunnoissa kriittisimmin suhtauduttiin virsitekstien muokkaamiseen. Kolme neljästä seurakunnasta katsoi, että vuoden 1938 virsikirjan tekstejä oli muokattu liian paljon. Seitsemän prosenttia seurakunnista oli sitä mieltä, että virsitekstien muokkaamisesta tulisi luopua kokonaan. Ainoastaan joka kymmenes seurakunta (11 %) oli tyytyväinen virsitekstien muokkaukseen.¹⁷⁵

Lehtikirjoituksissa virsien kieliasun muokkaamiseen suhtautui kielteisesti 61 % kirjoittajista. Kati Häkkisen tutkimuksen mukaan erityisesti tuttujen ”perusvirsiä” muokkaamiseen suhtauduttiin kriittisesti. 93 % kirjoittajista oli sitä mieltä, että ”tuttuja virsiä” ei saisi muokata.¹⁷⁶ Myös Pentti Leppäsen tutkimuksen mukaan seurakuntalaiset suhtautuivat kriittisesti virsitekstien muokkaamiseen. Erityisen kriittisesti virsitekstien muokkaamiseen vastustivat evankeliseen herätysliikkeeseen kuuluneet.¹⁷⁷

Taulukossa 3 on virret, joiden muokkaus oli seurakuntien lausuntojen mukaan epäonnistunut tai niitä ei olisi saanut muokata ollenkaan.

Taulukko 3. Virret, joiden muokkaus oli seurakunnan palautteen mukaan epäonnistunut tai muokkauksesta tulisi luopua kokonaan.¹⁷⁸

Virsi	Seurakuntien määrä, jotka vastustivat virren muokkaamista	Osuus (%) palautetta antaneista seurakunnista
VKE 21 Enkeli taivaan	159	33
VKE 526 Jeesus, lasten ystävä	109	23
VKE 613 Kätesi Herra, voimakkaan	101	21
VKE 387 Haltuusi, rakas Isäni	89	19
VKE 29 Maa on niin kaunis	78	16
VKE 620 Siunaa ja varjele meitä	70	15
VKE 525 Nyt silmät luon ylös taivaaseen	64	13
VKE 598 Luokseni, Herra, jää!	56	12
VKE 30 En etsi valtaa loistoa	55	11
VKE 480 Oi Herra, jos mä matkamies maan	46	10

175 Heino 1985, 24.

176 Häkkinen 1987, 66–69.

177 Leppänen 1987, 30, 50.

178 Heino 1985, 26.

Virret, joita ei olisi saanut seurakuntien palautteen mukaan muokata, liittyivät eri elämäntilanteisiin ja juhliin. Virret VKE 21, VKE 29 ja VKE 30 ovat jouluvirsiä. Hautajaisiin liittyivät virret VKE 387 ja VKE 480. Lisäksi iltavirsi VKE 598 ”Luokseni, Herra, jää!” on suosittu hautajaisvirsi. Virret VKE 526 ja VKE 525 ovat lasten virsiä ja suosittuja myös kastetilaisuuksia. Virret VKE 613 ja VKE 620 tulivat monille suomalaisille rakkaiksi sodan aikana. Kati Häkkisen tutkimuksesta ei selvinnyt, mitkä virret hän määritteli ”tutuiksi virsiksi”. Hän otti esimerkiksi ne kaksi virttä, jotka olivat virsikirjaehdotuksessa vuoden 1938 virsikirjan muodossa. Hän ei kuitenkaan tuo esille, mitä ne ”tutut virret” olivat, joita myös toivottiin vuoden 1938 virsikirjan muotoon.¹⁷⁹ Taulukon 3 virret kuuluvat varmaan näihin Häkkisen määrittelemiin perusvirsiin. Monet osasivat nämä virret ulkoa ja muokkaamisen jälkeen ne tulisi opetella uudestaan.

Virsiteksteistä, niiden sisällöstä ja muokkaamisesta kirjoitettiin paljon asiantuntijalausunnoissa. Monen Teologisen Aikakauskirjan artikkelin lisäksi professori Eero Huovinen piti helsinkiläisten eläkkeellä olevien teologian tohtoreiden kokouksessa esitelmän, joka käsitteli virsikirjauudistuksen kielellisiä ja dogmaattisia ongelmia.¹⁸⁰ Myös professori Tuomo Mannermaa otti kantaa virsikirjaehdotuksen teologiaan Hengellisen kuukauslehdessä artikkelissa.¹⁸¹

Kielitoimiston tutkija Taru Kolehmainen ja toimistopäällikkö Esko Koivusalo toivat yhteisessä artikkelissaan esille tyytymättömyytensä kielenhuollon rooliin virsikirjauudistuksessa. Virsikirjakomitean esipuheessa ollut maininta ”Eräistä oikeakielisyyteen liittyvistä seikoista sekä uusien virsien ilmaisuista komitea on keskustellut myös Kielitoimiston edustajien kanssa sekä käyttänyt hyväksi suomen kielen lautakunnan suosituksia” antoi heidän mukaansa väärän kuvan kielitoimiston roolista uudistustyössä. Komiteassa ja 27 jäsenen palauteryhmässä ei ollut yhtään kielenhuollon edustajaa ja 10 vuoden työskentelyn aikana komitea ja kielitoimiston edustajat pitivät ainoastaan yhden neuvottelun. Yksi tapaaminen ei Kolehmaisien ja Koivusalon mukaan olisi antanut oikeutta piirtää virsikirjauudistustyön organisaatiokaavioon kielen asiantuntijoille omaa laatikkoa tekstijäsenen viereen.¹⁸²

Kolehmaisien ja Koivusalon mukaan komitean pyrkimys normaalin yleiskielenkäyttöön oli yleisperiaatteena hyvä. Korjaamisessa oli heidän mukaansa onnistuttu melko hyvin. Kaikkia vanhoja ilmauksia ei kuitenkaan ollut poistettu. Heidän mukaan uudistusperiaate ontui jo virsikirjaehdotuksen ensimmäisen sanan *avaja* kohdalla, joka on erittäin vanhahtavaa kieltä. Samaan aikaan kyseisestä virrestä oli kuitenkin poistettu kaikki pronominiyhentymät huolellisesti pois.¹⁸³ Professori Martti Parvio nimitti komitean periaatetta ”puritistiseksi oikeakielisyysperiaatteenksi”. Täydellisyyspyrkimyksensä komitea

179 Häkkinen 1987, 66–69.

180 Esitelmä on julkaistu teoksessa *Elävä dogma*. Huovinen 1987.

181 Mannermaa 1985.

182 Kolehmainen & Koivusalo 1985, 44–45.

183 Kolehmainen & Koivusalo 1985, 22.

oli Parvion mukaan usein joutunut muuttamaan runon ajatusta tai runollista kauneutta. Tällöin oli ”tartuttu runolliseen perhosen siipeen, ja tehty proosaa, jonka jälkeen siipi on jäänyt väröttömäksi, eräissä tapauksissa sisällyksettömäksi tai ainakin latistuneeksi.”¹⁸⁴ Esimerkiksi Parvio otti adventtivorren VKE 3 ”Hoosianna! Huudetaan”.

VK 8:1

*Hoosianna! Saapuva
Poika Daavidin on tänne.
Tiensä kaikki tuoreilla
kaunistakaa lehvillänne.
Portit kaikki aukaiskaa,
hälle riemuin veisatkaa.*

VKE 3:1

*”Hoosianna!” huudetaan.
Kuningas nyt saapuu tänne.
Tulkaa tietä raivaamaan
Palmun lehvät käsissänne!
Tervehtikää saapujaa,
valtiaanne valitkaa!*

Parvion mukaan virren vanhassa muodossa ei ollut juuri runovirheitä. Muokkauksen myötä kuitenkin säkeistön sisältö oli muuttunut ja palmusunnuntai sekä ennustuksen toteutuminen oli muuttunut vain tien raivaamiseksi.¹⁸⁵

Kolehmainen ja Koivusalo ottivat erityisesti kantaa virsikirjakomitean persoonapronominien lyhentymien, esimerkiksi *mä*, *sä*, *mun*, ja *sun* poistamiseen. Kielikeskusten tutkijat olivat ainoassa yhteisessä kokouksessa vuonna 1979 ehdottaneet sallivampaa menettelyä pronominiyhentymien suhteen. Komitean linjaus oli heidän mukaan vastakkainen yleiseen puhekielen kehittymiseen verrattuna. Kolehmainen ja Koivusalo muistuttivat, että sanojen lyhentymät *mä* ja *sanas* sekä pidentymät *olkohon* ja *etehen* olivat runokielessä melko tavallisia ja runon poljennon takia tarpeellisia. Heidän mukaan komitean karsimat sanojen lyhentymät säkeistöjen alussa olivat tuoneet ylimääräisiä täytesanoja sekä niiden seurauksena paikoin paino tuli väärälle tavulle.¹⁸⁶

Komitean suorittama persoonapronominien lyhentymien poisto oli melko täydellinen. Eero Huovinen laski, että vuoden 1938 virsikirjassa 77 virttä alkoi persoonapronominien lyhentymällä. Komitean ehdotuksessa vastaava luku oli nolla.¹⁸⁷ Kolehmaisen ja Koivusalon mukaan komitea tulkitsi virheellisesti professori Osmo Ikolan vuonna 1973 antamaa lausuntoa. Ikola mainitsi persoonapronominien genetiivin käytön, joka häiritsee silloin kun pronomini viittaa samaan persoonaan kuin lauseen subjekti. Esimerkkeinä hän mainitsi muun muassa säkeet ”Nyt ilomiehellä sun äänes ylennä”, ”Sun sanaas suojaa, Jumala” ja ”Rakenna seurakuntaasi Sun sanallasi alati”. Kolehmainen ja Koivusalo totesivat lausunnon koskeneen vain persoonapronominien genetiivimuotojen käyttöä, mutta komitea ilmoitti pyrkivänsä poistamaan persoonapronominien lyhenteet.¹⁸⁸ Myöskään

184 Parvio 1985, 22.

185 Parvio 1985, 22.

186 Kolehmainen & Koivusalo 1985, 44–45.

187 Huovinen 1987, 200.

188 Kolehmainen & Koivusalo 1985, 45.

Martti Parvion mukaan Ikolan lausunto ei koskenut ”runollisten” muotojen käyttämistä, vaan ainoastaan vääriä yhteyksiä.¹⁸⁹

Persoonapronominien lyhentymien kitkemisen myötä virsikirjaehdotuksessa näitä sanoja korvattiin usein harvoilla suomen kielen yksitavuisilla sanoilla. Tällaisia sanoja olivat esimerkiksi *nyt, näin, niin, siis, taas* ja *jo* sekä *saada*-verbin eri muodot.¹⁹⁰ Kirkkoherra Pentti Simojoki kiinnitti huomiota *saan*-verbin käyttöön *mä*-ilmaisun tilalla. Hän esitti monta komitean tekemää muutosta. Tässä muutamia: VK 344 ”Mä elän laupeudesta”, VKE 286 ”Saan elää laupeudesta”; VK585 ”Mun hyvään Herraani mä panen toivoni”, VKE 312 ”Saan hyvään Herraani kiinnittää toivoni”; VK 477 ”Sua riemullista on ylistää”, VKE 525 ”Saan kiittää sinua riemuiten”; VK 600 ”Mua auta, Herra, mä toivon vaan”, VKE 480 ”Oi Herra, auta, toivoa saan”. Simojoki huomauttaa, että *saada*-verbin käyttö vaikuttaa virren teologiaan. Ihmisen ja Jumalan suhde on tällöin juridinen; ihmisellä on lupa, oikeus tai mahdollisuus. Kaikki on tällöin luvanvaraista. Ihmisen suhde Jumalaan määräytyy sen mukaan, mitä hän saa tehdä. ”Saan elää”, ”saan toivoa” ja ”saan kiittää”. Komitean perustelu ”saan elää laupeudesta” -sanonnan lohdullisuudesta ei tyydyttänyt Simojokea. Siitä puuttuu hänen mukaan persoonallinen Jumala-suhde ja sen tuoma spontaani reaktio, joka sisältyy esimerkiksi ”mä elän laupeudesta” -ilmaisuuksiin.¹⁹¹

Helsingin teologinen tiedekunta ja Seppo A. Teinonen kiinnittivät lausunnossaan huomion *nyt*-sanan käyttöön täytesanana. Teologisen tiedekunnan lausunnon mukaan *nyt*-sanaa tulisi käyttää vain temporaalisessa merkityksessä ”tällä hetkellä”. Komitean ehdotuksessa sitä kuitenkin viljeltiin täytesanana. Seuraavassa muutamia Teologisen tiedekunnan sekä Teinosen mainitsemia esimerkkejä *nyt*-sanan huonosta käytöstä: VKE 641 ”Nyt Nooa katsoo maata” ja ”nyt Nooa kumartuu”, VKE 416 ”Ei elon tiellä nyt nukkua auta” sekä VKE 319 ”synnin vaivaa nyt ei itse yksikään”. Teinonen huomioi, että virsikirjaehdotuksen virsi VKE 108 ”Oi suuri Voitonsankari” sisälsi neljä *nyt*-sanaa, kun vuoden 1938 virsikirjan virressä *nyt* esiintyi kerran. *Nyt*-sanalla oli korvattu sanat *sun, sua* ja *sä*.¹⁹²

Professorit Eero Huovinen ja Tuomo Mannermaa kiinnittivät huomiota virsikirjakomitean virsitekstien dogmaattiseen uudistukseen. Huovinen totesi, että kieli ja dogma eivät ole toisistaan riippumattomia asioita, vaan ne liittyvät kiinteästi yhteen. Hänen mukaan virsikirjakomitea periaatteessa totesi näiden seikkojen yhteenkuuluvuuden, mutta käytännössä dogmaattisten kysymysten tarkastelu oli jäänyt vähemmälle. Komitea oli kritisoinut vuonna 1976 julkaisemassa osamietinnössä käytössä olleen virsikirjan yksittäisiä sanontoja, mutta se ei esitellyt lainkaan omia dogmaattisia suuntaviivoja.¹⁹³ Sekä Huovinen että Mannermaa arvelivat, ettei virsikirjakomitea ollut tietoinen kaikista niistä teologisista muutoksista, joita kieliasun muokkaaminen aiheutti. Molemmat ottivat virren

189 Parvio 1985, 22.

190 Kolehmainen & Koivusalo 1985, 44; Simojoki 1985, 23.

191 Simojoki 1985, 23–24.

192 Teinonen 1985, 2; Teol. tdk. lausunto 1985, 43.

193 Huovinen 1987, 197.

dogmaattisen sisällön muuttumisesta esimerkkinä virsikirjaehdotuksen ensimmäisen virren ”Avaja porttis, ovesi”.¹⁹⁴

VK 2: 1,3

*Avaja porttis, ovesi,
Käy Herraas vastaan nöyrästi,
Kun itse taivaan kuningas
Sun tahtoo olla **vierahas.**
Suo ilovirtes kaikua,
on siitä riemu taivaassa.
Nyt olkoon kiitos Jeesuksen,
kun saapuu luokse syntisen.*

VKE 1: 1,3

*Avaja porttis, ovesi,
käy Herraa vastaan nöyrästi,
kun saapuu korkein Kuningas,
hiljainen Rauhanruhtinas.
Suo ilovirren kaikua,
on suuri riemu taivaassa.
Nyt olkoon kiitos Jeesuksen,
hän saapuu luokse syntisen.*

*Autuas kansa, kaupunki,
kuhunka Jeesus tuleepi.
Siell’ aina rauha rakkaus,
miss’ Jeesuksen on asumus.
Hän tullessansa armon tuo,
neuvoissa, töissä avun suo.
Nyt olkoon kiitos Jeesuksen,
kun saapuu luokse syntisen.*

*Autuas kansa, kaupunki,
kun Jeesus saapuu **Herraksi!**
On siellä rauha, rakkaus
ja uusi toivo, uskallus.
Hän tullessansa armon tuo
ja avun neuvoillansa suo.
Nyt olkoon kiitos Jeesuksen,
hän saapuu luokse syntisen.*

Mannermaan ja Huovisen mukaan virsikirjaehdotuksen muoto korosti enemmän eettistä Kristusta, kuin luterilaisen vanhurskauttamisopin ytimeen kuuluvaa läsnä olevaa Kristusta. Pentti Simojoki oli havainnut tämän saman ilmiön virsikirjaehdotuksessa useiden muidenkin virsien kohdalla.¹⁹⁵

Martti Parvio nosti esille myös virsikirjakomitean periaatteen, jonka mukaan virret tulisi tarkistaa alkutekstin mukaiseksi. Hän hämmästeli Sibeliuksen sävelmään tehtyä virttä VKE 30 ”En etsi valtaa, loistoa”. Virsikirjaehdotuksen alkusanat olivat täsmälleen samat, kuin millä suomalaiset olivat tottuneet laulua laulamaan. Kuitenkin melkein koko muu virsi poikkesi tutusta suomennoksesta. Parvio kyselikin, miksei myös virren alkusanoja ollut suomennettu Sakari Topeliuksen alkutekstin mukaiseksi (”*Giv mid ej glans, ej guld, ej prakt*”).¹⁹⁶

Kielitoimiston edustajat Kolehmainen ja Koivusalo esittivät tyytymättömyytensä kielenhuollon roolista yleisesti. Heidän mukaansa kielenhuoltajat pyydetään yleensä apuun vasta silloin, kun työ on valmis ja menossa painoon. Tällöin tehtäväksi jää vain

194 Mannermaa 1985, 15; Huovinen 1987, 204.

195 Mannermaa 1985, 15; Simojoki 1985, 25–26; Huovinen 1987, 203–204.

196 Parvio 1985, 22.

välimerkki- ja oikeinkirjoitusvirheiden korjaaminen, sekin kiireisellä aikataululla. Raamatunkäännöskomiteassa oli heidän mukaan useita kielenhuollon asiantuntijoita ja he olisivat toivoneet kielenhuollon asiantuntemusta myös virsikirjauudistukseen. Valmiista virsikirjaehdotuksesta ja sen kielestä annettiin paljon lausuntoja, jotka eivät maksaneet mitään virsikirjan uudistajille. Kolehmainen ja Koivusalo mukaan asiaan olisi pitänyt paneutua jo hieman aikaisemmin. Se ei olisi varmasti virsikirjakomitean kokonaisbudjettia kovinkaan paljon kasvattanut.¹⁹⁷

197 Kolehmainen & Koivusalo 1985. 45.

3. Virsikirjavalioikunnan ensimmäinen mietintö

3.1. Virsikirjavalioikunnan uudistuslinjaukset

Virsikirjavalioikunta oli pitänyt ensimmäisen kokouksensa elokuussa 1984. Siellä sovittiin työskentelytavoista ja käytiin yleiskeskustelua virsikirjauudistuksesta. Valioikunnan suomenkielinen ja ruotsinkielinen jaosto työskentelivät pääasiassa erikseen, mutta kokoukset alkoivat ja päättyivät yhteisesti. Ensimmäisessä kokouksessa valiokunta kävi läpi virsikirjaehdotuksen osaston *Joulu* virret. Kokouksessa valiokunta kuitenkin totesi, että se pääsis täysipainoiseen työhön vasta alkuvuodesta 1985, kun seurakunnilta oli saatu palaute komitean virsikirjaehdotuksesta.¹⁹⁸

Toisen kokouksensa valiokunta piti joulukuussa 1984. Tästä lähtien se kokoontui noin kerran kuukaudessa, siihen asti kun mietintö oli valmistunut. Valioikunnan mietinnön perusteluiden mukaan valiokunta piti 21 kokousta marraskuun 1985 alkuun mennessä. Kirkkohallituksen arkistoissa olevassa virsikirjavalioikunnan arkistossa kokouspöytäkirjoja on kuitenkin vain 11 kokouksesta. Näistä kaksi on pidetty vuonna 1984 ja yhdeksän vuonna 1985. Valioikunnan kokoukset kestivät usein kaksi päivää ja vuoden 1985 kesäkuussa sekä elokuussa valiokunta kokoontui neljäksi päiväksi käsittelemään virsikirjaehdotusta ja valmistelemaan mietintöään. Näistä yhdestätoista kokouksesta kokouspäiviä kertyi yhteensä 21.¹⁹⁹ Valiokunta on siis tulkinut kahden päivän kokouksen kahdeksi kokoukseksi ja neljän päivän kokouksen neljäksi kokoukseksi.²⁰⁰

Kokouksissa lyhyen yleiskeskustelun jälkeen suurin osa ajasta meni virsikirjaehdotusten virsien käsittelyyn. Valiokunta käsitteli kaikki virsikirjaehdotuksen virret ja teki mietintönsä käsittelyn ja niissä käydyn keskustelun pohjalta. Valiokunta toimi itsenäisesti komiteasta riippumatta. Se kuitenkin pyysi komitean runoilijoita Anna-Mari Raittilaa ja Niilo Rauhalaa muokkaamaan useita virsiä. Runoilijat joutuivat kuitenkin tyytymään valiokunnan valitsemiin uudistuslinjoihin, koska myöhemmin he molemmat toivat esille mielipahansa virsikirjaehdotukseen tehtyihin useisiin muokkauksiin.²⁰¹

Valioikunnan puheenjohtajan Paavo Kortekankaan mukaan valiokunta yritti jatkuvasti tutkia sitä tehtävänantoa, jonka kirkolliskokous antoi. Tehtävänannon mukaan valiokunnan tuli ottaa huomioon virsikirjaehdotuksesta annetut seurakuntien ja piispainkokouksen lausunnot. Lisäksi valiokunta kokosi kaiken saatavissa olleen asiallisen palautteen ja kävi ne läpi jokaisen virren kohdalta. Näiden pohjalta valiokunta pyrki muokkaamaan virsikirjaehdotusta ja yksittäisiä virsiä.²⁰² Valioikunnan jäsenen Esa Anttilan mukaan valiokunta omaksui jo työnsä alkuvaiheissa kaksi komiteasta poikkeavaa periaatetta. Valio-

198 KHA VKVK Hba1 ptk 1/1984, 1–3.

199 KHA VKVK Hba1.

200 Useita päiviä kestävästä kokouksesta tehtiin vain yksi pöytäkirja.

201 KHA VKVK Hba1; Suokunnas 1992, 163.

202 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 55, 59.

kunta katsoi, että useampia vuoden 1938 virsikirjan virsiä tulisi ottaa vanhassa muodossa virsikirjaan. Lisäksi valiokunnan mukaan oikeakielisyyden nimissä ei voinut karsia niin runsaasti runokielessä käytettyjä muotoja, esimerkiksi persoonapronominien lyhennyksiä, kuin komitea oli tehnyt.²⁰³

Valiokunnan virsitekstejä koskevat uudistuslinjaukset erosivat komitean linjauksista sekä *virsi* että *virren* tasolla. Virsikirjaehdotuksessa olleisiin virsiin valiokunta teki muutoksia sekä poistamalla virsikirjaehdotuksen virsiä ja lisäämällä virsiä, jotka eivät olleet virsikirjaehdotuksessa. Valiokunnan esitykset vaikuttivat enemmän *virren* tasolla kuin *virsi* tasolla. Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen valiokunnan ehdotuksia lisättäviksi, poistettaviksi sekä muokattaviksi virsiksi. *Virsi* valiokunnan mietintö 1/1985²⁰⁴ oli kirkolliskokouksen virsikirjavalioikunnan valmisteleva mietintö, jonka pohjalta kirkolliskokous myöhemmin kävi keskustelunsa. Tämän vuoksi valiokunnan tekemät ratkaisut eivät olleet yhtä lopullisia kuin komitean tekemät, vaan luonteeltaan ne olivat enemmän esityksiä kirkolliskokoukselle.

3.2. Lisättäväksi esitetyt virret

Valiokunnan mietintö sisälsi 19 sellaista virttä, jotka eivät olleet virsikirjakomitean virsikirjaehdotuksessa. Valiokunta pyrki ottamaan mukaan kaikki sellaiset komitean vuoden 1938 virsikirjasta poistamat virret, jotka olivat saaneet runsaasti kannatusta annetuissa lausunnoissa. Paavo Kortekankaan mukaan myös suuri osa valiokunnan esittämistä uusista virsistä oli sellaisia, joita palautteessa tai kirkolliskokouksen lähetekeskustelussa toivottiin.²⁰⁵ Valiokunnan lisättäväksi ehdottamasta 19 virrestä 8 sisältyi vuoden 1938 virsikirjaan (Taulukko 4) ja 11 oli ensimmäistä kertaa ehdolla suomalaiseen virsikirjaan.

203 Anttila 1986, 19.

204 Käytän tässä tutkimuksessa lyhennettä V1 numeron edellä, kun tarkoitan Valiokunnan mietinnön 1/1985 laulua. Esimerkiksi V1 35 tarkoittaa valiokunnan 1. mietinnön laulua 35 "Jo vanha vuosi mennyt on".

205 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 55–57.

Taulukko 4. Vuoden 1938 virsikirjan virret, joita virsikirjavalioikunta esitti mietinnössään palautettavaksi virsikirjaan.²⁰⁶

Virsi (sanamuoto valiokunnan mietinnön mukainen)	Nro V1/VK38	Osasto
Jo vanha vuosi mennyt on	35/33	Uudenvuodenpäivä
Puoleesi, Vapahtaja, katsahdan rukoillen	71/54	Kristuksen kärsimys ja kuolema
Tyydy, sielu, Herran tahtohon	356/356	Ahdistukset ja lohdutus
Sun työhös, Jeesus, kutsun sain	241/469	Kirkon virka, vihkimys- ja siunaustoimitukset
Puoleesi, Herra, luomme	465/473	Koulu ja opiskelu
Pois aurinko jo painui	542/556	Aamu ja ilta
Ratki taivaassa	597/616	Iankaikkinen elämä
Me kiitämme sinua	120/629	Pyhä kolminaisuus

Virsikirjavalioikunnan vuoden 1938 virsikirjasta mukaan ottamista virsistä lähes kaikki olivat sellaisia, joita oli lausunnoissa toivottu runsaasti palautettavaksi virsikirjaan. Vuoden 1938 virsikirjan virret VK 33, VK 54, VK 356, VK 473, VK 556 ja VK 629 olivat niiden yhdeksän virren joukossa, joita oli toivonut palautettavaksi vähintään 15 % seurakunnista. Virsi VK 469 ”Sun työhös, Jeesus, kutsun sain” ei ollut seurakunnan palautteessa suosituimpien virsien joukossa. Sitä toivoi palautettavaksi lausunnoissaan Mikkelin ja Tampereen tuomiokapitulit sekä piispainkokous. Piispainkokous totesi, että virsi oli suositettu pappisvihkimyksissä ja tämän vuoksi se tulisi ottaa mukaan.²⁰⁷

Kahdeksas valiokunnan mukaan ottama vuoden 1938 virsikirjan virsi VK 616 ”Ratki taivaassa” ei ollut niillä listoilla, joissa toivottiin poistettavia virsiä palautettavaksi. Tämä johtui siitä, että virsikirjakomitean mukaan kyseistä virttä ei lainkaan poistettu virsikirjaehdotuksesta, vaan se yhdistettiin virteen VK 615 ”Taivaassa, ratki taivaassa”. Näistä muodostui virsi VKE 486 ”Taivaassa, ratki taivaassa”. Molemmat virret pohjautuvat Laurentius Laurinuksen samaan pohjatekstiin. Virsi ”Taivaassa, ratki taivaassa” tuli suomalaisen virsikirjaan Carl Gustaf von Essenin muokkaamana vuonna 1886. Von Essenin muokkauksen yhteydessä Laurinuksen alkuperäinen teksti karsiutui, mutta jäljelle jäi Laurentius Aboicuksen 1674 tekemän suomennoksen mukaisesti ilmaus ”ratki taivaassa”. Vuonna 1937 uudistuskomitea käänsi Laurinuksen alkuperäistekstistä virren ”Ratki taivaassa”, ja se tuli vuoden 1938 virsikirjaan²⁰⁸ Virsikirjaehdotuksen virsi VKE 486 on sävelmältään ja tekstiltään niin lähellä vuoden 1938 virsikirjan virttä VK 615 ”Taivaassa, ratki taivaassa”, että voidaan katsoa komitean poistaneen kokonaan toisen Laurentius Laurinuksen runoon pohjautuvan virren ”Ratki taivaassa”. Tämän virren kohdalla komitea poikkesi periaatteestaan, jonka mukaan pyritään mahdollisimman lähelle virren alkuperäistekstiä.

206 Virsikirjavalioikunnan mietintö 1/1985, 4.

207 KHA Hba 12 I/04, 1; I/06, 4; I/26.

208 Väinölä 2008, 634–635.

Vaikka virsi ”Taivaassa, ratki taivaassa” oli tullut aiemmin suomalaiseen virsikirjaan, niin myöhempi suomennos ”Ratki taivaassa” oli uskollisempi alkuperäistekstille. Valiokunta esitti nyt myös tämän toisen virren palauttamista virsikirjaan. Lausunnoissa kaksi seurakuntaa oli toivonut virren sävelmän säilyttämistä virsikirjassa sen juhlavuuden vuoksi.²⁰⁹

Virsikirjavalioikunta ei ehdottanut palautettavaksi vuoden 1938 virsikirjan virsiä VK 485 ”Ah Herra suuri maan ja Taivaan”, VK 36 ”Vuodelle nyt aljetulle” ja VK 643 ”Jo nuoruuteni aikana”. Näitä virsiä toivoi palautettavaksi vähintään 19 % seurakunnista, virttä 485 jopa 34 % seurakunnista. Vielä kesäkuussa 1985 pidetyssä kokouksessa virsi 36 ”Vuodelle nyt aljetulle” oli valiokunnan palautettavaksi esitettyjen virsien listalla.²¹⁰ Se jäi kuitenkin lopullisen listan ulkopuolelle. En löytänyt pöytäkirjoista tai mietinnöstä erikseen mainittuja perusteluita, miksi virsi ei tullut lopulliseen mietintöön. Siihen saattoi vaikuttaa se, että valiokunta esitti palautettavaksi myös toista osastoon *Uudenvuodenpäivä* kuuluvaa virttä VK 33 ”Jo vanha vuosi mennyt on”, jolloin samasta, melko suppeasta osastosta olisi palautettu kaksi virttä.

Erityisesti seurakunnat ja piispainkokous toivoivat uuteen virsikirjaan mukaan sellaisia hengellisiä lauluja, jotka olivat olleet mukana monien eri herätys-liikkeiden laulukokoelmissa ja olivat sitä kautta tulleet virsikirjan käyttäjille tutuiksi ja rakkaiksi.²¹¹ Komitea oli ottanut virsikirjaehdotukseensa jo joitakin eri herätysliikkeiden laulukokoelmissa olleita perinteisiä hengellisiä lauluja. Valiokunta jatkoi komitean aloittamaa tietä ottamalla lisää hengellisiä lauluja mietintöönsä (Taulukko 5).

Taulukko 5. Uudet virret virsikirjavalioikunnan mietinnössä.²¹²

Virsi	Nro (V1)	Kategoria (valiokunnan mukaan)
Hoosianna	1	Hengellinen laulu
Tiellä ken vaeltaa	15	Nuorten virsi
Käy yrttitarhasta polku	72	Hengellinen laulu
Jeesus sä ainoa	304	Hengellinen laulu
Sä kuljet seurassa Jeesuksen	305	Hengellinen laulu
Jeesus, kuule rukoukset	358	Hengellinen laulu
Käyn kohti sinua	381	Hengellinen laulu
Kun on turva Jumalassa	382	Hengellinen laulu
Herra kädelläsi	494	Nuorten virsi
Joka aamu on armo uus	525	Hengellinen laulu
Kiitos Jumalamme	557	Nuorten virsi

209 KHA VKVK Hba11.

210 KHA VKVK Hba1 ptk 5/1985, 10.

211 KHA VKVK Hba12 I/26, 8; Heino 1985, 72.

212 Virsikirjavalioikunnan mietintö 1/1985, 4.

Valiokunta luokitteli mietintöönsä ottamat uudet virret perinteisiin hengellisiin lauluihin ja nuorten virsiin. Valiokunnan mukaan ottamat nuorten virret olivat iältään huomattavasti nuorempia kuin kahdeksan perinteistä hengellistä laulua.²¹³ Valiokunnan ehdottamista yhdestätoista uudesta virrestä kahdeksan oli seurakuntien palautteessa kolmenkymmenen suosituimman uudeksi virreksi toivotun laulun joukossa. ”Hoosianna” ja ”Käyn kohti Sinua” olivat palautteessa selvästi suosituimmat. ”Herra kädelläsi”, ”Tiellä ken vaeltaa”, ”Käy yrttitarhasta polku” ja ”Joka aamu on armo uus” olivat myös listan kärkipäässä. Sen sijaan ”Jeesus sä ainoa” ja ”Kun on turva Jumalassa” olivat listan hännillä. Niitä toivoi virsikirjaan viisi seurakuntaa.²¹⁴ Edellä mainittuja virsistä kaikkia muita paitsi virsiä ”Käy yrttitarhasta polku” ja ”Jeesus sä ainoa” toivottiin myös piispainkokouksen lausunnossa tai muissa kirkkohallituksen pyytämässä virallisissa lausunnoissa.²¹⁵

Virret ”Sä kuljet seurassa Jeesuksen”, ”Jeesus, kuule rukoukset” ja ”Kiitos Jumalamme” tulivat valiokunnan mietintöön seurakuntien suosituimpien virsien ulkopuolelta. Piispainkokous toivoi lausunnossaan laulua ”Jeesus, kuule rukoukset” mukaan otettavaksi virsikirjaan. Sen sijaan laulua ”Sä kuljet seurassa Jeesuksen” ei löytynyt yhdestäkään tutkimukseni lähdeaineistoon kuuluvasta lausunnosta. Myös laulu ”Kiitos Jumalamme” tuli kaikkien palautteiden ulkopuolelta. Tähän löytyy tosin looginen selitys. Kesäkuussa 1985 virsikirjavalioikunnan käydessä komitean ehdotuksen *Isänmaa*-osaston virsiä läpi, he päättivät pyytää Pekka Simojoelta ja Anna-Mari Kaskiselta uuden nuorten isänmaanvirren.²¹⁶ Tämä tilaustyö on valiokunnan mietintöön tullut virsi ”Kiitos Jumalamme”. Valiokunnan puheenjohtaja Paavo Kortekangas kutsui tätä virttä löydöksi, joka toivottavasti pystyisi vanhan Runebergin virren [”Sun kätes, Herra, voimakkaan”] rinnalla kuvaamaan tuntoja vapaassa Suomessa. Kortekankaan ja valiokunnan tyytyväisyyttä uuteen virteen kuvasi myös se, että Kortekangas totesi virren olevan virsikirjavalioikunnan lahja kirkolle ja sen virsikirjalle.²¹⁷

Valiokunnan mietintöön virsikirjaehdotuksen ulkopuolelta tulleet virret pohjautuivat pääosin seurakuntien, piispainkokouksen sekä muiden tahojen antamiin lausuntoihin. Valiokunnalla oli kuitenkin päätäntävaltaa siitä, mitä lausunnoissa toivottuja virsiä tulisi ottaa mukaan. Valiokunnan käytössä ollut Kirkon tutkimuskeskuksen johtajan Harri Heinon laatima raportti seurakuntien palautteesta sisälsi listat sekä eniten toivotuista vuoden 1938 virsistä sekä uusista virsistä.²¹⁸ Nämä listat näyttävät olleen runkona, kun valiokunta päätti mukaan ehdottamistaan virsistä. Näidenkin listojen kohdalla korostui silti valiokunnan rooli. Vuoden 1938 virsikirjasta toivotuista virsistä listassa oli yhdeksän virttä. Yhdeksästä virrestä valiokunta valitsi kuusi. Uusia virsiä sisältänyt lista sen sijaan

213 Virsikirjavalioikunnan mietintö 1/1985, 4.

214 Heino 1985, 72.

215 KHA VKVK Hba12.

216 KHA VKVK Hba1 ptk 7/1985, 9.

217 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 58.

218 Heino 1985, 17,72.

sisälsi 30 virttä. Olisi ollut mahdotonta ottaa niitä kaikkia mukaan. Lopulta niistä valikoitui kahdeksan.

Näyttää siltä, että listojen sisällä valiokunta käytti omaa harkintaansa valitessaan virsiä. Se ei valinnut listojen kärjestä tiettyä määrää virsiä, vaan valiokunnan päätöksissä kaikki ”top-listoille” päässeet virret olivat lähes samassa asemassa. Vuoden 1938 virsikirjan virsistä toiseksi suosituin virsi jäi valiokunnan mietinnön ulkopuolelle ja samoin uusista virsistä mukaan tuli myös listan häntäpäässä olleita. Sen sijaan ”Jouluyö, juhlayö” oli seurakuntien palautteessa neljänneksi suosituin ja sai lisäksi kannatusta piispainkokoukselta ja Suomen Kanttori-urkuriliitolta sekä kahdelta hiippakunnalta, mutta ei silti tullut valituksi valiokunnan mietintöön. Virsikirjavalioikunta otti mukaan mietintöönsä myös muutamia virsiä ja lauluja lausuntojen ulkopuolelta. Näiden osuus kuitenkin kaikista valiokunnan ehdottamista virsistä oli pieni.

3.3. Poistettavaksi esitetyt virret

Lokakuussa julkaistussa mietinnössä valiokunta ehdotti virsikirjaehdotuksesta poistettavaksi 60 virttä.²¹⁹ Näin monen virren poistamisen tarpeen aiheutti valiokunnan mukaan virsikirjan supistamisen tarve. Vuoden 1938 virsikirjassa lisävihkoineen oli 679 virttä. Vuoden 1976 välimietinnössä komitea esitti, että virsikirjan virsien kokonaismäärä tulisi olemaan 582. Virsikirjaehdotuksen perusteluissa komitea perusteli suunniteltua vähäisempää virsikirjan supistamista sillä, että uusien virsien tarve osoittautui ennakoitua suuremmaksi. Myös uudistustyön edetessä kiinnostuksen lisääntyminen virsiä kohtaan vähensi komitean mielestä virsikirjan supistamisen tarvetta. Valiokunta halusi komitean perusteluista huolimatta supistaa virsien määrän entisestään. Virsien kokonaismäärä putosi VKE:n 642:sta valiokunnan mietinnön 601:een. Valiokunnan puheenjohtaja Paavo Kortekangas tosin totesi, että tämäkin määrä oli yli sen toimeksiannon, jonka kirkolliskokous oli antanut uudistuksen alkuvaiheissa.²²⁰

Valiokunnan poistettavaksi ehdottamista virsistä 17 oli vuoden 1938 virsikirjassa ja 43 oli tullut uusina virsinä virsikirjaehdotukseen. Valiokunnan mietinnössä todettiin, että neljäsosa (15) poistetuista virsistä oli sellaisia, joita oli toivonut poistettavaksi yli kymmenen seurakuntaa.²²¹ Valiokunnan poistolista, kuten muutkaan listat eivät syntyneet täysin palautteen pohjalta. Vaikka neljäsosaa virsistä toivoi poistettavaksi yli kymmenen seurakuntaa, niin puolet (30) virsistä oli sellaisia, joita oli toivonut poistettavaksi korkeintaan

219 Valiokunnan poistettavaksi esittämät virsikirjaehdotuksen virret: 2, 16, 37, 46, 47, 63, 69, 71, 76, 86, 88, 97, 112, 137, 147, 163, 195, 203, 211, 220, 234, 236, 242, 252, 257, 263, 264, 270, 290, 291, 297, 303, 383, 435, 437, 438, 450, 451, 453, 454, 504, 505, 507, 509, 516, 532, 536, 538, 545, 580, 606, 618, 620, 625, 629, 630, 633, 634 ja 641.

220 Virsikirjaehdotus 1984, 22; Virsikirjavalioikunnan mietintö 1/1985, 4.

221 Virsikirjavalioikunnan mietintö 1/1985, 4.

kolme seurakuntaa. Poistetuista virsistä 12 (20 %) oli sellaisia, joita ei toivonut poistettavaksi yksikään seurakunta.²²²

Luvussa 2.3.3. käsittelin seurakuntien palautteessa poistettavaksi toivottuja virsikirjaehdotuksen virsiä (Taulukko 2). 26:sta eniten poistettavaksi toivotusta virrestä valiokunta esitti poistettavaksi kymmentä. Näiden joukossa oli kaksi eniten poistettavaksi toivottua virttä VKE 71 ”Nyt liehuu viiri Kuninkaan” ja VKE 86 ”Kristus nousi kuolleista”. Muuten poistettavaksi esitetyt virret eivät olleet poistettavaksi toivottujen listan kärkipäästä, vaan tasaisesti eri puolilta listaa. Kymmenestä valiokunnan poistettavaksi esittämästä virrestä kuusi oli sellaisia, joita seurakunnan palautteessa toivottiin poistettavaksi ensisijaisesti sävelmän takia. Näiden lisäksi kahden muunkin virren kohdalla vähintään viisi seurakuntaa oli todennut, että sävelmä oli liian vaikea.

Valiokunta poisti virsiä tasaisesti virsikirjaehdotuksen eri osastoista. Useimmista osastoista poistettiin yksi tai kaksi virttä. Eniten, neljä virttä, valiokunta poisti osastoista *Kristuksen kärsimys ja kuolema, Katumus ja rippi, Palvelu sekä Matkalla ja siirtolaisena*. Kolme ensimmäistä osastoa olivat melko laajoja ja sisälsivät komitean ehdotuksessa yli 15 virttä. Sen sijaan osaston *Matkalla ja siirtolaisena* kuudesta virrestä poistettiin neljä. Valiokunta esittikin osaston poistamista tarpeettomana ja siirsi jäljelle jääneet kaksi virttä muihin osastoihin.²²³

Valiokunta ei mietinnössään eikä puheenjohtaja Paavo Kortekangas syksyllä 1985 kirkolliskokouksessa valiokunnan mietinnön käsittelyä koskevassa laajassa alkupuheen-vuorossa juuri perustellut virsien poistamista. Keskeinen lausuttu syy tuntui olevan tarve supistaa virsikirjaa. Osa poistettavista virsistä pohjautui palautteeseen, mutta suuri osa oli valiokunnan oman harkinnan tulosta. Muutama virsi jäi mietinnön ulkopuolelle sen vuoksi, koska komitean tekemät muokkaukset olivat saaneet niin paljon vastustusta. Tällaisia virsiä olivat esimerkiksi Simo Korpelan ”Varjot yön taas aamu poistaa” (VKE 580), V. A. Koskenniemen ”Jumala meitä johtanut” (VKE 618) ja Uuno Kailaan ”Siunaa ja varjele meitä” (VKE 620).²²⁴

3.4. Virsitekstien muokkaaminen

Valiokunta piti virsikirjaehdotuksen kieltä hyvänä ja kauniina. Sen mukaan virsitekstien muokkaamisesta annettu kritiikki oli kuitenkin osin perusteltua. Keskeiset virsitekstien muokkaamista koskevat erot valiokunnan ja komitean välillä koskivat sanojen lyhentymiä sekä vuoden 1938 virsikirjan muodossa mukaan otettavia virsitekstejä. Valiokunta teki runsaasti muokkauksia virsikirjaehdotuksen teksteihin. Usein muokkaukset palauttivat virsitekstin lähemmäs vuoden 1938 virsikirjan muotoa. Valiokunnan mukaan muutok-

222 KHA VKVK Hba11.

223 Virsikirjavalokunnan mietintö 1/1985, 4.

224 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 53–59; Virsikirjavalokunnan mietintö 1/1985, 4.

seen vaikutti se piispainkokouksen esittämä näkökulma, että ”kieliasua muutettaessa myös sisältö saattaa muuttua”. Valiokunnan mukaan kielellisen puhtauden vuoksi tapahtunutta virren sisällöllistä muuttamista ei voinut pitää hyväksyttävänä. Tällainen oli esimerkiksi komitean suorittama lyhennettyjen persoonapronominien puhdistaminen virsikirjasta.²²⁵

Virsikirjaehdotuksen 642 virsitekstistä valiokunnan mietinnössä komitean ehdotamassa muodossa oli 291 virttä (45 %).²²⁶ Virsiteksteihin tehdyt muokkaukset vaihtelivat yhden sanan tai kirjaimen muuttamisesta lähes koko virren muokkaamiseen. Pienimmän muokkauksen valiokunta teki virren V1 4 ”Iloitse morsian” tekstiin. Tämän virren neljännessä säkeistössä valiokunta esitti, että *saatana* kirjoitettaisiin pienellä alkukirjaimella, kun komitea oli esittänyt sen kirjoittamista isolla alkukirjaimella. Valiokunta kirjoitti tämän sanan johdonmukaisesti pienellä kaikissa kohdissa, joissa se esiintyi.

Yhden sanan muokkausta valiokunta esitti esimerkiksi virteen V1 229 ”Jo vaietkoon vaikerrus, itku”. Komitea oli esittänyt virren alkusanoiksi ”Jo vaikene vaikerrus, itku”. Yhdeksänsäkeistöisen virren kohdalla ainoastaan ensimmäisen säkeen sanan muuttaminen on hyvä esimerkki valiokunnan tekemistä muokkauksista. Monen virren kohdalla valiokunta palautti virren ensimmäisen säkeen samaan muotoon kuin se oli ollut vuoden 1938 virsikirjassa. Tällaisia virsiä olivat esimerkiksi: V1 175 ”Mä kauniin tiedän kukkasen” (VKE 185 Tuo kukka kaikkein suloisin), V1 182 ”Autuuden ja armon sana” (VKE 194 ”Herran ristin, voiman sana”), V1 279 ”Sinuhun, Jeesus, ainoaan” (VKE 308 ”Vain sinuun, Jeesus, ainoaan”) ja V1 298 ”Valvoa mun, Jeesus, anna” (VKE 329 ”Valvomaan suo voimaa, Jeesus”).

Valiokunta esitti muutamassa virressä muutosta, jossa maskuliininen ilmaus vaihtuisi sukupuoleltaan neutraaliksi tai tasapuoliseksi. Tällaisia olivat esimerkiksi V1 87:2 ”Nyt talven alta **siskot**, veljet” (VKE 93:2 ”Nyt nouskaa talven alta, veljet”) sekä V1 99:3 ”kutsuu meitä, **omiaan**” (VKE 106:3 ”kutsuu meitä, veljiään”). Käytössä olleiden mieheen viittaavien sanojen muuttaminen sukupuoleltaan neutraaliksi saattoi olla seurausta feminismin ja sukupuolten välisten tasa-arvon yleistymisestä silloisessa yhteiskunnassa.²²⁷

Valiokunta hyväksyi komitean ehdotuksesta poikkeavan näkemyksen, että virsien sanoja voidaan tarvittaessa lyhentää. Tämän seurauksena valiokunta palautti moniin virsiin persoonapronominien lyhennyksiä, jotka komitea oli aiemmin poistanut. Puheenjohtaja Kortekangas totesi, että valiokunta pyrki välttämään lyhennyksiä mahdollisimman paljon, mutta saatu palaute puolusti sitä, että kokonaan niistä ei voinut luopua.²²⁸ Näitä muutoksia valiokunta teki lukuisiin virsiin. Joissakin virsissä persoonapronominien lyhennyksiä oli useita. Esimerkiksi virteen V1 327 ”Kiitos sulle, Jumalani” valiokunta palautti kymmenen, virteen V1 600 ”Oi Herra, jos mä matkamies maan” kahdeksan ja virteen V1

225 Virsikirjavalioikunnan mietintö 1/1985, 4.

226 Virsikirjaehdotus 1984; Virsikirjavalioikunnan mietintö 1/1985.

227 SEK 1980–83, 30.

228 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 56.

537 ”Oi Herra, luoksein jää!” seitsemän persoonapronominien lyhentymää. Valiokunnan mietinnössä 16 virttä alkoi pronominiyhentymällä. Tämä oli 16 enemmän kuin komitean ehdotuksessa.

Joistakin virsikirjaehdotuksen virsistä ei valiokunnan mietinnössä ollut jäljellä juuri mitään. Tällainen virsi oli esimerkiksi V1 181 ”Sun sanas suojaa, Jumala”.

VKE 191

*Suojele, Herra, sanaasi
lyö maahan vastustajasi,
kun tahtovat hei viekkaina
Poikasi syöstä vallasta.*

V1 181

***Sun sanas suojaa, Jumala,
sen vastustajat masenna,
kun tahtovat ne alati
kukistaa valtaa poikasi.***

*Oi Kristus, voitonsankari
jo saata julki valtasi.
Suo vastustajain tuntea:
et omiasi unohda.*

***Oi Kristus, voiton ruhtinas,
sä näytä valtas, kunnias.
Sun kristikuntaas holhoa,
ja sitä suojaa, vahvista.***

*Suo, Pyhä Henki, lohdutus
luo meihin rauha, rakkaus
ja kristikuntaa rohkaise
kiitosta tuomaan Herralle*

***Lyö maahan sanas sortajat
ja niiden juonet kavalat.
Suo aina voittaa sanasi
ja lisää seurakuntaasi.***

***Suo vastustajain tuntea,
ettet sä laumaas unhot,
vaan tahdot auttaa, vahvistaa,
kun vaarat sitä ahdistaa.***

***Oi Pyhä Henki, lohduta
ja rauhaan meitä johdata.
Tuskissa anna huojennus
ja kuolemassa virvoitus.***

Virsi V1 181 ”Sun sanas suojaa, Jumala” on esimerkki virrestä, joka valiokunnan ehdotuksessa poikkesi lähes täysin komitean ehdotuksesta. Tämä teksti palautettiin siihen muotoon, jossa se oli vuoden 1938 virsikirjassa. Komitean ehdotuksesta vain muutama sana jäi samaan muotoon. Lisäksi valiokunta ehdotti palautettavaksi kahta säkeistöä, jotka sisältyivät käytössä olleeseen virsikirjaan. Edellä esitetyn virren lisäksi valiokunta esitti

myös 21 muuta virsitekstiä palautettavaksi vuoden 1938 virsikirjan muotoon.²²⁹ Kun otetaan huomioon valiokunnan lisättäväksi ehdottamat virret VK 469 ”Sun työhös, Jeesus kutsun sain” ja VK 629 ”Me kiitämme sinua” sekä jo komitean mietinnössä ”vanhassa muodossa” olleet virret, voimassa olleen virsikirjan mukaisina valiokunnan mietinnössä oli 26 virsitekstiä.²³⁰

Virsikirjakomitean runoilijajäsen Anna-Maija Raittila hämmästelee sitä, että valiokunta palautti yli 20 virttä vuoden 1938 virsikirjan muotoon. Hän toteaa, että koskaan aiemmin suomalaista virsikirjaa uudistaessa ei ole jätetty yhtään virttä kieliasultaan ennalleen. Virsiä on muokattu, vaikka vastustus oli aiemmin ollut kovempaa kuin tämän uudistuksen aikana. Raittilan mukaan virsitekstien muokkaamista eivät tällä kertaa vastustaneet aktiivikristityt, vaan seurakunnasta vieraantuneet ja juurettomat ihmiset.²³¹

Monet valiokunnan virsiteksteihin tekemät muutokset pohjautuivat virsikirjaehdotuksesta annettuihin palautteisiin. Tätä kuvaa myös se, että valiokunta teki palautteen pohjalta keskeisesti komitean uudistuslinjauksista poikkeavia ratkaisuja. Näistä merkittävimmät olivat persoonapronominien lyhentymien hyväksyminen ja yli 20 virsitekstin hyväksyminen vuoden 1938 virsikirjan muodossa. Koska myös piispainkokous voimakkaasti tuki virsien mukaan ottamista vuoden 1938 virsikirjan muodossa, niin valiokunnan voi todeta toimineen hyvin toimeksiantonsa mukaan. Valiokunta otti huomioon palautetta myös yksittäisten virsien kohdalla, ja se muun muassa pyysi Niilo Rauhalaa tekemään uuden suomennoksen virsikirjaehdotuksen virteen VKE 30 ”En etsi valtaa, loistoa”. Professori Martti Parvion esittämän kritiikin mukaisesti myös virren alkusana käännettiin Topeliuksen tekstistä ja valiokunnan mietinnössä virsi alkoi ”Ei valtaa, kultaa loistoa”.

229 Virsikirjavalioikunta ehdotti palautettavaksi vuoden 1938 virsikirjan muotoon seuraavat virsitekstit (numerointi vuoden 1938 virsikirjan mukainen): 21, 68, 175, 217, 299, 332, 408, 419, 456, 462, 479, 480, 508, 516, 543, 552, 555, 557, 600, 638, 653 ja 673.

230 Virsikirjavalioikunnan mietintö 1/1985, 5.

231 Raittila 1986, 25–26.

4. Virsikirjauudistus kirkolliskokouksessa marraskuussa 1985

4.1. Valiokunnan mietinnön käsittely

Kirkolliskokous kokoontui marraskuussa 1985 syysistuntokauteen. Tämän istuntokauden suurin ja eniten aikaa vievä tehtävä oli virsikirjavalioikunnan lokakuussa julkaistun mietinnön käsittely. Tutkittavan ajanjakson aikana kirkolliskokous oli jo saanut ottaa kantaa virsikirjauudistukseen syksyllä 1984 sekä keväällä 1985 käydyissä lähetekeskusteluissa. Silloin he olivat ottaneet kantaa komitean virsikirjaehdotukseen. Mietintöä tehdessä valiokunnalla oli ollut mahdollisuus ottaa huomioon lähetekeskustelussa annetut kommentit. Syksyn 1985 syysistuntokausi oli 1982 aloittaneen kirkolliskokouksen viimeinen varsinainen istuntokausi. Kirkolliskokous käsitteli mietintöä 5.–8.11. välisenä aikana. Täysistunnot alkoivat aamulla kello yhdeksän ja pienin tauoin käsittely jatkui päivittäin ainakin kello 18 saakka. Koska mietinnön käsittely vei paljon aikaa, niin keskiviikkona 6.11. kirkolliskokous käsitteli virsiä lähes puoleenyöhön asti.²³²

Kirkolliskokouksessa virret käsiteltiin yksitellen, osasto kerrallaan. Kun yhden osaston kaikki virret oli käsitelty ja hyväksytty, osastoon pystyi ehdottamaan uusia virsiä. Myös siinä vaiheessa, kun ensimmäinen käsittely oli lopussa ja kaikki mietinnön virret oli käyty läpi, oli mahdollisuus tehdä lisäysehdotuksia koko virsikirjaan.²³³ Yksittäinen kirkolliskokousedustaja pystyi vaikuttamaan virsiteksteihin sekä virsikirjan että virren tasolla. Hän saattoi ehdottaa mitä tahansa virttä poistettavaksi tai vastaavasti lisättäväksi mitä tahansa laulua tai virttä valiokunnan mietinnön ulkopuolelta. Yksittäisen virren kohdalla kullakin kirkolliskokousedustajalla oli oikeus ehdottaa muutoksia valiokunnan mietinnössä oleviin virsiin, joko sen tekstiin tai sävelmään. Jotta ehdotus tuli hyväksytyksi, täytyi jonkun kannattaa sitä, ja äänestyksessä ehdotuksen tuli saada yksinkertaisen enemmistön tuki. Jos näin ei käynyt, esitys raukesi.

4.2. Lisätyt virret

Kirkolliskokous päätti ottaa virsikirjaan mukaan useita sellaisia lauluja ja virsiä, jotka eivät kuuluneet valiokunnan mietintöön. Tässä alaluvussa tarkastelen, mitä lauluja kirkolliskokous hyväksyi mukaan virsikirjaan ja millä näiden laulujen mukaan ottamista perusteltiin.

Kirkolliskokouksessa ehdotettiin yhteensä 45 laulua ja virttä lisättäväksi uuteen virsikirjaan. Lisättäviä lauluja ehdotti 24 eri kirkolliskokousedustajaa. Useimmin lisäyksiä ehdottivat piispa Yrjö Sariola (9 kertaa), professori Lauri Koskenniemi (5 kertaa) sekä

232 Kirk. kok. ptk-s. 1985, 26, 30–31, 42–43, 48–49.

233 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 53, 352.

lääninrovasti Timo Holma (4 kertaa). Ehdotetuista virsistä 28 oli sellaisia, jotka olivat kuuluneet komitean virsikirjaehdotukseen, mutta jotka valiokunta oli poistanut. Kymmenen ehdotettua virttä, jotka eivät olleet mukana komitean ehdotuksessa tai valiokunnan mietinnössä, olivat voimassa olleen vuoden virsikirjan 1938 virsiä. Loput seitsemän ehdotettua virttä olivat sellaisia, jotka eivät olleet aiemmin olleet suomalaisessa virsikirjassa tai käynnissä olleen virsikirjauudistuksen aikana julkaistuissa ehdotuksessa tai mietinnössä. Eniten virsiä ehdotettiin lisättäväksi osastoihin ”Kristuksen kärsimys ja kuolema” (5 virttä) ja ”Lapset” (4 virttä).

Kirkolliskokouksessa ehdotetuista 45 lisättävästä virrestä 31 hyväksyttiin uuteen virsikirjaan.²³⁴ Eniten uusia virsiä (kolme) hyväksyttiin osastoihin ”Kristuksen kärsimys ja kuolema” sekä ”Lapset”. Lisäksi kirkolliskokous lisäsi kolme virttä, jotka kuuluivat komitean ehdotuksessa osastoon ”Muuttuva maailma”. Valiokunta oli poistanut tämän osaston ja osan siihen kuuluneista virsistä. Kirkolliskokouksen palautettua kolme osaston virttä, kirkolliskokous päätti tässä yhteydessä myös lisätä osaston ”Muuttuva maailma” virsikirjaan.²³⁵

Eniten ehdottamia virsiä sai läpi piispa Yrjö Sariola. Yhdeksästä hänen ehdottamasta virrestä hyväksyttiin kahdeksan. Professori Lauri Koskenniemen viidestä lisättäväksi ehdottamasta virrestä hyväksyttiin neljä ja teologian lisensiaatti Petri Karttunen sai läpi kaikki kolme ehdottamaansa virttä. Kaikkiaan 17 kirkolliskokousedustajaa sai vähintään yhden ehdottamansa virren virsikirjaan. Lisätyistä 31 virrestä viisi oli vuoden 1938 virsikirjasta, 19 komitean virsikirjaehdotuksesta ja seitsemän oli uusia lauluja, jotka eivät olleet aiemmin olleet suomalaisessa virsikirjassa, eivätkä sisällyneet komitean tai valiokunnan ehdotuksiin.

4.2.1. Virsikirjaehdotuksessa olleet virret

Kirkolliskokous palautti virsikirjaan 19 sellaista virttä, jotka olivat virsikirjaehdotuksessa, mutta valiokunta oli ne poistanut. Valiokunnan poistettavaksi ehdottamista 60 virrestä kirkolliskokous palautti siis lähes joka kolmannen. Kirkolliskokous palautti valiokunnan poistamista virsistä pääsääntöisesti sellaisia virsiä, joita lausunnoissa vain muutama seurakunta toivonut oli poistettavaksi. Poikkeuksen teki piispa Yrjö Sariola. Sariola oli innokkain virsilisäysten ehdottaja. Hänen ehdotuksensa koskivat usein sellaisia poistettuja virsiä, joiden sävelmä oli lausuntojen mukaan koettu liian vaikeaksi. Yleiskeskustelussa

234 Kirkolliskokous hyväksyi virsikirjaan vuoden 1938/63 virsikirjan virret (numerointi VK1938/63:n) 64, 612, 627, 628 ja 643, komitean virsikirjaehdotuksessa olleet virret (numerointi VKE:n) 16, 46, 69, 71, 86, 88, 112, 211, 264, 290, 505, 509, 516, 606, 620, 625, 629, 630 ja 634 sekä laulut ”Jeesus meitä kosketa nyt”, ”Jo mahtaisimme yötä ja päivääkin kiittää”, ”Kuule, Isä taivaan”, ”Liekkejä on monta”, ”Taivaan Isä suojan antaa”, ”Tuo joukko kirkas valkoinen” ja ”Ylitse kaikkien rajojen”. Ks. Liite.

235 Kirk. kok. ptk-s. 1985, 57.

käyttämässään puheenvuorossa Sariola toi esille sen, että valiokunta oli palautteen pohjalta vetänyt komitean ehdotusta kohti vuoden 1938 virsikirjaa. Hänen mukaan tuloksena oli kompromissi ja ”ylimenokauden virsikirja”. Puheenvuorossaan hän keskittyi lähinnä virsisävelmien uudistamiseen ja myöhemmin virsikohtaisessa käsittelyssä hänen lisäykset koskivat nimenomaan sellaisia virsiä, joiden sävelmiä oli vieroksuttu.²³⁶

Sariolan ehdotuksesta virsikirjaan palautettiin virsikirjaehdotuksen virret VKE 16 ”Sinua, Jeesus, kiitämme”, VKE 69 ”Kun katson ristin ihmettä”, VKE 71 ”Nyt liehuu viiri Kuninkaan”, VKE 86 ”Kristus nousi kuolleista”, VKE 112 ”Tule, Pyhä Henki, luoksemme”, VKE 509 ”Kaikki katsovat sinua, Herra” ja VKE 606 ”Luomisen juhlaa täynnä”. Lähes kaikissa Sariolan tekemissä ehdotuksissa yhteistä oli virren mukaan ottamisen perustelemisen virren sävelmällä. Virttä VKE 86 hän perusteli erityisesti kertosaävelaulun vahvistamisella ja virttä VKE 112 sillä, että virsikirjaan jäisi edes yksi gregoriaaninen sävelmä. Virren VKE 509 Sariola halusi vahvistamaan virsien neliäänistä laulamista ja virren VKE 606 hän halusi, jotta elossa olleilta suomalaisilta virsisäveltäjiltä olisi enemmän virsiä. Sariola epäili, että valiokunnalla oli käynyt työtapaturma, kun se oli jättänyt ”klassisen jouluvirren” VKE 16 ”Sinua, Jeesus, kiitämme” mietinnön ulkopuolelle. Hän totesi virren olevan todellinen aarre, koska sen sävelmä oli uskonpuhdistusta edeltävältä ajalta, jopa 1300-luvulta. Virren VKE 69 sävelmä säilyi myös virsikirjavalioikunnan mietinnössä, mutta Sariolan mielestä olisi hyvä, jos tuo englantilainen uusi ja raikas sävelmä olisi myös toisessa virressä.²³⁷

Ainoa virsi, jota Sariola ei perustellut sävelmällä, oli virsi VKE 71. Tätä virttä toivottiin palautteessa eniten poistettavaksi, nimenomaan sävelmän vuoksi. Sariola korosti sitä, kuinka hyvä ja voimakas virsi oli sanoiltaan. Se sopisi hänen mukaan erittäin hyvin rukoushetkipalveluksiin ja erityistilaisuuksiin, esimerkiksi pitkäperjantain ristihartauteen. Sariola ehdotti virren a-sävelmäksi VKE 229 sävelmää ja b-sävelmäksi hän ehdotti suurta kritiikkiä saanutta gregoriaanista sävelmää.²³⁸ Vaikka Sariola ei perustellut virren mukaan ottamista sen sävelmällä, hänen puheenvuoroistaan voi päätellä, että hän nimenomaan halusi virsikirjaan mukaan gregoriaanisia sävelmiä. Hän kuitenkin tiesi, että sävelmä on monille liian vaikea, joten hän pyrki saamaan vaikean sävelmän virsikirjaan korostamalla tekstiä ja sen merkitystä.

Virsikirjaehdotuksen virsiä haluttiin palautettavaksi eri osastoista ja hyvin erilaisin argumentein. Osastoihin ”Kristuksen kärsimys ja kuolema” ja ”Kristuksen ylösousemus” lisättiin kaksi virttä, muut hyväksytyt virret sijoituivat eri osastoihin (Taulukko 6).

236 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 61–66.

237 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 101, 122–123, 139, 173, 268, 301.

238 Virsi hyväksyttiin kuitenkin Otso Sovijärven ehdottamassa muodossa. Sariola ehdotti virsikirjaehdotuksessa olleen keskiaikaisen sävelmän ottamista b-sävelmäksi, Sovijärvi sen sijaan kannatti tämän vaikean sävelmän pois jättämistä. Sovijärven ehdotus voitti 48–44. Muut Sariolan ehdottamat virret hyväksyttiin hänen ehdottamassaan muodossa. Kirk. kok. kptk-s 1985, 122–127.

Taulukko 6. Kirkolliskokouksen virsikirjaan lisäämät virsikirjaehdotuksen virret.

Virsi, numerointi VKE:n	Osasto	Ehdottaja
16 Sinua, Jeesus, kiitämme	Joulu	Sariola
46 Jeesus, kirkas tähteni	Loppiainen	Rimpiläinen
69 Kun katson ristin ihmettä	Kristuksen kärsimys ja kuolema	Sariola
71 Nyt liehuu viiri kuninkaan	Kristuksen kärsimys ja kuolema	Sariola/ Sovijärvi
86 Kristus nousi kuolleista	Kristuksen ylösnousemus	Sariola
88 Pääsiäisen kirkas aamu koittaa	Kristuksen ylösnousemus	Koskenniemi
112 Tule, Pyhä Henki, luoksemme	Helluntai	Sariola
211 Oi taivaallinen Isämme	Jumalanpalvelus	Kärkkäinen
264 Annoit, Herra, tehtävän	Kirkon virka, vihkimys- ja siunaustoimitukset	Cleve
290 Minua, Jeesus, auta	Katumus ja rippi	Holma
505 Kun nimipäiväni on tänään	Koti ja perhe	Koskenniemi
509 Kaikki katsovat sinua, Herra	Ateria	Sariola
516 Muista, Jeesus, minua	Terveys ja sairaus	Piri
606 Luomisen juhlaa täynnä	Vuodenajat	Sariola
620 Siunaa ja varjele meitä	Isänmaa	Kortekangas
625 Taas läsnäolostasi	Rauha ja vapaus	Rimpiläinen
629 Maan päällä aina ihminen	Muuttuva maailma	Cleve
630 Käy aavaa merta purjeemme	Muuttuva maailma	Talo
634 Lähdimme liikkeelle	Muuttuva maailma	Sovijärvi

Usein virren ehdottaja korosti kyseisen virren tärkeyttä ja käyttökelpoisuutta. Virsiä perusteltiin usein omilla mielipiteillä, tietyn ryhmän etuja ajaen tai virren merkityksellä jumalanpalveluksessa. Apulaisprofessori Fredric Cleve ehdotti virttä VKE 629 ”Maan päällä aina ihminen”. Hänen mukaan virsi on Runebergin kauneimpia virsiä ja siinä on koskettavia kuvia Jumalan läsnäolosta.²³⁹ Professori Lauri Koskenniemi ehdotti virttä VKE 88 ”Pääsiäisen kirkas aamu koittaa” toteamalla, että Ahti Kuorikosken ja Seppo Suokunnaan tekemä virsi oli erittäin hyvä ja helposti veisattava.²⁴⁰ Cleven ja Koskenniemen perustelut olivat selvästi subjektiivisia, esittäjien omia mielipiteitä. Moni muukin varmasti oli heidän kanssaan samaa mieltä, mutta Cleve ja Koskenniemi vetosivat ensisijaisesti omiin mielipiteisiinsä.

Muutamaa virttä ehdotettiin, koska virsi oli tietyille ihmisille tai ihmisryhmille tärkeä. Asessori Otso Sovijärvi toivoi virttä VKE 634 ”Lähdimme liikkeelle isien maasta”. Hän oli käynyt seurakuntansa ystävyysseurakunnassa Ruotsissa ja tätä virttä oli laulettu siellä paljon suomalaisten keskuudessa. He olivat pyytäneet säilyttämään tämän virren

239 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 342.

240 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 141.

virsikirjassa. Vaikka Sovijärvi oli itse ollut virsikirjavaliokunnassa poistamassa kyseistä virttä, niin hän halusi saada sen takaisin virsikirjaan Ruotsissa saadun kokemuksen myötä.²⁴¹ Erityisopettaja Erkki Piri toivoi virttä VKE 516 ”Muista, Jeesus, minua”. Hän totesi siinä olevan hyvät sanat ja hyvä sävelmä. Lisäksi hän muistutti virren säveltäjän Bachin juhlavuodesta. Pirin jälkeen kolme eri edustajaa käytti puheenvuoron, jossa he vetosivat virren mukaan ottamisen puolesta. He kaikki totesivat, että tämä virsi oli havaittu erittäin hyväksi ja merkittäväksi sairaan ihmisen luona ja sairaalassa. Vaikka sen melodia olikin aika vaikea, niin sitä oli käytetty paljon lukuvirtenä. Näiden puheenvuorojen jälkeen valiokunnan puheenjohtaja piispa Kortekangas totesi, että ”melkein täytyy tulla pyytämään anteeksi, että tämmöinen helmi on jätetty pois”.²⁴²

Jumalanpalveluselämän rikastuttamiseksi toivottiin virsiä VKE 46, VKE 211 ja VKE 290. Piispa Olavi Rimpiläinen totesi, että virsi VKE 46 ”Jeesus, kirkas tähteni” oli hänen mukaan vuoden 1938 virsikirjan ja komitean virsikirjaehdotuksen paras offertorium-virsi.²⁴³ Diplomi-insinööri Juhani Kärkkäinen ehdotti palautettavaksi virttä VKE 211 ”Oi taivaallinen Isämme”. Hän ei perustellut virttä mitenkään. Sen sijaan seuraavan puheenvuoron käyttänyt piispa Sariola korosti virren tärkeyttä liturgisena virtenä. Hänen mukaan on tärkeää, että virsikirjasta löytyy Isä meidän -rukous laulettavissa olevassa muodossa.²⁴⁴ Lääninrovasti Timo Holma toivoi, että vuorovirsi VKE 290 ”Minua, Jeesus, auta” tulisi virsikirjaan. Hän muisteli lapsuuden ja nuoruuden iltakirkkoja, joissa tätä virttä laulettiin. Jeesuksen ja syntisen vuoropuheluna etenevä virsi tulisi hänen mukaan ottaa virsikirjaan.²⁴⁵ Rimpiläisen, Kärkkäisen ja Holman ehdotuksissa kuului heidän oma mielipiteensä, mutta oma tykätyminen virteen ei ollut ainoa peruste, vaan heidän mukaan näillä virsillä olisi annettavaa myös jumalanpalveluselämälle.

Erikoisin perustelu virren puolesta kuultiin piispa Olavi Rimpiläiseltä. Hän totesi virttä VKE 625 ”Taas läsnäolostasi” ehdottaessaan:

*Tohtori Keijo Nissilä veisteli pienoisessa piirissä, että kyllä tähän virsikirjaan jokin körttivirsikin sopisi. Sen jälkeen olen etsimällä etsinyt täältä poistolistasta virttä, joka olisi körttivirsi ja jonka voisi palauttaa ja jossa yhteydessä voisin haastaa tohtori Nissilän maksamaan laskua tästä veistelystään. Ja nyt minä olen sen löytänyt.*²⁴⁶

Huulenheiton seurauksena Rimpiläinen päätti ”etsimällä etsiä” virren, jonka voisi palauttaa virsikirjaan. Huumorilla höystetyssä puheenvuorossaan hän esitti myös muita perusteita virren puolesta, mutta kuten hänen puheenvuorostaan kävi ilmi, kimmoke vir-

241 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 342.

242 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 269–270.

243 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 110.

244 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 200.

245 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 222.

246 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 337.

ren ehdottamiseen ei lähtenyt siitä, että häntä tai jotakin kohderyhmää olisi harmittanut virren pois jääminen. Tässä tulee kaikkein selkeimmin esille se ero, millä perustein kirkolliskokouksessa päätöksiä perusteltiin, jos verrataan virsikirjavalioikunnan tai etenkin virsikirjakomitean toimintaan. Komitealla ja valiokunnalla oli toimintansa aikana ”kokonaisvastuu” uudistuksesta. Kirkolliskokouksessa yksittäisillä edustajilla ei ollut samanlaisia vastuuta uudistuksen raameista ja se näkyi joskus ehdotuksissa.

4.2.2. Vuoden 1938 virsikirjasta lisätyt virret

Kirkolliskokouksessa lisättiin viisi sellaista vuoden 1938 virsikirjan virttä, jotka eivät olleet virsikirjaehdotuksessa tai valiokunnan mietinnössä (Taulukko 7.)

Viidestä lisätyistä virrestä kolme (VK 64, 627 ja 643) oli sellaisia, jotka virsikirjakomitea laittoi poistolistalle vasta loppuvaiheessa. Ne eivät sisältyneet vuonna 1976 esitettyyn poistettavien listaan.

Taulukko 7. Kirkolliskokouksen lisäämät vuoden 1938 virsikirjan virret, jotka eivät olleet virsikirjaehdotuksessa.

Virsi, numerointi VK38:n	Osasto	Ehdottaja
64 Sun päätäs veristääpi	Kristuksen kärsimys ja kuolema	Koskenniemi
612 Elomme murheen laaksossa	Kuolema ja iankaikkisuus	Tapionlinna
627 Herra, meitä siunaa, auta	Jumalanpalvelus	Koskenniemi
628 Herramme Jeesuksen Kristuksen armo	Jumalanpalvelus	Hassinen
643 Jo nuoruuteni aikana	Konfirmaatio	Saari

Viidestä lisätyistä virrestä kolme (VK 64, 627 ja 643) oli sellaisia, jotka virsikirjakomitea laittoi poistolistalle vasta loppuvaiheessa. Ne eivät sisältyneet vuonna 1976 esitettyyn poistettavien listaan.²⁴⁷

Virsiä VK 627, VK 628 ja VK 643 toivottiin liturgisiksi tai jumalanpalvelusvirsiksi. Apulaisrehtori Alma Saari toivoi virttä VK 643 ”Jo nuoruuteni aikana” otettavaksi virsikirjaan. Hänen mukaan virttä on laulettu erittäin paljon nuorten konfirmaatiomessuissa.²⁴⁸ *Herran siunaus* ja *Apostolinen siunaus* haluttiin ottaa virsikirjaan laulettuina muodossa. Virttä VK 627 ”Herra, siunaa, auta meitä” ehdotti professori Lauri Koskenniemi. Hän totesi, että virsi olisi hyvä lisä jo hyväksytyjen uskontunnustusvirren ja Isä meidän -virren lisäksi. Hän totesi, että virttä on laulettu usein esimerkiksi kokousten lopuksi. Melko lailla samoin argumentein virttä VK 628 ”Herramme Jeesuksen Kristuksen armo” toivoi rovasti

247 Virsikirjauudistuksen periaatteet 1976, 22.

248 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 204.

Leino Hassinen. Virsien VK 627 ja VK 628 kohdalla päätös virsikirjaan lisäämiseen tehtiin kirkolliskokouksen käsittelyn lopussa. Näiden virsien äänestyksen jälkeen mietintö palautettiin takaisin valiokuntaan.²⁴⁹

Lauri Koskenniemi totesi, että silloinen aika kaipasi enemmän kuin aikaisemmin hiljaisia Kristus-mystiikan täyttämiä virsiä. Hän ehdotti lisättäväksi virttä VK 64 ”Nyt pääsi verta vuotaa”. Koskenniemen arvio oli, että virttä veisattiin yhä runsaasti seurakunnissa. Sen 1200-luvulta oleva koraali oli hänen mukaan yhä elinvoimainen.²⁵⁰ Lääninrovasti Risto Tapionlinna toivoi virttä VK 612 ”Elämä murheen laaksossa” otettavaksi virsikirjaa. Hänen mukaan erityisesti virren kaksi viimeistä säkeistöä ovat sellaiset, joita laulettiin paljon hautajaisissa. Tapionlinna myös esitti virren ottamista lahjana Lemmin neliäänisesti laulavalle seurakunnalle. Lemmin seurakunnassa tämä virsi Tapionlinnan mukaan lauletaan kaikissa hautajaisissa neliäänisenä. Asessori Heikki Mäkeläinen totesi, että virsikirjaan ei tarvita paikallispalkintoja ja siten perustelu Lemmistä ei voinut kelvata. Virsi tuli kuitenkin hyväksytyksi virsikirjaan.²⁵¹

Tapionlinna ei ollut ainoa, joka virren virsikirjaan ottamisen tueksi mainittiin Lemmin seurakunnan neliääninen virrenveisuuperinne. Lähetekeskustelussa syksyllä 1984 Mikkelin piispa Kalevi Toiviainen toivoi tätä virttä takaisin ja totesi virren olevan Lemmin seurakunnan tunnusvirsi.²⁵² Lemmin seurakunta oli aika vahva valttikortti, jos on uskominen piispa Sariolaa. Myös hän viittasi Lemmin laulavaan seurakuntaan ehdottaessaan äänissä laulettavaa kuorolaulua VKE 509 ”Kaikki katsovat sinua, Herra” virsikirjaan. Sariola totesi: ”Mehän kaikki aina ihailemme lemiläisiä, jotka laulavat virsiä äänissä.”²⁵³ Kun virsikirjan käyttö oli uudistusta edeltävinä vuosikymmeninä vähentynyt, niin sen vastakohtaksi nähtiin pieni Lemmin seurakunta, joka vielä veisasi virsiä, jopa neliäänisesti. Tapionlinnan ja Sariolan kommentteissa on havaittavissa, että he arvostivat tätä perinnettä ja halusivat säilyttää sellaisia virsiä, jotka kuuluivat lemiläisten ohjelmistoon.

4.2.3. Uudet virret

Kirkolliskokous hyväksyi virsikirjaan seitsemän sellaista laulua, jotka eivät olleet aiemmin olleet suomalaisessa virsikirjassa (Taulukko 8).

249 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 352–359.

250 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 124.

251 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 350–351.

252 Kirk. kok. kptk-s. 1984, 352.

253 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 268.

Taulukko 8. Kirkolliskokouksessa virsikirjaan ehdotetut laulut, jotka eivät olleet aiemmin olleet suomalaisessa virsikirjassa.

Virsi	Osasto	Ehdottaja
Jo mahtaisimme yötä ja päivääkin kiittää	Kiitos ja ylistys	Vuorenpää
Ylitse kaikkien rajojen	Lähetys	Kaipiainen
Liekkejä on monta	Yhteys	Sariola
Kuule Isä taivaan	Lapset	Karttunen
Jeesus, meitä kosketa nyt	Lapset	Karttunen
Taivaan Isä suojan antaa	Lapset	Karttunen
Oi joukko valkopukuinen	Kuolema ja iankaikkisuus	Pieski

Ensimmäinen kirkolliskokouksessa hyväksytty ehdotuksen ulkopuolelta tullut laulu oli ”Jo mahtaisimme yötä ja päivääkin kiittää”. Tätä laulua ehdotti kirkolliskokousedustaja Irja Vuorenpää. Hän totesi:

Täällä on kirja ”Siionin virret ja hengelliset laulut” ja jotta tämän kirjan laulajilakin olisi tuttu kiinne kohta kirkossa, esitä laulun, joka sopii erilaisiin tilanteisiin kirkkojumalanpalveluksessa. Yksi laulu mahdollisimman tutussa muodossa. Puhun niiden puolesta, jotka eivät ole täällä, joilla ei ollut komiteassa omaa edustajaa, niin kuin monella muulla, että ovat jo alkuvaiheessa saaneet vaikuttaa.²⁵⁴

Vuorenpää vetosi vahvasti yhden herätysliikkeen, rukoilevaisuuden edustajien puolesta. Hän otti kantaa siihen, että rukoilevaisella herätysliikkeellä ei ollut omaa edustajaa virsikirjakomiteassa, joka olisi voinut vaikuttaa jo virsikirjauudistuksen varhaisessa vaiheessa rukoilevaisille tärkeiden laulujen mukaan ottamiseen.²⁵⁵ Laulun laulamisen jälkeen tunteisiin vetoava keskustelu jatkui myös seuraavassa, piispa Paavo Kortekankaan puheenvuorossa:

Väkevimpää virsikumemuksiani on nuoruudessani se, kun pitkien rukoilevaisseurojen päätteeksi keskellä yötä kansa nousee ylös ja veisaa tämän mahtavan kiitosvirren. Jollakin lailla äsken koin saman tunteen, jonka muistan silloin kokeneeni. Siitä huolimatta, että tämä virsi saattaa olla vaikea muokattavaksi, että siinä on väärää morsiusmystiikkaa jne., tämä on muuan virsiaarttamme. Siitä syystä kannatan lämpimästi ed. Vuorenpään ehdotusta.²⁵⁶

254 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 234.

255 Virsikirjakomiteassa oli eri herätysliikkeisiin kuuluvia edustajia; Seppo Suokunnas oli evankelinen, Niilo Rauhala vanhoillislestadiolainen sekä Jukka Malmivaara ja Heikki Vaahtoniemi herännäisiä.

256 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 234.

Vuorenpää toivoi muiden hyväksyvän hänelle rakkaan herätysliikkeen laulun uuteen virsikirjaan. Kannatuspuheenvuorossaan Kortekangas vetosivat vahvasti kuulijoiden tunteisiin (pathos²⁵⁷). Hän ei pyrkinyt esittämään argumentteja puolustaakseen laulun mukaan ottamista virsikirjaan. Sen sijaan hän kertoi omasta lauluun liittyvästä kokemuksesta. Kortekankaan sivulauseessa esittämä argumentti väärästä morsiusmystiikasta, joka olisi puhunut laulun valitsemista vastaan, jäi huomiotta. Tutkija ja puhekouluttaja Juhana Torkki toteaa, että ihmiset tekevät harvoin päätökset pelkästään järkevien argumenttien perusteella. Usein tärkeäksi tekijäksi puheen vaikuttavuudessa nousee nimenomaan kuulijoiden tunteisiin vetoaminen.²⁵⁸ Vuorenpää ja Kortekangas onnistuivat tässä mainiosti, sillä puheenvuoron pyytäjiä ja laulun kannattajia oli niin paljon, ettei puheenjohtaja katsonut tarpeelliseksi suoda kaikkia pyydettyjä puheenvuoroja. Kirkolliskokous hyväksyi laulun yksimielisesti virsikirjaan.²⁵⁹

Lääninrovasti Juhani Kaipiainen esitti virsikirjaan otettavaksi laulun ”Ylitse kaikkien rajojen”. Hän markkinoi sitä seuraavasti:

Tänä aamuna jaettiin sinne pöydille Lähetyskongressi 77:n tunnuslaulu ”Ylitse kaikkien rajojen”. Tämän laulun tekijät Pia Perkiö ja Ahti Kuorikoski tekivät tämän kahdeksan vuotta sitten lähetyskongressiin ja laulu on tuttu kaikkialla Suomen Siionissa tällä hetkellä. Tämä puhuu innostavasti tehtävästämme. Tässä on tällainen dynaaminen lähetysnäky, kaikkia innostava.²⁶⁰

Myös Kaipiainen pyrki puheenvuorossaan vetoamaan vahvasti tunteisiin. Hänen puheenvuorossaan mainitsevat ”dynaamisuus” ja ”puhuu innostavasti tehtävästämme” voisi luulla kuulevansa ennemmin kauppamiehiltä ja yritysten toimitusjohtajilta kuin kirkolliskokouksessa. Edustajakollegat vakuuttaakseen kirkolliskokouksessa pitää pystyä vakuuttamaan puheellaan muut ja myös uskaltaa käyttää retorisia tehokeinoja.²⁶¹

Teologian tohtori Voitto Silfverhuth kannatti Kaipiaisen ehdotusta. Hän totesi, että kirkolliskokous oli lisännyt siihen mennessä jo 13 virttä, joista lähes kaikki olivat vanhoja ja vähän käytettyjä. Tässä olisi virsi, jota lauletaan paljon ja sitä ei tarvitsisi lähteä opettamaan, koska se osattiin jo. Silfverhuth myös vastasi mahdolliseen kritiikkiin laulun lyhytikäisyydestä ja totesi, että vielä kahdeksan vuoden jälkeenkin laulu jaksoi innostaa. Keskustelun yhteydessä tätä laulua kutsui innostavaksi neljä eri kirkolliskokousedustajaa. Lääninrovasti Timo Holma kuitenkin totesi, että laulu varmasti innostaisi jossain suuressa hallissa torvien tukemana. Hän kuitenkin ei olisi ollut valmis ottamaan laulua virsikirjaan, koska hän näki laulussa kunnian teologiaa. Holman mukaan säe ”voimaa ei tule

257 Torkki 2006, 214.

258 Torkki 2006, 214–216.

259 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 234.

260 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 254.

261 Sorsa 2010, 33.

puuttumaan” tulisi saada enemmän kristillisemmäksi ja ristin teologian mukaisesti. Holman näkemys ei kuitenkaan saanut muilta tukea. Kirkolliskokous hyväksyi laulun ”Ylitse kaikkien rajojen” selvällä äänten enemmistöllä.²⁶² Laulu ei ollut ensimmäistä kertaa tarjolla virsikirjaan kirkolliskokouksen istunnossa. Jo laulun julkaisuvuonna 1977 sitä tarjottiin virsikirjakomitean musiikkijaostolle. Se kuitenkin totesi, ettei sävelmä olisi virsikirjaan sopiva, koska siinä tapahtui musiikillisesti liian vähän. Musiikkijaoston mukaan hitaasti laulettuna se ei toiminut ja nopeasti laulettuna se olisi seurakuntalaisille liian vaikea.²⁶³

Piispa Yrjö Sariola ehdotti laulua ”Liekkejä on monta” otettavaksi virsikirjaan. Hän oli alun perin ajatellut sen sijoittamista nuorten virsiin, mutta kirkkoherra Henrik Perretin ehdottamana Sariola esitti virttä osastoon ”Yhteys”.²⁶⁴ Sariola totesi, että laulu oli tullut ekumeenisesti hyvin tunnetuksi ja sitä lauloivat niin nuoret kuin vanhat. Hän myös totesi, että laulun runoilija, ruotsalainen Anders Frostenson oli tunnettu runoilija, mutta hänen virsiään ei ollut juurikaan tulossa virsikirjaan. Puheenjohtaja arkkipiispa John Vikströmin otti kantaa lauluun ja kannatti ehdotusta. Hän sanoi, että laulu oli käännetty monelle kielelle ja se oli kansainvälisesti suosittu. Laulu ”Liekkejä on monta” hyväksyttiin virsikirjaan selvällä äänten enemmistöllä.²⁶⁵ Myös laulu ”Liekkejä on monta” oli ollut mukana jo virsikirjakomitean käsittelyssä. Laulu tuli tunnetuksi vuonna 1983 Kanadan Vancouverissa pidetyn Kirkkojen Maailmanneuvoston yleiskokouksen yhteydessä. Laulun innostuneen vastaanoton vuoksi Tapio Saraneva suomensi laulun. Komitea käsitteli sitä keväällä 1984 viimeisessä virallisessa kokouksessaan. Komitean mukaan Saranevan tekemä suomennos sopi kuitenkin heikosti yhteen laulun sävelmän kanssa ja tämän vuoksi komitea jätti laulun virsikirjaehdotuksen ulkopuolelle.²⁶⁶

Petri Karttunen ehdotti virsikirjan osastoon *Lapset* kolmea laulua. Tällä hän pyrki paikkaamaan sitä aukkoa, joka oli nähty olevan virsikirjassa uudistustyön alusta alkaen. Laulut olivat ”Kuule, Isä taivaan”, ”Jeesus, meitä kosketa nyt” ja ”Taivaan Isä suojan antaa”. Karttunen totesi, että ”Kuule, Isä taivaan” olisi hyvä esirukousvirsi, jossa on tuotu esille konkreettisesti lapsille läheisiä asioita. Hän myös näki tärkeänä, että laulussa mainittiin kaikki maanosat, joita lapset ovat koulussa oppineet tuntemaan. Laulut ”Jeesus, meitä kosketa nyt” ja ”Taivaan Isä suojan antaa” olivat Anna-Mari Kaskisen sanoittamasta ja Pekka Simojoen säveltämästä *Meidän messusta*. Myös nämä liittyivät Karttusen mukaan hyvin lapsen todellisuuteen ja sopisivat hyvin erilaisiin lasten tai perheiden tilaisuuksiin.

262 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 254–256.

263 Pajamo 2001, 463.

264 Virsitutkija Tauno Väinölän mukaan Henrik Perret ehdotti laulua mukaan otettavaksi virsikirjaan. Kun kirkolliskokouksessa oli aika ehdottaa lauluja lisättäväksi osastoon ”Yhteys”, Henrik Perret ehdotti, että edustajille paperilla jaettu laulu ”Liekkejä on monta” sopisi hyvin tähän osastoon. Perret kuitenkin totesi, että hän ei ehdota laulua virsikirjaan, vaan antaa kunnian sille, joka oli ajatellut ehdottaa laulua lisättäväksi virsikirjaan. Piispa Yrjö Sariola oli suunnitellut laulua nuorten virsien osastoon, mutta Perretin ehdottamana hän ehdotti laulua osastoon ”yhteys”. Myös kirkolliskokouksen pöytäkirjassa laulun ehdottajaksi nimetään Sariola. Kirk. kok. kptk-s. 1985.

265 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 261–262.

266 Pajamo 2001, 479.

Karttusen totesi, että virsikirjavalioikunnan mietinnössä olleet lasten virret olivat hyviä, mutta ne eivät pystyisi täysin vastaamaan siihen tarpeeseen, jossa lapset elivät. Hän kantoi huolta myös virsikirjan käytöstä tulevaisuudessa. Monet kirkolliskokousedustajat pitivät puheenvuoroja yhden tai useamman Karttusen ehdottaman virren puolesta. Vastustusta niitä kohtaan ei tuotu esille puheenvuoroissa. Keskustelua herätti laulujen sävelmien hie- man uudenlainen tyyli sekä laulun ”Taivaan Isä suojan antaa” vaikeahko sävelmä. Aessori Heikki Mäkeläinen muistutti, että voimassa olleessa virsikirjassa oli 16 lasten virttä, kun valiokunnan ehdotuksessa niitä oli vain 11. Karttusen ehdottamista virsistä keskusteltiin yhdessä ja kukin niistä hyväksyttiin äänten enemmistöllä.²⁶⁷

Saamelaisten kirkolliskokousedustaja talollinen Ole Pieski ehdotti virsikirjaan otet- tavaksi laulua ”Tuo joukko suuri valkoinen”. Hän totesi puheenvuorossaan: ”Tämä oli- si sikäli myöskin, jos tämä tulisi tähän virsikirjaan, muistuttamassa siitä, että täällä on myöskin kirkolliskokouksessa ollut sellainen henkilö, joka on ollut tunturien takana.”²⁶⁸ Saamelaisten edustajana Pieski halusi virsikirjaan myös yhden ”saamelaisten virren”. Hän ei puheenvuorossaan esittänyt muita perusteluja, kuin toivomuksensa siitä, että myös saa- melaisten kirkolliskokouseduksesta voisi olla yksi virsi muistona. Tuomiorovasti Jussi Ranta kannatti Pieskin ehdotusta ja totesi, että on hyvä olla virsi muistuttamasta niistä tuntuista, joita Suomessa on. Lääninrovasti Jouko Pesonen lisäsi, että laulua lauletaan myös vaarojen takana ja eri puolilla Suomea. Kukaan kirkolliskokousedustajista ei pu- heenvuoroissaan vastustanut Pieskin ehdottamaa laulua ja se hyväksyttiin selvällä äänten enemmistöllä.²⁶⁹

Huomionarvoista on, että kirkolliskokouksessa kaikki virsikirjan ja virsikirjaeh- dotusten ulkopuolelta ehdotetut laulut hyväksyttiin. Usein laulua ehdotti henkilö, jolle kyseinen laulu oli henkilökohtaisesti läheinen tai tärkeä. Uusia virsiä perusteltiin myös enemmän kuin vanhoja virsiä. Aiemmin virsikirjassa olleita virsiä pystyi perustelemaan niiden suosiolla. Myös suurinta osaa uusista virsistä perusteltiin sillä, että niitä laulettiin paljon, mutta koska ne eivät olleet virsiä, niin kaikissa perusteluissa otettiin kantaa myös virren sisällön puolesta.

Kaikkia lisättyjä virsiä koskevissa keskusteluissa valiokunnan rooli oli mielenkiin- toinen. Koska valiokunta oli tehnyt mietinnön, sen tuli periaatteessa myös puolustaa teke- miään päätöksiä. Kun virsiä ehdotettiin palautettavaksi virsikirjaehdotuksesta tai vuoden 1938 virsikirjasta, niin usein virsikirjavalioikunnan puheenjohtaja Paavo Kortekangas tai joku muu jäsen perusteli valiokunnan päätöksen. Yleensä valiokunnan edustaja pyrki torjumaan virren tulemisen virsikirjaan. Erityisesti tämä tuli esille niiden lisättäväksi eh- dotettujen virsien kohdalla, jotka lopulta eivät tulleet valituksi virsikirjaan. Valiokunnan edustajat vetosivat virsikirjan paisuttamista vastaan ja ottivat usein tuekseen palautteen,

267 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 276–278.

268 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 338.

269 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 338–341.

jos virttä ei ollut toivottu palautettavaksi. Valiokunnan linja alkoikin hyvin ja neljästä ensimmäisestä ehdotetusta virrestä vain yksi tuli hyväksytyksi. Viidennen ehdotetun virren VKE 46 ”Jeesus, kirkas tähteni” kohdalla valiokunta jousti periaatteestaan ja pikakokouksen jälkeen se ehdotti piispa Rimpiläisen ehdottamaa virttä palautettavaksi. Virsi lisättiin valiokunnan mietintöön, eikä siitä äänestetty.²⁷⁰ Myöhemmin päätettiin, että työskentelyn pohjana ollutta valiokunnan mietintöä ei pystynyt enää muuttamaan. Valiokunta pystyi kannattamaan esityksiä, mutta muutoksia ei voinut enää tehdä suoraan mietintöön.²⁷¹

Valiokunnan vastuu virsien lisäämisen hillitsemisestä näytti koskevan lähinnä niitä virsiä, joihin valiokunnalla oli ollut vaikutusta. Näihin kuului lähinnä valiokunnan virsikirjaehdotuksesta poistettavaksi esittämät virret sekä käytössä olleesta virsikirjasta komitean poistamat virret, joita valiokunta ei ollut palauttanut. Mitään seitsemästä ehdotetusta uudesta virrestä valiokunta ei pyrkinyt torjumaan. Yhden virren kohdalla kävi jopa päinvastoin, kun Kortekangas alkoi kehuaan virttä ”Jo mahtaisimme yötä ja päivääkin kiittää”. Ehkä valiokunnan suopealla suhtautumisella uusia virsiä kohtaan oli vaikutusta siihen, että ne kaikki tuli hyväksytyksi virsikirjaan.

Myöhemmin virsikirjavalioikunnan edustajat itsekin ehdottivat neljää virttä lisättäväksi virsikirjaan. Valiokunnan varapuheenjohtaja Fredric Cleve ehdotti virsiä VKE 264 ja VKE 629.²⁷² Hän kuului valiokunnan ruotsinkieliseen jaostoon, joten hän ei ollut valmistelemassa suomenkielistä ehdotusta. Otso Sovijärvi ehdotti palautettavaksi virttä VKE 634, jota oli ollut itse valiokunnassa poistamassa. Kuten aiemmin tuli ilmi, Sovijärven esitykseen vaikutti hänen vierailunsa Ruotsissa suomalaisten keskuudessa. Valiokunnan puheenjohtaja Paavo Kortekangas esitti palautettavaksi virttä VKE 620 ”Siunaa ja varjele meitä”. Hän teki tämän sen vuoksi, koska yleinen mielipide oli vahvasti virren puolella.²⁷³ Virsikirjavalioikunnan suomalaisen jaoston jäsenet eivät esittäneet virsiä poistettavaksi omien mielipiteidensä pohjalta, tähänhän heillä oli mahdollisuus vaikuttaa jo valiokunnassa toimiessaan. Sen sijaan he esittivät virsiä palautettavaksi yleisen mielipiteen tai tietyn ryhmän etuja ajaen.

4.3. Poistetut virret

Virsiuudistuksen alusta alkaen virsikirjan supistaminen nähtiin keskeisenä osana virsikirjauudistusta. Vuonna 1976 virsikirjakomitea esitti virsikirjan laajuudeksi 582 virttä.²⁷⁴ Komitea ei kuitenkaan pysynyt suunnitelmassaan, vaan virsien virsikirjaehdotuksessa virsien määrä oli 642.²⁷⁵ Virsikirjavalioikunnan työn myötä valiokunnan mietinnössä virsi-

270 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 110.

271 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 125.

272 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 213, 342–343.

273 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 327.

274 Virsikirjauudistuksen periaatteet 1976, 21.

275 Virsikirjaehdotus 1984, 22.

en määrä oli laskenut 601:een. Kirkolliskokouksessa poistettavaksi ehdotettiin yhteensä 12 virttä.²⁷⁶ Näistä virsistä yhdeksän oli uusia ja kolme oli ollut aiemmin suomalaisessa virsikirjassa.

Kun monet edustajat keskittyivät kirkolliskokouksessa virsien lisäämiseen, niin muutamat pyrkivät estämään virsikirjan laajenemisen. Se oli ollut kirkolliskokouksen kanta vuonna 1976 virsikirjakomitean osamietinnön hyväksymisen yhteydessä. Poistetuksi ehdotetuista virsistä kahdeksaa esitettiin poistettavaksi ensimmäisessä virttä koskevassa puheenvuorossa. Neljän muun virren kohdalla poistamista ehdotettiin sen jälkeen, kun virrestä oli käytetty puheenvuoroja. Kaikkien näiden neljän virren kohdalla joku muu edustaja oli osoittanut tyytymättömyytensä virteen. Virsistä V1 53 ”Jäi taakse vuori kirkastuksen” ja V1 98 ”Aurinkomme ylösnousi” oli käyty keskustelua niiden vaikeasta kielestä. Virren V1 117 ”Luoja kolmiyhteinen” uudistukseen ei oltu tyytyväisiä ja virren V1 566 ”Uudet taivaat, uuden maan” kohdalla oli keskusteltu sen edustamasta opista, joka monien kirkolliskokousedustajien mielestä oli kristinuskon vastainen. Virsiä ehdotettiin poistettavaksi, jotta tilanne ratkeaisi.²⁷⁷

Niistä kahdeksasta virrestä, joita ehdotettiin poistettavaksi ensimmäisessä virttä käsitellessä puheenvuorossa, kuutta perusteltaessa todettiin, että virsikirjaa tulisi supistaa. Petri Karttunen ei supistamisen tarvetta maininnut, kun hän ehdotti poistettavaksi virttä V1 305 ”Sä kuljet seurassa Jeesuksen”. Karttunen totesi, että virsi poikkesi muista virsistä, koska siinä puhutellaan ihmistä Jumalan sijaan. Tämä teki hänen mukaan virrestä ongelmallisen.²⁷⁸ Lääninrovasti Timo Kökkö ehdotti poistettavaksi virttä V1 357 ”Isän käsi, sydämeeni”. Kökön mukaan virsi ei tuo uutta laajaan osastoon ”Ahdistus ja lohdutus”.²⁷⁹ Hänen puheenvuorossaan ei mainittu suoraan virsien supistamisen tarvetta, mutta sen voi niinkin tulkita.

Kuuden muun virren poistamista perusteltiin sillä, että virsikirja ei saisi laajentua liikaa. Rovasti Leino Hassinen ehdotti virttä V1 439 ”Kiitetty nyt olkoon” poistettavaksi. Hänkin totesi ensin tarpeen virsien poistoon ja totesi sen jälkeen virsikirjassa olevan peräkkäin kolme samansisältöistä virttä, joista yhden voisi poistaa.²⁸⁰ Huomattavasti eniten virsikirjan laajenemisesta kantoi huolta professori Lauri Koskenniemi. Hän ehdotti poistettavaksi kaikkiaan viittä virttä. Kaikki hänen puheenvuoronsa alkoivat toteamuksella, että virsiä tulisi poistaa. Usein se oli myös ainoa argumentti, jolla hän ehdotti virttä poistettavaksi. Hän ponnisteli sellaisen päämäärään puolesta, jonka kirkolliskokous oli aikanaan päättänyt omaksi linjakseen, mutta istuva kirkolliskokous ei näyttänyt olevan siitä samaa mieltä. Sen vuoksi Koskenniemen puheenvuorot alkoivat turhauttaa jo häntä

276 Poistettavaksi ehdotettiin valiokunnan mietinnön virsiä (numerointi mietinnön) 52, 98, 117, 152, 274, 305, 357, 400, 434, 439, 492 ja 566.

277 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 113–114, 136–137, 175–176, 331–332.

278 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 226.

279 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 243.

280 Kirk. kok. kptk-s 1985, 262.

itseäänkin. Seuraavassa Koskenniemen puheenvuorojen alut, joissa hän ehdotti poistettavaksi virsiä.

Täällä on pitkin päivää hartaasti toivottu, että virsiä ruvettaisiin poistamaan. (V1 152 Vain hetki, Herra kaataa)²⁸¹

Tätä virttä vastaan sinäänsä minulla ei ole mitään, se on varmasti hyvä virsi. Kuitenkin kun täällä nyt kuitenkin on kehoitettu ponnistelemaan myöskin sen pyrkimyksen saavuttamiseksi, että voisimme jostain virrestä luopua... (V1 274 Oi Herra, kuinka jouduinkaan)²⁸²

Kirkolliskokous näyttää olevan kyllä sitä mieltä, että virsikirjan paisumista pitäisi pyrkiä estämään. (V1 400 Käskien et hallitse, Kristus)²⁸³

Tuskin enää tämän jälkeen monesti poistoehdotuksineni tohdin tänne tulla, mutta koetan nyt vielä kerran. (V1 434 Sinulle kiitos, Isä, lahjastasi)²⁸⁴

Olen tällä paikalla vielä kerran poistoehdotuksineni. (V1 492 Nouskaamme vuorelle korkeimmalle)²⁸⁵

Kirkolliskokouksessa keskusteluun vaikutti paljon se, oliko virttä ehdotettu poistettavaksi ensimmäisessä kyseistä virttä koskevassa puheenvuorossa. Niistä neljästä virrestä, joissa poistaminen esitettiin vaihtoehdoksi jo tehdyille ehdotuksille, mikään ei tullut hyväksytyksi. Kaikkien niiden kohdalla käyty keskustelu koski pääasiassa muuta kuin virren poistamista.²⁸⁶ Sen sijaan niiden virsien kohdalla, joissa poistoehdotus tehtiin ensimmäisessä puheenvuorossa, keskustelu käytiin lähinnä siitä, että poistetaanko virsi vai ei. Huomiota herättää se, että näistä kahdeksasta virrestä kuuden kohdalla käydyissä puheenvuoroissa merkittävä rooli oli virsikirjavalioikunnan edustajan/edustajien puheenvuoroilla. Kun valiokunnan edustajat esittivät argumentteja virren ottamiseksi virsikirjaan, usein näiden puheenvuorojen jälkeen muutkin edustajat alkoivat puhua poistettavaksi ehdotetun virren puolesta. Yhden virren V 305 ”Sä kuljet seurassa Jeesuksen” poistamisen tyrmäsi virsien poistamisessa kunnostautunut Lauri Koskenniemi.²⁸⁷ Häntä tuki teologian tohtori Jorma Laulaja. Laulaja ei kiistänyt Petri Karttusen aiemmin esittämää näkemystä

281 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 183.

282 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 221.

283 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 252.

284 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 260.

285 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 286.

286 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 113–116, 136–139, 175–176, 330–337.

287 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 226–227.

laulun outoudesta. Omalla kommentillaan hän ehkä lisäsi entisestään näkemystä laulusta, jossa on jotain outoa ja selittämätöntä. Laulaja totesi:

*Tämä hengellinen laulu kuuluu niihin paljon laulettuihin hengellisiin lauluihin, joita uuteen virsikirjaamme on hyvä ottaa. Siinä on kristityn uskon ja uskontien kuvailua. Sellainenkin näkökulma on perusteltu. Tietysti tämä saattaa sotia jotakin periaatteita vastaan, mutta toisaalta tätä laulua kantavat jotkut selittämättömät elementit. Sydän ne ymmärtää, vaikka järki saattaisi torjua.*²⁸⁸

Poistettavaksi ehdotetuista virsistä erityisen paljon ihmeteltiin Leino Hassisen ehdotusta virren V1 439 ”Kiitetty nyt olkoon” poistamiseksi. Monet edustajat pitivät puheenvuoroja tämän 1701 vuoden virsikirjasta asti suomalaisessa virsikirjassa olleen virren puolesta.²⁸⁹

Kirkolliskokous ei lämmennyt tehtyihin poistoehdotuksiin. Kahdestatoista ehdotetusta virrestä kirkolliskokous poisti ainoastaan yhden. Tämä oli ensimmäinen Koskenniemen ehdotus V1 152 ”Vain hetki, Herra kaataa”. Tämän uuden norjalaisen virren poistamisehdotus ei herättänyt muissa edustajissa niin paljoa vastarintaa, että joku olisi käyttänyt puheenvuoron sitä vastaan. Äänestyksessä tämä Koskenniemen ehdotus hyväksyttiin selvällä äänen enemmistöllä.²⁹⁰

4.4. Virsitekstien muokkaaminen

Yksittäisten virsien tasolla kirkolliskokous teki muokkauksia yhteensä 46 virsitekstiin.²⁹¹ Näiden lisäksi kolmen virren kohdalla käytiin keskustelua ja valiokunnan tulisi tarkistaa ne. Suurin osa tehdyistä virsitekstien muokkauksista liittyi tekstin ulkoiseen muotoon. Muokkaus ei usein vaikuttanut tekstin teologiseen sisältöön lainkaan, mutta haluttiin saada luontevampi tai paremmin runoasuun sopiva ilmaus. Virsiteksteihin tehdyt muokkaukset voidaan jaotella kolmeen ryhmään sen mukaan, mihin suuntaan tekstiä muokattiin. Teksteissä palattiin usein virsikirjaehdotuksen tai vuoden 1938 virsikirjan tekstiin, kumpaankin 12 virren kohdalla.²⁹² Näiden lisäksi osaan virsiteksteistä ehdotettiin täysin uusi muoto.

288 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 227.

289 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 262–264.

290 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 183; Kirk. kok. ptk-s. 1985, 38.

291 Virsikirjavalioikunnan puheenjohtaja piispa Paavo Kortekangas totesi puheenvuorossaan, että virsiä palautettiin 43. Kirk. kok. kptk-s 1985, 359. Luulen eron johtuvan siitä, että virsien käsittelyn alkuvaiheissa valiokunta pystyi muuttamaan mietintöään. Kolmen virren V 21, 45 ja 69 kohdalla, virret hyväksyttiin valiokunnan esityksinä, vaikka esityksen virren muokkaamiseksi valiokunnan mietinnöstä oli tehnyt joku kirkolliskokouksen edustaja. Myöhemmin toimintapa muuttui siten, että valiokunta ei pystynyt tekemään muutoksia omaan mietintöönsä. Kirk. kok. kptk-s 1985, 125.

292 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 359.

Muokkaukset kohdistuivat useimmiten yksittäiseen sanaan tai säkeeseen. Esimerkiksi virren V1 3 kohdalla virsikirjavalioikunnan ehdottamasta säkeestä ”annathan elämäämme mallin uuden” palattiin komitean ehdottamaan muotoon ”annathan **vallankäytön** mallin uuden”. Keskustelua käytiin siitä, miten ”malli” sopii virsikirjaan. Melko pitkäksi venyneeseen keskusteluun liitettiin myös teologisia argumentteja, mutta lähinnä keskustelu koski sitä, miten suhtautua uudenlaiseen ilmaukseen virsikirjassa ja missä muodossa se tulisi ottaa mukaan.²⁹³

Joidenkin virsien kohdalla pieniä, yhden sanan muutoksia perusteltiin teologisilla syillä. Esimerkiksi virressä V1 23 virsikirjakomitean ja valioikunnan ehdottama muoto ”Yö synkkä peitti silmäni, kun tulit, Jeesukseni” muutettiin muotoon ”Yö synkkä peitti silmäni, **vaan** tulit, Jeesukseni”. Lauri Koskenniemen mukaan valioikunnan ehdotus oli huono. Hänen mielestään kohta on jotenkin ”niksahtanut”. ”Kun Jeesus tuli, niin sen tähden yö sitten rupesi peittämään minun silmäni.”²⁹⁴ Timo Holman ehdotuksesta *kun* sanan tilalle vaihdettiin *vaan*, niin kohdan epäselvyys jäi pois.²⁹⁵ Virressä V1 69 valioikunta ehdotti komitean mukaisesti ”lankeemukseen minut saavat liha, veri syntinen”. Koskenniemen totesi, että liha ja veri kuitenkin saavat lankeemukseen. Hänen mukaan virressä on kuitenkin haluttu sanoa sitä, että ihminen joutuu jatkuvasti kiusaukseen. Koskenniemen ehdotuksesta teksti muokattiin vuoden 1938 virsikirjan mukaisesti ”**Kiusaukseen kun mun** saavat liha, veri syntinen”.²⁹⁶

Muutamassa kohdassa kokonainen säe muutettiin paremmin ymmärrettävään muotoon. Näissä tapauksissa muutoksia tapahtui vuoden 1938 virsikirjan muodosta valioikunnan ehdottamaan muotoon tai kokonaan uuteen muotoon. Joskus myös vuoden 1938 virsikirjan muoto koettiin paremmin ymmärrettäväksi, ja teksti palautettiin siihen asuun. Virressä V1 79 valioikunta ehdotti vuoden 1938 virsikirjan mukaisesti ”Vaipui kuolon öinen haamu, nousi uusi, kirkas aamu”. Vanhahtava sanonta vaihdettiin virsikirjakomitean ehdottamaan ilmaisuun ”Kärsitty on tuomiomme, noussut armoaurinkomme”.²⁹⁷ Virren V1 25 kohdalla vuoden 1938 virsikirjan ilmaus koettiin ymmärrettävämmäksi ja valioikunnan ehdottama ”teet huokaajaksi kiittäjän, kuolleelle annat elämän” palautettiin muotoon ”sä murheen muutat riemuksi ja elämäni kuoloksi”.²⁹⁸

Kahdessa virressä miespuoliseen henkilöön viitannut ilmaus vaihdettiin sukupuoleltaan neutraaliin ilmaukseen ”lähimmäinen”. Virressä 109 ilmaus ”että voisni veljiäni rakastaa kuin itseäni” muutettiin muotoon ”että **lähimmäisiäni** rakastan kuin itseäni”.²⁹⁹ Virressä 416 ilmaisu ”Veljiemme kärsimykset, puute, tuskat vaikeat” muutettiin muotoon

293 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 81–84.

294 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 96.

295 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 96.

296 Kirk. kok. kptk-s. 121–122.

297 Kirk. kok. kptk-s. 129.

298 Kirk. kok. kptk-s. 98–99.

299 Kirk. kok. kptk-s. 170–171.

”**Lähimmäisten** kärsimykset, puute, tuskat vaikeat”.³⁰⁰ Tässä kirkolliskokous jatkoi jo valiokunnan aloittamaa linjausta mieheen viittaavien sanojen korvaamista ilmauksilla, jotka eivät ole sukupuoleen sidottuja.

Kuten edellä olen esimerkein näyttänyt, useimmiten muokkaukset kohdistuivat yksittäisiin sanoihin ja lauseisiin. Seitsemässä virressä kokonainen säkeistö palautettiin virsikirjaehdotuksen tai vuoden 1938 virsikirjan muotoon. Virsikirjaehdotuksen muotoon palautettiin säkeistöt V1 319:3, V1 322:4 ja V1 355:5. Vuoden 1938 virsikirjan muotoon palautettiin säkeistöt V1 262:1, V1 296: 7, V1 498:8 ja V1 536:3. Ainoastaan yhden virren kohdalla muokkaus koski koko virttä, kun virsi V1 347 ”Saavu, Jeesus, suuri armontuoja” palautettiin vuoden 1938 virsikirjan muotoon.³⁰¹

Virren V1 566 kohdalla kirkolliskokous yhdisti kaksi säkeistöä. Keskustelua herätti virren ensimmäinen ja toinen säkeistö. Monien kirkolliskokousedustajien mukaan virressä puhuttiin kristillisen opin vastaisesti maanpäällisestä paratiisista. Virrestä tehtiin useita ehdotuksia. Lopulta hyväksytyksi tuli ehdotus, jossa virren ensimmäisen säkeistön kolme viimeistä ja toisen säkeistön kolme ensimmäistä säettä poistettiin.³⁰²

V1 566: 1,2

*Uudet taivaat, uuden maan
sanassaan*

Herra luvannut on kerran luoda.

Ei jää silloin yksikään

entisyyttä itkemään

eikä vihan maljaa enää juoda.

Kirk. kok.

*Uudet taivaat, uuden maan
sanassaan*

Herra luvannut on kerran luoda.

Pelastuksen päivä on,

loppuu sota armoton,

rauhan aika astuu maassa voimaan.

Kauhun silmin katsoneet,

uupuneet,

uskaltauksia jo unelmoimaan:

pelastuksen päivä on,

loppuu sota armoton,

rauhan aika astuu maassa voimaan.

Virsi muokkauksessa eniten käytiin keskustelua virrestä V1 553 ”Sun kätes, Herra, voimakkaan”. Keskustelun aikana käytettiin yhteensä 45 puheenvuoroa. Kiivain keskustelu koski sitä, tulisiko virsi ottaa komitean muodossa vai valiokunnan esittämässä muodossa, joka oli sama kuin vuoden 1938 virsikirjan muoto. Valiokunnan jäsen Esa

300 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 256–258.

301 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 240–242.

302 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 331–337.

Anttila oli sitä mieltä, että virsi tulisi ottaa komitean esittämässä muodossa. Hän sai ehdotukselleen tukijoita. Toista näkemystä edusti muun muassa kenttäpiispa Viljo Remes. Hän puolusti virren vanhaa muotoa sitä, jonka sodan käyneet ja sodanaikainen sukupolvi osasi. Keskustelun aikana virrestä tehtiin valiokunnan ehdottaman muodon lisäksi neljä muutakin ehdotusta. Äänestyksissä ne kuitenkin raukesivat ja virsi hyväksyttiin valiokunnan esittämässä muodossa.³⁰³

Kirkolliskokouksen virsiteksteihin virren tasolla tekemät muokkaukset koskivat 46 virttä. Kun otetaan huomioon, että ainoastaan yhdessä tapauksessa uudistus koski koko virttä, seitsemässä tapauksessa yhtä säkeistöä, yhdessä tapauksessa kahta säkeistöä ja muissa tapauksissa yksittäisiä säkeitä tai sanoja, niin kokonaisuudessaan virsikirjavalio-
kunnan mietinnöstä jäi hyvin paljon ennalleen. Suuri osa tehdyistä muokkauksista koski paremman ilmaisun saamista joko kieliopin tai ymmärrettävyyden kannalta. Toisaalta haluttiin joissakin kohdin palata vanhaan tuttuun muotoon. Virsikirjavalio-
kunnan puheenjohtaja Paavo Kortekangas teki loppupuheenvuorossaan varovaisen johtopäätöksen, että valiokunnan linja oli ollut suhteellisen hyvä. Tähän hän päätyi siitä syystä, koska muokkauksia oli tehty yhtä paljon sekä komitean että vuoden 1938 virsikirjan muotoihin.³⁰⁴

Virsiteksteihin tehtiin paljon enemmän muokkauksia virsikirjan alkupuolella oleviin virsiin, kuin loppupuolella oleviin virsiin. 46 muokkauksesta 31 tehtiin virsikirjan ensimmäisessä puoliskossa olleisiin virsiin. Viimeisessä kolmanneksessa (400–601) virsiin tehtiin muutoksia vain kuuden virren kohdalla. Tähän saattoi vaikuttaa tiukka aikataulu, joka mietinnön käsittelyssä oli. Valiokunnan puheenjohtaja muutaman kerran pyysi tiivistämään puheenvuoroja, jotta myös ruotsinkielinen mietintö ehdittäisiin käsittelemään.³⁰⁵ Tämä saattoi vaikuttaa siihen, että kirkolliskokousedustajat eivät ehdottaneet muokkauksia, vaikka olisivat halunneet niitä. Istuvan kirkolliskokouksen kausi oli päättymässä. Valiokunnan mietinnön käsittelyn alussa oli tiedossa, että tarvittaessa kirkolliskokous koontuisi helmikuussa 1986 päättämään virsikirjasta, jos marraskuun istunnossa ei pystytä lopullista virsikirjaa hyväksymään. Jos asia olisi venynyt helmikuun yli, virsikirja olisi siirtynyt uuden kirkolliskokouksen päätettäväksi.³⁰⁶

303 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 302–314.

304 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 359.

305 Esimerkiksi Kirk. kok. kptk-s. 1985, 327.

306 Kirk. kok. ptk-s. 1985, 62, 79.

5. Virsikirja valmistuu

5.1. Valiokunnan toinen mietintö

Marraskuussa kokoontuneen kirkolliskokouksen käsiteltäviä valiokunnan ensimmäisen mietinnön, asian käsittely palautettiin takaisin valiokunnalle.³⁰⁷ Valiokunnan tuli ottaa huomioon kirkolliskokouksen tekemät muutokset ja valmistella mietintö, josta kirkolliskokous voisi päättää seuraavassa istunnossaan helmikuussa 1986.

Virsiokirjavalioikunnan toinen mietintö Virsiokirjavalioikunnan mietintö n:o 1a/1985 valmistui 10.1.1986. Valioikunta teki mietintöönsä suurimman osan niistä muutoksista, joita kirkolliskokous oli hyväksynyt marraskuun istunnossaan. Kirkolliskokouksen lisästä 31 virrestä valiokunta otti mietintöönsä mukaan 30. Valioikunta esitti, että laulu ”Taivaan Isä suojan antaa” ei tulisi virsikirjaan. Sen mukaan laulu olisi liian vaikea lasten yhteislauluksi pitkien säkeistöjen ja vaikean sävelmän vuoksi. Se ei myöskään toisi valiokunnan mielestä mitään oleellista lisää lasten virsiin.³⁰⁸

Valioikunta esitti, että ainoa kirkolliskokouksen poistama virsi V1 152 ”Vain hetki, Herra kaataa” tulisi virsikirjaan. Valioikunnan mukaan tekstin ja sävelmän vastaavuus oli laulussa poikkeuksellisen suuri ja lisäksi laulu toisi mukaan kaivattua herkkyttä ”Kirkko vuoden päätös”-osaston virsiin. Esitystä perusteltiin myös sillä, että ”virren sävelmässä oli ainutlaatuinen tonaalinen jännite, joka harvinaisella ja kuitenkin yksinkertaisella tavalla ilmaisee katoavaisen maailman mollisävyjen muuttumista duuriin katoamattomuudessa”.³⁰⁹

Marraskuussa kirkolliskokouksen mukaan ottamia lauluja valiokunta muokkasi tarpeen mukaan. Jo marraskuussa laulujen hyväksymisen yhteydessä todettiin, että valiokunnalla olisi oikeus muokata tekstejä virsikirjaan sopivaksi. Erityisesti muokkauksen tarve todettiin uusien virsien ”Jo mahtaisimme yötä ja päivääkin kiittää” ja ”Tuo joukko kirkas valkoinen” kohdalla.³¹⁰ Valioikunnan tekemien pienien muokkauksien lisäksi virsikirjakomiteaan kuulunut runoilija Niilo Rauhala muokkasi tai suomensi uudelleen neljä virttä.³¹¹ Virsi ”Jo mahtaisimme yötä ja päivääkin kiittää” oli kirkolliskokouksessa sitä esittäneen Irja Vuorenpään ehdottamassa muodossa.³¹² Valioikunta esitti myös, että kirkolliskokouksessa marraskuussa 1985 lisättyyn virteen VKE 620 ”Siunaa ja varjele meitä” lisättäisiin toinen säkeistö sen alkuperäiselle paikalle.³¹³

307 Kirk. kok. ptk-s. 1985, 57.

308 Virsiokirjavalioikunnan mietintö n:o 1a/1985, 1–3.

309 Virsiokirjavalioikunnan mietintö n:o 1a/1985, 3.

310 Kirk. kok. ptk-s. 234, 338–341.

311 Virsiokirjavalioikunnan mietintö n:o 1a/1985, 5–20.

312 Valioikunnan mietinnössä todetaan, että muokkaus on Irja Vuorenpään tekemä. Valioikunta oli kuitenkin muokannut Vuorenpään ehdotusta ja myöhemmin helmikuun kirkolliskokouksessa vuorenpää ehdotti virren palauttamista hänen esittämänsä muotoon. Virsiokirjavalioikunnan mietintö n:o 1a/1985, 5–20; Kirk. kok. ptk. ylim. ik. 1986, 24–25.

313 Virsiokirjavalioikunnan mietintö n:o 1a/1985, 3.

Virsikirjavalioikunnan mietinnössä todettiin: ”Ne kohdat joissa valiokunta ei ole yhtynyt kirkolliskokouksen päätöksiin, on kirjattu näiden perustelujen kohtaan *Valiokunnan mietintö 1a*.” Perustelujen kohdassa 3.2. ”Yksittäisiin virsiin tehdyt muutokset” valiokunta luettelee ehdotukset, jotka poikkesivat kirkolliskokouksen päätöksistä. Kirkolliskokouksen hyväksymistä virsiteksteistä valiokunta yhtyi kaikkiin muihin paitsi seitsemään päätökseen. Tämän lisäksi valiokunta ei tehnyt muutoksia virteen V1 15 ”Tiellä ken vaeltaa”, jota kirkolliskokous oli pyytänyt tarkistamaan.³¹⁴

Virsikirjavalioikunnan kirkolliskokouksesta poikkeavat ehdotukset menivät yhteen suuntaan, kohti virsikirjaehdotusta. Kaikkien seitsemän virren kohdalla, joissa valiokunta ei puoltanut kirkolliskokouksen ehdotusta, se esitti paluuta virsikirjaehdotuksen muotoon. Nämä olivat valiokunnan 1. mietinnön virret (suluisa VKE:n numero) V1 61 (VKE 64), V1 185 (VKE 196), V1 268 (VKE 294), V1 275 (VKE 302), V1 332 (VKE 358), V1 347 (VKE 373) ja V1 566 (VKE 628). Virrestä V1 61 ”Oi Jumalan Karitsa” valiokunta ehdotti, että 2. säkeistöön tehty muutos ”Kun kuolit edestämme, pääsimme synneistämme.” palautettaisiin presens-muotoon ”Kun kuolit edestämme, pääsemme synneistämme.” Tätä valiokunta puolusti perinteisellä Jumalan karitsa-laululla ja Johanneksen evankeliumin kohdalla, johon laulu pohjautuu.³¹⁵

Virsi V1 268 ”Oi Jeesus, korkein lohdutus”, V1 275 ”Vain sinä tunnet minut, Vapahtaja” ja V1 332 ”Pois viha käännä, Herra, säästä meidät” kohdalla muutos koski yhtä sanaa tai termiä. Virren V1 268 kirkolliskokouksen hyväksymä muoto ”Se veri puhuu paremmin” ei valiokunnan mielestä sopinut virren runoon. Se esitti palauttamista komitean muotoon ”Se veri puhuu **parempaa**”, joka on valiokunnan mukaan myös yleisempi ilmaus. Virren V1 275 kohdalla erimielisyyttä aiheutti kirkolliskokouksen hyväksymä ilmaus ”ja uskonvarmuudessa riemuita”. Valiokunta esitti muodoksi ”ja **uskon varmuudesta** riemuita”. Tämä ilmaus oli valiokunnan mielestä parempi sekä sisällöllisesti että kielellisesti. Virressä V1 332 valiokunta palautti ilmauksen ”vitsasi **julma**”. Kirkolliskokous oli hyväksynyt muodon ”vitsasi raskas”. Valiokunnan mukaan ihminen voi kokea joskus Jumalan julmaksi ja tätä ilmausta ei tulisi jättää pois virsikirjasta.³¹⁶

Virren V1 185 ”Jumala on läsnä” valiokunta halusi palauttaa virsikirjaehdotuksen muotoon, koska se oli ehjä kokonaisuus, joka vastasi hyvin alkuperäistä virttä. Myös virren V1 347 ”Saavu Jeesus suuri armontuoja” valiokunta halusi palauttaa komitean ehdottamaan muotoon. Virsi oli ainoa, jonka kirkolliskokous palautti kokonaisuudessaan vuoden 1938 virsikirja muotoon. Valiokunnan mukaan uuden käännöksen kauniita ja puhuttelevia kielikuvia ei kannattaisi hävittää niiden vierauden takia.³¹⁷

314 Virsikirjavalioikunnan mietintö n:o 1a/1985, 2–3.

315 Virsikirjavalioikunnan mietintö n:o 1a/1985, 3.

316 Virsikirjavalioikunnan mietintö n:o 1a/1985, 3.

317 Virsikirjavalioikunnan mietintö n:o 1a/1985, 3.

Seitsemäs virsi, jonka valiokunta esitti palautettavaksi komitean muotoon, oli V1 566 ”Uudet taivaat, uuden maan”. Kirkolliskokous oli yhdistänyt tämän virren ensimmäisen ja toisen säkeistön. Valiokunnan mukaan virren runoilija Pekka Kivekäs ei sallinut virren silpomista. Jos virttä ei otettaisi komitean muodossa, sitä ei voisi ottaa ollenkaan. Valiokunta myös puolusteli virren teologiaa, josta oli paljon keskustelua syksyn kirkolliskokouksessa. Valiokunnan mukaan virren teologia ei ollut ”kenties tavanomaista, mutta se edustaa kuitenkin ajattelutapaa, jonka mukanaolo virsikirjassa on tärkeää”.³¹⁸ Virren teologiaan koskeva valiokunnan perustelu tuntuu melko ympärööräältä, kun ottaa huomioon kirkolliskokouksessa käydyin keskustelun, jossa monen edustajan voimin todettiin virren olevan kristillisen uskon vastainen ja harhaoppinen.

Edellä esitettyjen kirkolliskokouksen muokkaamien ja valiokunnan ehdotuksessa palautettujen virsien lisäksi valiokunta teki myös kaksi muuta muutosta. Vaikka valiokunnalla oli lupa muokata vain sellaisia virsiä, jotka oli hyväksytty valiokunnan ensimmäisestä mietinnöstä poikkeavassa muodossa, se teki muutoksia myös virteen V1 402 (VKE 425) ”Jeesus askeleeni”. Valiokunta oli palauttanut tämän virren komitean muotoon. Valiokunta oli ensimmäiseen mietintöönsä muuttanut virsikirjaehdotuksen muodosta kolme sanaa. Virren runoilija oli ilmoittanut, että tehdyt muutokset muokkasivat virren sisältöä niin paljon, ettei hän voinut hyväksyä virren ottamista virsikirjaan kirkolliskokouksen hyväksymässä muodossa. Tämän vuoksi valiokunta esitti virren palauttamista virsikirjaehdotuksen muotoon.³¹⁹ Huomionarvoista on, että myös tämän virren runoilija oli Pekka Kivekäs.

Edellä esitetyt muokkaukset virsikirjavalioikunta esitti ja perusteli mietinnön luvussa 3.2. ”Yksittäisiin virsiin tehdyt muutokset”. Näiden lisäksi valiokunta muutti kolmen virren virsitekstiä ilmoittamatta niistä mitään mietinnön perusteluissaan. Näistä kaksi on hyvin pientä, mutta kolmas on hyvin merkittävä, koska valiokunta ei ollut ottanut huomioon kirkolliskokouksen syksyllä 1985 tekemää päätöstä. Pieniä, lähinnä virren oikeinkirjoitukseen liittyviä muutoksia valiokunta teki virsiin V1 576 (VKE 466) ”Kun täältä, Jeesus, erkanen” ja V1 590 (VKE 479) ”Taivaaseen käy matkamme”. Virren V1 576 kohdalla valiokunta ehdotti sanan ”vajavuus” tilalle ”vajavaisuus” ja virressä V 590 sanan ”kärsimyksen” tilalle ”kärsimysten”.

Kolmas ehdotus koski virttä V1 494 ”Herra, kädelläsi”. Marraskuun täysi-istunnossa kirkolliskokous hyväksyi virren teologian tohtori Jussi Talasniemen esityksestä muodossa ”Herra, kädelläsi asua mä saan, se on **turvallis**in käsi päällä maan”. Virsikirjavalioikunnan toisessa mietinnössä virren (nro 516) alku kuului: ”Herra, kädelläsi asua mä saan; turvallisin käsi päällä maan.” Valiokunnan tekemän muutoksen pystyy havaitsemaan mietinnöstä vain siitä osioita, jossa on lueteltu kaikki virret ja niihin valiokunnan ensimmäisen mietinnön jälkeen tehdyt muutokset. Tehdystä muutoksesta olisi pitänyt mainita myös luvus-

318 Virsikirjavalioikunnan mietintö n:o 1a/1985, 3.

319 Virsikirjavalioikunnan mietintö n:o 1a/1985, 3.

sa 3.2. ”Yksittäisiin virsiin tehdyt muutokset”, jossa valiokunta ilmoitti kirkolliskokouksen päätöksistä poikkeavista päätöksistä. Oliko kyse tahattomasta vai tahallisesta unohduksesta? Se ei lähteistä selviä.

5.2. Kirkolliskokous hyväksyy virsikirjan

Kirkolliskokous kokoontui 13.2.1986 ylimääräiseen istuntokauteen. Istuntokauden ainoat käsiteltävät asiat olivat virsikirjavalioikunnan toisen mietinnön käsittely sekä suomen- että ruotsinkielisen virsikirjan osalta. Tässä istunnossa kirkolliskokousedustajat eivät enää saaneet ehdottaa mitä tahansa virsiä lisättäväksi, poistettavaksi tai muokattavaksi. Esityksiä sai tehdä ainoastaan sellaisista virsistä, joihin valiokunta oli tehnyt muutoksia kirkolliskokouksen marraskuun täysistunnon jälkeen.

Kirkolliskokouksen marraskuussa tekemien virsien lisäyksistä ja poistoista oli mahdollista käyttää puheenvuoroja. Valiokunnan palautettavaksi ehdottamasta virrestä V2³²⁰ 161 (V1 152) ”Vain hetki, Herra kaataa” valiokunnan puheenjohtaja piispa Kortekangas piti puheenvuoron, jossa hän perusteli virren mukaan esittämistä”. Virrestä ei syntynyt keskustelua ja valiokunnan ratkaisu hyväksyttiin.

Valiokunnan poistettavaksi esittämä virsi ”Taivaan Isä suojan antaa” herätti sen sijaan enemmän keskustelua. Marraskuun kirkolliskokouksessa laulua virsikirjaan ehdottanut Petri Karttunen esitti sitä uudestaan otettavaksi virsikirjaan. Hän käytti laulun puolesta melko pitkän puheenvuoron. Aluksi hän totesi, että ”pettymykseni oli mahdollisimman suuri lukiessani, että kyse oli juuri tästä virrestä”.³²¹ Hän kertasi myös syksyllä esittämiään argumentteja lasten osaston uusiutumattomuudesta ja sen mahdollisista vaikutuksista seurakuntien lapsi- ja nuorisotyöhön. Karttunen kertoi, kuinka innokkaasti lapset laulua laulavat, ja hän on saanut runsaasti palautetta sen puolesta. Karttusen toi puheessaan esille huolen lapsista ja heidän kauttaan koko kirkon tulevaisuuden. Lisäksi hän yksitellen kumosi virsikirjavalioikunnan väitteet, joilla laulun jättämistä virsikirjan ulkopuolelle perusteltiin. Karttunen sai kannatusta useilta eri kirkolliskokousedustajilta ja virsikirjavalioikunnan puheenjohtaja Paavo Kortekangas totesi saaneensa epäkiitollisen tehtävän, kun joutui Karttusen hellyttävän puheen jälkeen tulemaan esittelemään valiokunnan perusteluita laulun poistamiselle.³²²

Kortekangas ei antanut periksi, kuten marraskuun kokouksessa muutaman kerran hän oli tehnyt. Hän aloitti puheenvuoronsa tunnelmoinnilla, aivan samoin kuin Karttunenkin. Kortekangas muisteli tunnelmaa kirkolliskokouksessa sinä iltana, jolloin lasten virsiä käsiteltiin. Hänen mukaan kirkolliskokous oli silloin hieman herkällä mielellä lisäämään uusia virsiä. Kortekangas myös totesi Karttusen ehdottamien virsien tulleen hyväk-

320 Valiokunnan toisen mietinnön numero. V2 161 tarkoittaa valiokunnan toisen mietinnön virttä 152.

321 Kirk. kok. kptk. ylim. ik. 1986, 16.

322 Kirk. kok. kptk. ylim. ik. 1986, 16–17.

sytyksi ”hiukan summassa”. Kortekangas oli edelleen sillä kannalla, että käsiteltävä laulu toisi mitään oleellista lasten virsiin. Hän ei saanut perusteluineen tukea. Karttusen ehdotusta keskustelussa kannatti yhdeksän edustajaa ja äänestyksessä virsi tuli hyväksytyksi virsikirjaan selvällä äänten enemmistöllä.³²³

Kirkolliskokous palautti syksyllä 1985 hyväksytyyn muotoon kolme virttä niistä seitsemästä virrestä, joissa valiokunta oli esittänyt kirkolliskokouksen päätöksestä poikkeavan mielipiteen. Nämä olivat virret V2 194 (V1 185) ”Jumala on läsnä”, V2 347 (V1 332) ”Pois viha käännä, Herra, säästä meitä” ja V2 590 (V1 566) ”Uudet taivaat, uuden maan”. Virttä V2 194 kirkolliskokouksen hyväksymään muotoon palautettavaksi esittänyt lääninrovasti Risto Tapionlinna koki, että virsikirjavalioikunta oli aliarvioinut kirkolliskokouksen harkintaa. Erityisen närkästynyt hän oli niihin virsiin tehdyistä muutoksista, jotka kirkolliskokous oli hyväksynyt selvällä äänten enemmistöllä.³²⁴

Virren V2 194 viimeisen säkeistön ensimmäinen säe palautettiin siihen muotoon, minkä kirkolliskokous hyväksyi jo marraskuussa. Tapionlinna ja teologian tohtori Heikki Huhtala pitivät valiokunnan ehdottamaa muotoa ”Avaa minut, Herra” huonona ja hieman outona terminä. Tapionlinnan totesi, että vaikka valiokunnan ehdotus vastasi hyvin alkuperäistä saksalaista ilmausta, niin suomen kielessä kyseinen fraasi ei ollut yleinen. Kirkolliskokous hyväksyi jo aiemmin hyväksymänsä muodon ”Sydämeni avaa”.³²⁵

Virren V2 347 kohdalla käytiin samaa keskustelua kuin syksyn kirkolliskokouksessa siitä, onko Jumalan vitsa julma vai raskas. Valiokunta esitti sanan *julma* käyttämistä, koska ihmisten kokemus voi olla usein se, että Jumala on julma. Erkki Reinikaisen ehdotuksesta kirkolliskokous hyväksyi virren muodossa ”vitsasi raskas” ja pysyi aiemmin tehdyssä päätöksessä.³²⁶ Reinikainen oli aloitteellinen myös silloin, kun tuli keskustelua virrestä V2 590. Hän ehdotti kyseisen virren poistamista kokonaan, jos se olisi mahdollista, koska runoilija ei ollut antanut lupaa tehtyyn muokkaukseen. Virren poistaminen ei ollut kuitenkaan enää mahdollista ja kirkolliskokous päätti pysyä syksyllä tekemässään päätöksessä, että virren ensimmäinen ja toinen säkeistö yhdistetään. Kirkolliskokouksen päätökseen liittyi sellainen mahdollisuus, että jos runoilija ei edelleenkään hyväksyisi virren kahden säkeistön yhdistämistä, niin virsi jäisi kokonaan pois virsikirjasta.³²⁷

Kolmen edellä mainitun tekstimuokkauksen lisäksi kirkolliskokouksessa muokattiin vielä yhtä virsitekstiä. Piispa Olavi Rimpiläinen oli ehdottanut marraskuun täysistunnossa virren VK 678 ”Mua läsnäolostasi” ottamista virsikirjaan. Hän esitti silloin virren hyväksymistä nimenomaan vuoden 1938 virsikirjan muodossa.³²⁸ Valiokunta kuitenkin otti virren mukaan komitean ehdottamassa muodossa. Diplomi-insinööri Juhani Kärk-

323 Kirk. kok. kptk. ylim. ik. 1986, 17–18.

324 Kirk. kok. kptk. ylim. ik. 1986, 7.

325 Kirk. kok. kptk. ylim. ik. 1986, 7–8.

326 Kirk. kok. kptk. ylim. ik. 1986, 11–13.

327 Kirk. kok. kptk. ylim. ik. 1986, 14–15, 22–23.

328 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 337.

käinen ehdotti virren palauttamista vuoden 1938 virsikirjan muotoon. Ehdotus hyväksyttiin selvällä äänen enemmistöllä.³²⁹

Kirkolliskokouksen puhemiesneuvosto päätti, että valiokunnan esittämä virren V1 402 ”Jeesus askeleeni” palauttaminen virsikirjaehdotuksen muotoon oli mahdollista, vaikka kirkolliskokous oli hyväksynyt syksyllä valiokunnan ehdotuksen virrestä. Virsi voitiin muokata sen vuoksi, koska aiemman päätöksen jälkeen oli saatu sellaisia tietoja, joita ei ensimmäisessä käsittelyssä vielä ollut. Kirkolliskokous hyväksyi virren ilman keskustelua valiokunnan esittämässä muodossa.³³⁰

Kirkolliskokouksessa ei mainittu kertaakaan valiokunnan tekemää muokkausta virteen V2 516 (V1 494) ”Herra kädelläsi”. Kun kokous käsitteli virsiä, joissa valiokunta oli poikennut kirkolliskokouksen päätöksistä, niin jokaisesta valiokunnan mietinnön luvussa 3.2. ”Yksittäisiin virsiin tehdyt muokkaukset” mainitusta virrestä päätettiin erikseen. Ne virret, joiden kohdalla valiokunnan tekemistä muokkauksista ei luvussa mainittu, hyväksyttiin kirkolliskokouksessa ilman, että yksittäisillä edustajilla olisi ollut mahdollisuus vaikuttaa niihin.

Kirkolliskokouksen helmikuun 13. päivän täysistunnossa ei pitkitetty käsittelyä turhaan. Muutoksia tehtiin sellaisiin virsiteksteihin, joiden kohdalla valiokunnan hyväksymä muoto nähtiin hyvin ristiriitaiseksi marraskuussa kirkolliskokouksessa hyväksytyn muodon kanssa. Tähän vaikutti osaltaan aikataulu. Virren V2 15 ”Tiellä ken vaeltaa” kohdalla professori Lauri Koskenniemi totesi:

Nyt on vaan niin vaikeata, että jos täällä tehtäisiin poikkeava ehdotus, jota mahdollisesti kannatettaisiin, meillä ei ole aikaa, kun tänä päivänä pitää koko kirja saada valmiiksi. Me olemme tavallaan niin kuin seinän edessä tässä.³³¹

Koskenniemen puheenvuorossa tulee hyvin esille käytössä olleen ajan rajallisuus ja sen vaikutus kirkolliskokouksen työskentelyyn. Seuraavassa puheenvuorossa kirkolliskokouksen puheenjohtaja arkkipiispa John Vikström vakuutti, että ”kirkolla on kyllä aikaa” ja kokousta jatkettaisiin vielä seuraavinakin päivinä, jos tarve vaatii.³³² Oli todennäköistä, että kirkolliskokousedustajat olivat varanneet virsikirjan käsittelyyn vain yhden päivän, joten arkkipiispan kommentti ei välttämättä poistanut kiireen tuntua.

Kirkolliskokous sai käsiteltyä valiokunnan toisen mietinnön ylimääräisen istuntonkauden aikana 13.2.1986 ja hyväksyi uuden Suomen evankelis-luterilaisen kirkon suomenkielisen virsikirjan äänin 104–1.³³³

329 Kirk. kok. kptk. ylim. ik. 1986, 27–28.

330 Kirk. kok. kptk. ylim. ik. 1986, 20–21.

331 Kirk. kok. kptk. ylim. ik. 1986, 6.

332 Kirk. kok. kptk. ylim. ik. 1986, 6.

333 Kirk. kok. kptk. ylim. ik. 1986, 33.

6. Tutkimustulokset

Olen tutkimuksessani tutkinut Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsikirjauudistusta vuosina 1984–1986. Olen tutkinut virsitekstien muotoutumista kahdella, virsikirjan ja virren tasolla. Virsikirjan tasolla olen selvittänyt, miten virsitekstit virsikirjassa vaihtuivat tutkimusajankohtana. Mitä virsiä poistettiin ja mitä lisättiin? Toisella, virren tasolla tutkin, miten yksittäiset virsitekstit muuttuivat tutkittavana ajankohtana.

Kymmenen vuotta työskennelleen virsikirjakomitean työn tulos Virsikirjaehdotus 1984 oli laaja-alaisempi ja kansainvälisempi kuin käytössä ollut vuonna 1938 hyväksytty ja 1963 lisäviholla varustettu virsikirja. Komitea oli kirkolliskokouksen asettama musiikin, runouden ja hymnologian ammattilaisista koostunut työryhmä. Virsikirjaehdotus 1984 oli ensimmäinen suomalainen komiteatyöskentelyn tuloksena syntynyt virsikirjaehdotus, joka sisälsi sekä virsitekstit että -melodiat. Aiemmin virsimelodioiden uudistus oli suoritettu vasta sen jälkeen, kun kirkolliskokous oli hyväksynyt virsitekstit sisältäneen virsikirjan.

Virsikirjaehdotus poikkesi hyvin paljon vuoden 1938 virsikirjasta. Virsiä oli poistettu yhteensä 209 ja uusia virsiä oli 187. Kun useita virsiä oli myös yhdistetty, niin virsien määrä laski vuoden 1938 virsikirjan 679 virrestä virsikirjaehdotuksen 642 virteen. Komitea oli vuonna 1976 valmistuneessa osamietinnössä esittänyt paljon suurempaakin virsikirjan supistamista, mutta uusien virsien suuren määrän ja virren aseman muuttumisen myötä ehdotus oli laajempi kuin aiemmin oli suunniteltu. Virsien säilyttämisessä ja poistamisessa komitean päätöksiin vaikutti virren mahdollinen vähäkäyttöisyys, virren sisältö ja sen käyttökelpoisuus sekä osastojen laajuus ja monipuolisuus. Myös uniikkisävelmän sisältäneitä virsiä poistettiin muita herkemmin, koska ne olivat jääneet usein tuntemattomiksi.

Yksittäisten virsitekstien tasolla komitean ehdotus poikkesi enemmän edeltävästä virsikirjasta kuin virsikirjan tasolla tarkasteltuna. Kun vuoden 1938 virsikirjasta 67 % virsistä tuli virsikirjaehdotukseen, niin näistä 455 virsitekstistä ainoastaan kaksi (VKE 343 ”Herraa hyvää kiittäkää” ja VKE 585 ”Tule kanssani, Herra Jeesus”) oli samassa muodossa kuin aiemmin. Komitea oli käynyt kaikki virsitekstit tarkasti läpi ja tehnyt niihin muokkauksia. Komitea pyrki kielellisesti hyvään ja oikeaoppiseen suomen kieleen. Tämän seurauksena esimerkiksi sanojen lyhentymiä ja pidentymiä oli karsittu pois hyvin paljon. Komitea pyrki korjaamaan epäonnistuneet ilmaisut ja riimit sekä saattamaan virren kielien ymmärrettävään muotoon. Se pyrki palauttamaan tekstit lähelle alkuperäistä muotoa ja käännetty virret tarkistettiin alkukielestä ja tarvittaessa käännettiin uudelleen.

Virsikirjaehdotus sisälsi virsiä uudenlaisista tyyli-suunnista. Siinä oli perinteisiä hengellisiä lauluja, joita ei ollut aiemmin hyväksytty suomalaisen virsikirjaan. Mukana oli myös negrospirituaaleja sekä runsaasti uutta kansainvälistä virsiainesta. Pohjoismaisia virsiä tuli huomattava määrä Norjasta. Lisäksi esimerkiksi hollantilaisten, unkarilaisten

ja virolaisten virsien määrä lisääntyi. Kansainvälisen virsiaineksen saamiselle loivat hyvät edellytykset useat 1950–1970-luvuilla valmistuneet virsikirjat sekä samanaikaisesti suomalaisen virsikirjan uudistamisen kanssa käynnissä olleet uudistukset.

Virsikirjaehdotuksen valmistumisen jälkeen keväällä 1984 kirkolliskokous asetti ylimääräisen valiokunnan, virsikirjavalioikunnan valmistelemaan mietintöä kirkolliskokoukselle. Valiokunta valitsi puheenjohtajakseen piispa Paavo Kortekankaan ja valiokunta jakautui kahteen jaostoon; suomenkieliseen ja ruotsinkieliseen. Valiokunnan tuli valmistella mietintö komitean virsikirjaehdotuksen ja siitä annettavien seurakuntien ja piispainkokouksen lausuntojen pohjalta. Kirkolliskokous päätti myös, että virsikirjaehdotus voitiin ottaa seurakunnissa käyttöön voimassa olleen virsikirjan rinnalla 1.9.1984 alkaen. Kirkkohallitus pyysi lausunnot virsikirjaehdotuksesta kaikilta suomenkielisiltä seurakunnilta, tuomiokapituleilta, Sibelius-Akatemialta, Helsingin yliopistolta ja Suomen Kanttoriurkuriliitto ry:ltä.

Marraskuussa 1984 kirkolliskokous kävi lähetekeskustelun virsikirjakomitean virsikirjaehdotuksesta. Suuri osa puheenvuoron pitäneistä kirkolliskokousedustajista kehui komitean tekemää työtä hyväksi ja korkeatasoiseksi. Kuitenkin puheenvuorot keskittyivät lähinnä keskusteluun virsikirjaehdotuksessa havaituista puutteista. Monet edustajat toivoivat enemmän vuoden 1938 virsikirjan muodossa olevia virsiä virsikirjaan. Lisäksi joitakin poistettuja virsiä haluttiin takaisin. Lähes poikkeuksetta komitean virsiteksteihin tekemiä uudistuksia pidettiin liian suurina. Persoonapronominien lyhentymien esimerkiksi mä ja sä karsiminen oli aiheuttanut virsiteksteihin usein ongelmia.

Syksyllä 1984 käyttöön otetusta virsikirjaehdotuksesta annettiin runsaasti palautetta. Pyydettyjen lausuntojen lisäksi virsikirjaehdotuksesta kirjoitettiin lehtien palstoilla, yleisönosastoissa sekä hengellisissä ja teologisissa julkaisuissa. Siihen ottivat kantaa yksittäisten seurakuntalaisten ja virsikirjankäyttäjien lisäksi myös useat teologian, kirkkomusiikin ja kirjallisuuden asiantuntijat. Lausunnoissa ja palautteissa suopeimmin suhtauduttiin uusiin virsiin, eniten kritiikkiä sai virsitekstien muokkaaminen.

Uudet virret otettiin melko hyvin vastaan. Usein niiden katsottiin tuovan virsikirjaan uudenlaista ilmettä. Uusien virsien saaminen oli ollut merkittävin syy virsikirja-uudistuksen alkuun laittamiselle vuonna 1973. Jotkut uudet virret saivat myös kritiikkiä osakseen. Virsikirjaehdotuksen sisältämät uudentyyliset virret eivät joidenkin palautteen antajien mukaan olleet sopivia virsikirjaan. Tällaisia olivat esimerkiksi virret VKE 6 ”Käykänsä Herraasi vastaan” ja VKE 552 ”Pilvimuurista valo välähtää”.

Seurakuntien lausunnoissa lähes puolet virsistä (48 %) sai vähintään yhden poistoesityksen. Uudet virret (84 %) saivat huomattavasti enemmän poistoehdotuksia kuin vanhat (33 %). Kaikista poistoehdotuksia saaneista 307 virrestä 63 % oli sellaisia, joita toivoi poistettavaksi korkeintaan kolme seurakuntaa. 485:n palautetta antaneen seurakunnan joukossa yksittäisiä poistoehdotuksia saanut virsi sai kuitenkin seurakunnista yli 99 %

tuen, joten poistoehdotukset voidaan tällöin tulkita yksittäisiksi mielipiteiksi. Yksittäisten virsien kohdalla annetut lausunnot olivat myös ristiriitaisia. Moni poistoehdotuksia saanut virsi sai myös kiitosta joltakin muulta seurakunnalta. Vähintään kahdenkymmenen seurakunnan lausunnoissa poistettavaksi toivottuja virsiä oli 26. Näistä 23 oli uusia virsiä ja suurinta osaa toivottiin poistettavaksi sävelmän vuoksi. Useimmin poistettavaksi toivottiin virttä VKE 71 ”Nyt liehuu viiri kuninkaan”, jota toivoi poistettavaksi 79 seurakuntaa. Sävelmän lisäksi muita syitä virren poistamiseksi toivomiseen olivat soveltumattomuus virreksi tai sopimattomuus suomalaiseen virsikirjaan. 26 eniten poistettaviksi toivotuista virsistä ainoastaan yhtä toivottiin huonon tai vaikean kielen takia.

Lausunnoissa ja palautteessa virsikirjaan toivottiin lisättäväksi monia virsiä ja lauluja. Toivottiin sellaisia virsiä, jotka sisältyivät vuoden 1938 virsikirjaan ja komitea oli jättänyt ne virsikirjaehdotuksen ulkopuolelle. Lisäksi toivottiin sellaisia hengellisiä lauluja, jotka eivät olleet aiemmin olleet suomalaisessa virsikirjassa. Eniten palautettavaksi toivottiin vuoden 1938 virsikirjan virttä VK 629 ”Me kiitämme sinua”. Sitä toivoi 58 % seurakunnista sekä useat muut lausunnonantajat. Hengellistä lauluista eniten toivottiin lauluja ”Hoosianna” ja ”Sua kohti, Herrani”.

Virsitekstin tasolla toivottuja virsitekstien muokkauksia esitettiin toisiinsa nähden hyvin eri suhteessa. Selvästi eniten toivottiin palautettavaksi vuoden 1938 virsikirjan virsiä. Kun virttä VK 629 toivoi palautettavaksi yli puolet seurakunnista ja muutamaa muutaakin virttä toivoi joka kolmas seurakunta, niin vähintään yhtä uutta virttä ehdotti vain joka kolmas seurakunta. Vähän yli viidenkymmenen seurakunnan listalla olleet suosituimmat uudet virret saivat noin kymmenen prosentin kannatuksen. Myös eniten poistettavaksi toivottu virsi VKE 71 sai ”vain” 16 % seurakunnista kannatuksen. Yksittäisiin virsiteksteihin tehdyistä muokkauksista joka kolmas seurakunta ei hyväksynyt virren VKE 21 ”Enkeli taivaan” muokkausta. Voidaan todeta, että vuoden 1938 virsikirjassa olleiden virsien saaminen virsikirjaan ja mielellään tutussa muodossa, koettiin lausuntojen mukaan merkittävämmäksi kuin virsien poistaminen virsikirjasta tai uusien virsien lisääminen. Täytyy kuitenkin ottaa huomioon se, että ehdotukset uusille virsille jakaantuivat hyvin paljon, koska vaihtoehtoja ei ollut mitenkään rajattu, sen sijaan vuoden 1938 virsikirjan poistetut ja muokatut virret olivat selkeämpi kokonaisuus ja äänien jakautuminen samalle virrelle oli todennäköisempää.

Virsikirjaehdotuksesta kirjoittaneet lukuisat asiantuntijat keskittyivät erityisesti virsitekstien muokkaamiseen ja sen vaikutukseen virsikirjaehdotuksessa. Kielitoimiston tutkija Taru Kolehmainen ja toimistopäällikkö Esko Koivusalo olivat huolissaan kielenhuollon asiantuntijoiden roolista virsikirjauudistuksessa. Heidän mukaansa se oli olematon, ja tulos näkyi myös virsikirjaehdotuksessa. He ja monet muut asiantuntijat kritisoivat komitean tekemää ratkaisua persoonapronominien lyhentymien karsimisessa. Kolehmainen ja Koivusalo, samoin kuin professori Martti Parvio, totesivat komitean tulkinneen virheellisesti professori Osmo Ikolan vuonna 1973 virsikirjan kielestä antamaa lausuntoa.

Persoonapronominien lyhentymien poistamisesta seurasi, että komitea täytti jääneitä aukkoja harvoilla suomen kielen yksitavuisilla sanoilla. Professori Seppo A. Teinonen ja Helsingin yliopiston teologinen tiedekunta kiinnittivät huomiota lyhentymien korvaamisesta sanalla nyt. Sanan käyttö oli lisääntynyt runsaasti ja sitä käytettiin väärissä paikoissa. Kirkkoherra Pentti Simojoki kirjoitti niistä ongelmista, joita saada- \rightarrow -verbin käytön huomattava lisääntyminen oli aiheuttanut. Yksittäisen sanan toistamisen lisäksi ne muuttivat virsien teologiaa. Professori Eero Huovinen arveli, että virsikirjakomitea ei ollut tietoinen kaikista teologisista ja dogmaattisista muutoksista, joita virren kielellinen uudistaminen aiheutti. Hän totesi, että komitea kyllä esitti kritiikkiä vuoden 1938 virsikirjan yksittäisiä termejä kohtaan, mutta se ei esittänyt mitään omia dogmaattisia periaatteita uudistukselle.

Virsikirjaehdotuksesta annetuista lausunnoista ja palautteesta voi huomata, että virsikirjakomitean todettiin valmistelleen hyvää ja oikeakielistä runoutta sisältäneen virsikoelman. Se ei ollut kuitenkaan ottanut tarpeeksi huomioon useita satoja vuosia vanhaa suomalaista virsiperinnettä ja virsikirjan roolia suomalaisessa uskonnollisessa elämässä. Vanhojen tutussa muodossa olevien virsien vähyys herätti runsaasti vastustusta virsikirjan käyttäjissä. Virret, jotka suuri osa ihmisistä osasi ulkoa, olisi tullut palautteen mukaan jättää vuoden 1938 virsikirjan muotoon. Komitean tehtävä ei ollut tältä osin ollut helppo. Virsiä tuli uudistaa, mutta mitä sai uudistaa ja kuinka paljon? Piispainkokous päätti lausuntonsa toteamukseen, että virsikirjaehdotusta tulisi muokata ja sen päämääränä on pidettävä sitä, että uusi virsikirja voitaisiin ottaa myönteisesti vastaan.

Virsitekstien muokkauksesta annettu palaute herättää myös kysymyksiä komitean kokoonpanosta. Jäseniksi valittiin virsitekstien, kirkkomusiikin ja hymnologian asiantuntijoita. Joukossa oli runsaasti teologeja, mutta ketään heistä ei nimetty teologian tai dogmatiikan asiantuntijaksi. Virsikirjaehdotuksesta annettu palaute osoittaa, että komitea pyrki kieleltään oikeaoppiseen suomen kieleen, mutta usein kielen muokkaaminen oli aiheuttanut merkittäviä muutoksia ”teologian kieleen”. Ehkä komiteassa olisi ollut hyvä olla myös yksi henkilö, jonka keskeisin tehtävä olisi ollut kiinnittää huomiota virsikirjauudistuksen teologisiin linjauksiin.

Komitean toimintaa virsien lisääjänä ja poistajana voidaan pitää palautteen perusteella onnistuneena. Joitakin yksittäisiä virsiä oli, jotka saivat runsaasti toivomuksia palauttamisesta tai poistamisesta, mutta pääsääntöisesti niihin suhtauduttiin hyvin. Komitean oli pakko supistaa virsikirjaa ja tällöin aina jonkun lempivirsi joutui pois.

Paavo Kortekankaan johtama virsikirjavalioikunta valmisteli virsikirjaehdotuksesta mietinnön kirkolliskokoukselle. Valioikunta kokoontui vuoden 1984 elokuun ja 1985 marraskuun välisenä aikana yhteensä 21 päivänä. Niissä valioikunta kävi kahteen kertaan läpi virsikirjaehdotuksen ja teki siihen muokkauksia. Valiokunnan 601 virttä sisältänyt mietintö valmistui lokakuussa 1985. Valiokunnan uudistuslinjaukset poikkesivat jonkin verran komitean linjauksista. Keskeisin virsitekstejä koskeva poikkeava linjaus koski vir-

sitekstien muokkausta. Valiokunnan ehdotuksessa virsitekstejä oli palautettu lähemmäksi vuoden 1938 virsikirjan muotoa, myös persoonapronominien lyhentymät oli sallittu tarvittaessa. Valiokunnan mietinnössä oli sellaisenaan 45 % virsikirjaehdotuksen virsiteksteistä. Kokonaan vuoden 1938 virsikirjan muodossa oli valiokunnan mietinnössä 26 virsitekstiä.

Valiokunta jatkoi komitean linjaa virsien poistamisessa. Valiokunta esitti yhteensä 60 virsikirjaehdotuksessa olleen virren poistamista. Lisäksi valiokunta ehdotti lisättäväksi 19 virttä, jotka eivät olleet komitean ehdotuksessa. Virsikirjavalioikunnan lisättäväksi ehdottamista virsistä suurin osa perustui virsikirjaehdotuksesta annettuun palautteeseen. Valiokunta otti huomioon palautteen sekä vuoden 1938 virsikirjasta palautettavaksi toivottujen virsien että uusiksi virsiksi toivottujen laulujen osalta. Palautteen runsauden vuoksi kaikkia toivottuja virsiä ja lauluja ei voitu lisätä virsikirjaan, joten valiokunta käytti omaa harkintaansa siinä, mitä lauluja se otti mietintöönsä mukaan.

Virsikirjavalioikunnan mietintö tuli virsikirjaehdotuksesta lähemmäksi vuoden 1938 virsikirjaa. Virsikirjakomitean sihteeri Seppo Suokunnas totesi valiokunnan ottaneen askeleita taaksepäin komitean ehdotuksesta.³³⁴ Myös valiokunnan puheenjohtaja Paavo Kortekangas totesi kirkolliskokouksessa mietinnön olleen kompromissiehdotus.³³⁵ Komitean jäsenen Niilo Rauhalan mukaan valiokunnan tekemä ratkaisu oli ainoa mahdollinen siinä tilanteessa. Komitean ehdotus oli saanut tyrmäävän vastaanoton ja valiokunnan puheenjohtaja Paavo Kortekangas oli jo ajatellut uuden komitean perustamista. Yli 20 virttä vanhaan muotoon palauttamalla valiokunta pystyi pelastamaan virsikirjauudistuksen.³³⁶

Virsikirjavalioikunnan mietintö tuli kirkolliskokouksen käsittelyyn marraskuussa 1985. Kirkolliskokous kävi mietinnön läpi virsi virreltä ja käsittely kesti neljä päivää. Kirkolliskokousedustajat käyttivät ahkerasti oikeuttaan ehdottaa muutoksia valiokunnan mietintöön. Erityisesti he ehdottivat lisättäviä lauluja ja virsiä sekä muokkauksia valiokunnan mietinnön virsiin. Virsien poistamiseen kirkolliskokouksella ei tahtoa juuri löytynyt.

Virsikirja laajeni huomattavasti kirkolliskokouksen käsittelyssä, kun virsien lukumäärä nousi valiokunnan mietinnön 601:stä 631:een. Kirkolliskokous lisäsi 31 virttä. Näistä 19 oli virsikirjakomitean ehdotuksesta palautettuja, viisi vuoden 1938 virsikirjasta ja seitsemän oli kokonaan uusia virsiä. Kirkolliskokousedustajista eniten virsiä lisättäväksi ehdotti piispa Yrjö Sariola. Hän ehdotti yhdeksää virttä lisättäväksi ja näistä kahdeksan tuli lisätyksi virsikirjaan. Suurin osa Sariolan ehdottamista virsistä oli sellaisia, joita oli runsaasti toivottu poistettavaksi nimenomaan vaikean sävelmän takia. Kirkolliskokous lisäsi virsiä virsikirjan eri osastoihin melko tasaisesti.

334 Suokunnas 1992, 162.

335 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 59.

336 Karhumaa 2009, 45–46.

Kirkolliskokous teki muutoksia 46 valiokunnan mietinnön virsitekstiin. Tehdyt muokkaukset olivat pääsääntöisesti hyvin pieniä. Usein ne koskivat vain yhtä sanaa tai säettä. Seitsemän virren kohdalla kirkolliskokous muokkasi yhtä säkeistöä ja yksi virsi palautettiin kokonaisuudessaan vuoden 1938 virsikirjan muotoon. Kirkolliskokouksen tekemät muokkaukset veivät valiokunnan mietintöä usein joko virsikirjaehdotuksen tai vuoden 1938 virsikirjan muotoon. Suuremmista, koko virren tai yhden säkeistön muokkauksista, kaikki muokattiin jommankumman kokoelman mukaisiksi. Yhden sanan tai säkeen muokkauksissa tehtiin muokkauksia myös kokonaan uuteen asuun. Marraskuun istunnossa kirkolliskokous poisti ainoastaan yhden virsitekstin valiokunnan mietinnöstä. Tämä oli valiokunnan mietinnön virsi 152 ”Vain hetki, Herra kaataa”.

Kun kirkolliskokous oli marraskuussa käsitellyt valiokunnan mietinnön, se palasi uudelleen valiokunnan käsiteltäväksi. Valiokunnan oli määrä tehdä mietintöön ne muutokset, jotka kirkolliskokous oli tehnyt. Jos valiokunta työskentelynsä ensimmäisessä vaiheessa otti hyvin huomioon virsikirjaehdotuksesta annetun palautteen, niin toisessa vaiheessa se teki joitakin kirkolliskokouksen päätöksistä poikkeavia esityksiä. Valiokunta jätti toisen mietintönsä ulkopuolelle yhden kirkolliskokouksen mukaan ottaman laulun. Lisäksi se esitti, ettei ainoaa kirkolliskokouksen poistamaa virttä poistettaisi. Yksittäisten virsitekstien kohdalla valiokunta teki yli kymmenen kirkolliskokouksen päätöksistä poikkeavaa linjausta. Suurimman osan kirkolliskokouksen päätöksistä poikkeavista linjauksista valiokunta perusteli, mutta muutaman virren kohdalla se ei sitä tehnyt. Näissä tapauksissa valiokunnan poikkeava esitys oli vaikeasti havaittavissa.

Helmikuussa 1986 kirkolliskokous kokoontui ylimääräiseen istuntokauteen käsittelemään virsikirjavalioikunnan toista mietintöä. Muutamat kirkolliskokouksen edustajat osoittivat närkästyksensä valiokunnan toimintaa kohtaan. He eivät pitäneet valiokunnan esityksistä olla hyväksymättä kaikkia kirkolliskokouksen tekemiä päätöksiä. Kirkolliskokous pysyi marraskuussa tekemässään päätöksessä ja otti valiokunnan poistettavaksi ehdottaman virren ”Taivaan Isä suojan antaa” mukaan virsikirjaan. Lisäksi kirkolliskokous palautti kolme virsitekstiä niihin muotoihin, jotka kirkolliskokous oli hyväksynyt aiemmin. Suurimman osan valiokunnan esittämistä muokkauksista kirkolliskokous hyväksyi ja uusi virsikirja hyväksyttiin 13.2.1986 äänin 104–1.

Koko virsikirjauudistuksen ajan virsikirjan supistaminen näytti olleen haastava tehtävä virsikirjauudistukseen osallistuneille. Kun virsikirjauudistus käynnistyi vuonna 1973, käsikirjavalioikunnan mietinnössä todettiin, että virsien määrää tulisi supistaa huomattavasti vuoden 1938 virsikirjan 679 virrestä. Virsikirjakomitea esitti vuonna 1976, että virsien kokonaismäärä tulisi olemaan 582. Lopullisessa komitean virsikirjaehdotuksessa virsien kokonaismäärä oli kuitenkin 642. Komitea kuitenkin pääsi poistettavien virsien määrässä tavoitteeseensa, mutta suuri lisättyjen virsien lukumäärä laajensi virsikirjaa. Kuten tutkimuksessani esitin, komiteakaan ei täysin avoimesti tuonut esille poistamia vir-

siä. Tämä tapahtui komiteatyöskentelyn loppuvaiheessa poistolistalle joutuneiden virsien kohdalla.

Virsikirjavalioikunta pyrki jatkamaan virsikirjan supistamista. Se poisti 60 virttä virsikirjaehdotuksesta. Suurimmaksi syyksi virsien vähentämiseen se esitti tarpeen virsien poistamiseen. Neljäsosa valiokunnan poistamista virsistä oli sellaisia, joita palautteessa toivoi poistettavaksi vähintään kymmenen seurakuntaa. Suurin osa tekemistä poistoista perustui siis muuhun kuin annettuun palautteeseen. Kuten tutkimuksessani kävi ilmi, näistä 60 virrestä kirkolliskokous palautti lähes joka kolmannen (19).

Virsien poistamisen tarve oli esillä myös kirkolliskokouksessa. Erityisen ahkerasti siitä jaksoi muistuttaa professori Lauri Koskenniemi. Hän ehdotti viittä virttä poistettavaksi, ja joka kerta hän muisti kertoa tarpeesta poistaa virsiä. Oliko tämä virsien poistamisen tarve todellinen vai oliko se vain ajatus, joka oli jäänyt soimaan vuonna 1973 julkaistusta mietinnöstä? Komitea totesi virsikirjaehdotuksessa, että virren asema yhteiskunnassa oli muuttunut, ja se puolsi laajempaa virsikirjaa, kuin mitä komitea oli esittänyt vuonna 1976. Komitea silti ylitti asettamansa tavoitteen virsien poistamisen suhteen, kun 183 virren sijaan komitea poisti 209 virttä. Virsikirjan laajeneminen johtui virsien lisäämisestä. Komitea lisäsi 187 virttä vuonna 1976 esittämänsä sadan virren sijaan. Lisäksi virsikirjavalioikunta esitti lisättäväksi 19 virttä ja kirkolliskokous lisäsi 31 virttä. Etenkin kirkolliskokouksessa virsien lisääminen tuntui usein tapahtuvan ajatuksella ”Minunkin lempivirteni/-lauluni virsikirjaan!”.

Professori Seikko Eskolan mukaan kirkolliskokouksen täysistunnoissa on enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa kuin eduskunnan täysistunnossa.³³⁷ Tämä johtaa hänen mukaan siihen, että kirkolliskokouksen puhekulttuuri on korkealla tasolla. Tämä Eskolan esittämä näkemys tuli esille, kun kirkolliskokous päätti virsikirjasta. Ehdotettavia virsiä ei ollut sovittu tietyllä porukalla etukäteen, vaan päätökset tapahtuivat täysistunnoissa. Virsien puolesta kuultiin hyvin erilaisia puheenvuoroja ja argumentteja. Etenkin uusien virsien puolesta esitettiin hyvin perusteellisia puheenvuoroja. Sen sijaan joitakin vuoden 1938 virsikirjasta tai virsikirjaehdotuksesta palautettavaksi toivottuja virsiä ei virren ehdottaja välttämättä argumentoinut ollenkaan.

Virsikirjan tasolla tehtyjä muutoksia, lisättyjä ja poistettuja virsiä, perusteltiin usein tunteisiin vetoavasti. Joissakin tapauksissa virttä kohtaan esitettiin kritiikkiä esimerkiksi teologisista ongelmista, mutta ne saatettiin ohittaa keskusteluissa täysin, koska ehdotettu virsi oli muuten niin hyvä ja koskettava. Kun kyse oli teksti-, runo- ja sävelmäkokonaisuuden lisäämisestä, niin virttä arvioitiin kokonaisuutena ja tällöin pienet teologiset tai muut ongelmat eivät tuntuneet kirkolliskokouksen keskustelussa olevan ongelmia. Sen sijaan yksittäisiä virsitekstejä muokatessa keskustelu koski usein tekstin sisältämää teologista si-

337 Eskola 2004, 140.

sältöä tai oikeinkirjoitusta. Toki virsitekstien muokkauksenkin osalta monien virsien kohdalla haluttiin palata vanhaan ja tuttuun muotoon ilman sen suurempaa syytä.

Kirkolliskokouksessa käydyssä keskustelussa oli mukana pari jokeri-korttia, joita pystyi käyttämään tarpeen mukaan. Kaikkien edustajien käytössä ollut ja hyvin suosituksi nousi kortti ”tämä virsi on tulossa myös ruotsinkieliseen virsikirjaan” heilui usein, kun virsiä ehdotettiin lisättäväksi virsikirjaan.³³⁸ Jos siihen asti keskustelussa oli esitetty mielipiteitä puolesta ja vastaan, niin viimeistään tämä kommentti keskustelun väliin ratkaisi virren ottamisen virsikirjaan. Korttia voitiin käyttää myös jonkin virren virsikirjaan ottamista vastaan toteamalla, ettei virsi ole tulossa ruotsinkieliseen virsikirjaan. Tässä negatiivisessa merkityksessä teho ei ollut niin suuri, mutta jonkin verran käytetty. Yhteisten virsien saaminen suomenkieliseen ja ruotsinkieliseen virsikirjaan samassa muodossa oli ollut tärkeää jo komitean työskentelyvaiheessa. Tätä käytettiin hyödyksi kirkolliskokouksessa.

Toinen jokeri oli käytettävissä virsikirjavalioikunnan edustajilla. Tällä kortilla viitattiin palautteeseen.³³⁹ Kun kirkolliskokouksessa joku edustaja ehdotti lisättäväksi sellaista virttä, jonka valiokunta oli jättänyt oman mietintönsä ulkopuolelle, usein valiokunnan edustajat totesivat, että kyseistä virttä ei ollut palautteessa toivottu virsikirjaan. Myös tätä korttia pystyi käyttämään toisin päin. Jos jotakin virttä ehdotettiin poistettavaksi, valiokunnan edustajat saattoivat todeta, että seurakunnat halusivat tämän virren virsikirjaan.

Virsikirjan uudistuksessa voidaan nähdä kolme toimijaa. Nämä olivat virsikirjakomitea, virsikirjavalioikunta ja kirkolliskokous. Myös lausuntojen ja palautteiden antajilla oli merkittävä rooli, mutta he eivät itse pystyneet tekemään virsikirjaan muutoksia, vaan valiokunnan tehtävänä oli ottaa saatu palaute huomioon. Tutkimuksessani on tullut esille, että nämä kolme toimijaa erosivat toisistaan monessa asiassa. Komitea ja valiokunta olivat suhteellisen pieniä joukkoja, joilla oli omana aikanaan kokonaisvastuu uudistuksesta. He pyrkivät toimimaan tehtävänantonsa mukaisesti. Sen sijaan kirkolliskokouksessa päätökset eivät olleet samalla lailla johdettuja, vaan siellä jokainen edustaja sai mielensä mukaan tehdä ehdotuksia. Tämä aiheutti sen, että kirkolliskokouksen tekemissä muutoksissa ei ollut yhteistä linjaa. Kirkolliskokouksessa päätöksiä tehtiin usein tunteella ja tämä poikkesi hyvin paljon etenkin ammattilaisista kootun komitean työskentelytavoista.

Virsikirjan uudistamiseen tai organisaatioon liittyvän kysymyksen lisäksi virsikirjauudistuksen eri toimijoilla oli erilaisia näkemyksiä siitä, mikä on virsi. Komitea pyrki määrätietoisesti poistamaan virren ja hengellisen laulun rajaa. Valiokunta pyrki jatkamaan tätä linjaa esittämällä virsikirjaan useita perinteisiä hengellisiä lauluja. Toisaalta valiokunta kuitenkin torjui joitakin uudempia lauluja ja puheenjohtaja Paavo Kortekangas vetosi professori Seppo A. Teinoseen. Teinosen lausunnoista kävi ilmi, että hän ei hyväksynyt uusia lauluja, vaan olisi pitäytynyt mieluummin vanhoihin hymneihin. Valiokunta

338 Esimerkiksi Kirk. kok. kptk-s 1985, 176, 213, 252.

339 Esimerkiksi Kirk. kok. kptk-s 1985, 125, 187, 205, 221.

halusi poistaa virsien ja perinteisten hengellisten laulujen välillä kulkeneen rajan, mutta ei kaikkien laulujen kohdalla. Kirkolliskokouksessa edustajilla oli hyvin erilaisia näkemyksiä virsistä ja sen vuoksi ei voi puhua yhdestä kirkolliskokouksen virsikäsitteestä. Kirkolliskokouksessa otettiin virsikirjaan paljon vanhoja virsiä, mutta myös uudenlaisia virsiä.

Kun verrataan suomenkielisen virsikirjan ja ruotsinkielisen virsikirjan käsittelyä ja tehtyjä muutoksia tutkittavana ajanjaksona, niissä voidaan havaita pieniä eroja. Molemmista kirjoista päätti sama virsikirjavalioakunta ja kirkolliskokous. Virsikirjavalioakunta oli tosin jakaantunut kahteen eri jaostoon. Ennen kuin mietintö ruotsinkieliseksi virsikirjaksi tuli kirkolliskokouksen käsittelyyn, sitä käsitteli kirkolliskokousedustajista koottu ”ruotsalainen kirkolliskokousryhmä”. Tähän ryhmään kuului jäseniä myös valiokunnan ulkopuolelta. Tämä ryhmä esitti omia näkemyksiään valiokunnan ruotsinkielisestä mietinnöstä ja esitti kirkolliskokouksessa muutoksia usein yhtenä ryhmänä.³⁴⁰ Koska kirkolliskokouksen ruotsinkielinen ryhmä oli käsitellyt valiokunnan mietinnön etukäteen ja sopinut monista ehdotettavista muutoksista etukäteen, ja monet ”suomalaisjäsenet” eivät pitäneet kovin montaa puheenvuoroa, niin mietinnön käsittely kesti vain kolme tuntia.³⁴¹

Virsiakuntien ja kirkolliskokouksen työskentelyn aikana suomalaisen virsikirjan virsien määrä väheni 642:sta 632:een. Ruotsinkielinen virsikirja sen sijaan laajeni huomattavasti, kun komitean ehdotuksessa oli 549 virttä ja lopulliseen virsikirjaan tuli 585 virttä. Tutkittavan ajanjakson aikana ruotsinkieliseen virsikirjaan lisättiin 53 virttä (suomenkieliseen 31), ja virsiä poistettiin ruotsalaisesta virsikirjaehdotuksesta 18, kun suomalaisesta virsikirjaehdotuksesta 41 virttä jäi virsikirjan ulkopuolelle. Virren tasolla muutokset olivat samansuuntaisia molempien virsikirjojen kohdalla. Ruotsalaisesta virsikirjaehdotuksesta noin 200 virsitekstiä tuli sellaisenaan ja yli 300 tuli muokattuna virsikirjaan.³⁴² Myös suomalaisen virsikirjaehdotuksen virsiteksteistä alle puolet tuli sellaisenaan virsikirjaan.

Virsiakuntien tekemää virsikirjaehdotusta pidettiin hyvin korkeatasoisena. Kirkolliskokouksessa sana korkeatasoinen toistui usein. Se ei kuitenkaan tarkoittanut samaa kuin hyvä tai loistava. Korkeatasoisuudella tarkoitettiin sitä, että ammattilaisista koottu toimikunta teki hyvää työtä monella saralla. Samalla kuitenkin tämä korkeatasoista virsikirjauudistusta valmistellut komitea ei pystynyt vastaamaan vanhoihin virsiin tottuneiden virsikirjan käyttäjien tarpeisiin. Virsikirjaehdotuksesta annettujen lausuntojen ja virsikirjaehdotuksen pohjalta virsikirjavalioakunta laski huomattavasti virsikirjan korkeaa tasoa. Myös kirkolliskokouksen käsittelyssä virsikirja tuli lähemmäksi käyttäjien

340 Sarelin 1998, 324.

341 Kirk. kok. kptk-s. 1985, 360–393.

Ruotsinkielisestä virsikirjasta päätettäessä ei toteutunut Seikko Eskolan huomio kirkolliskokouksen täysistunnon päätösvallasta. Koska suuri osa ruotsinkielisen virsikirjan käsittelyyn aktiivisesti osallistuneista oli sopinut muutokset jo etukäteen, niin täysistunnon rooli oli usein vain vahvistaa nämä etukäteen yhden ryhmän sopimat ehdotukset.

342 Sarelin 1998, 379, 389, 393.

toiveita. Aivan kuten ruotsinkielisen virsikirjan uudistamisessa, myös suomenkielisen virsikirjan uudistamisessa viimeinen vaihe meni alhaalta ylöspäin.³⁴³ Virsikirjan käyttäjien mielipide tuli kuuluviin ja kirkolliskokous hyväksyi virsikirjan lähes yksimielisesti.

343 Sarelin 1998, 379.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Virsikirjavalioikunnan ja kirkolliskokouksen rooli vuoden 1986 virsikirjan syntyprosessissa on ollut tähän asti vailla tarkempaa tutkimusta. Toivottavasti oma tutkimukseni voi olla paikkaamassa olemassa ollutta aukkoa. Tutkimukseni ei pysty täysin vastaamaan kaikkiin niihin kysymyksiin, mitä virsikirjauudistuksessa tapahtui vuosina 1984–1986. Se ei ollut tämän tutkimuksen tarkoitukseen. Olen pyrkinyt kirjallisiin lähteisiin perustuen luomaan kuvan siitä, mitä virsiteksteille tapahtui virsikirjauudistuksessa vuosina 1984–1986. Tämä ei ole tyhjentävä tutkimus aiheesta, mutta toivottavasti jatkossa tätäkin aihetta tutkitaan enemmän.

Mahdollisia jatkotutkimusaiheita olisi useita. Olisi tärkeää saada laaja kokonaistutkimus virsikirjauudistuksesta. Se on vielä jonkin aikaa mahdollista, kun keskeisissä tehtävissä uudistuksessa olleet henkilöt ovat vielä elossa. Heidän haastattelunsa voisivat antaa tutkimukseen lisätietoa, jota ei kirjallisista lähteistä löydy. Pitäisin tärkeänä sitä, että tutkimuksen tekisi sellainen tutkija, joka ei itse kuulunut virsikirjakomiteaan tai virsikirjavalioikuntaan. Tällöin hänellä ei olisi rasitteena oma historiansa uudistuksessa, vaan hän voisi tehdä tutkimusta mielipiteitä herättäneestä aiheesta ulkopuolisena.

Suppeampi tutkimusaihe voisi olla virsikirjavalioikunnan toiminnan tutkiminen haastattelujen avulla. Anna Karhumaan tekemässä tutkielmassa sivuttiin valioikunnan vaikeaa tilannetta yhden sitaatin verran. Esimerkiksi valioikunnan puheenjohtajaa Paavo Kortekangasta ja muita jäseniä haastatteleamalla voisi saada mielenkiintoisia tietoja valioikunnan toiminnan vaiheesta.

Muita aihepiiriä koskevia jatkotutkimusaiheita voisi olla ”Virsitekstien dogmaattiset suuntaviivat” tai koko virsikirjauudistuksen tutkiminen dogmaattisesta näkökulmasta. Myös kirkolliskokouksen päätöksenteossa löytyisi varmasti mielenkiintoista tutkittavaa. Tutkimuksessani ilmeni, että virsikirjauudistuksen yhteydessä kirkolliskokouksessa tehtiin päätöksiä usein tunteella ja sydämellä. Olisi mielenkiintoista verrata virsikirjauudistuksen yhteydessä käytettyä argumentointia esimerkiksi raamatunkäännöksen tai kristinopin kohdalla käytyyn keskusteluun.

Varmasti yhtä tärkeää, kuin virsikirjauudistuksen tutkiminen, on virsien käytön tutkiminen. Kuten tutkimuksestani ilmeni, edelliseen virsikirjauudistukseen ryhdyttäessä ei ollut olemassa laajaa tutkimusta virsien käytöstä. Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa on parhaillaan käynnissä virsikirjan lisävihkon laatiminen. Jos tulevaisuudessa on edessä koko virsikirjan uudistaminen, niin olisi tärkeää olla kattavaa tutkimusta virsikirjan käytöstä. Virsien käyttöä koskeva tutkimus antaisi hyvät lähtökohdat virsikirjauudistukselle. Virsikirjauudistusta koskeva tutkimus voisi olla antamassa tärkeää lisätietoa uudistuksen toimijoille. Toivottavasti tulevaisuudessa, esimerkiksi Kirkon tutkimuskeskuksen käynnissä olevan virsitutkimushankkeen yhteydessä, saisimme lisätutkimusta virsikirjauudistuksesta.

Lyhenteet

HLV	Hengellisiä lauluja ja virsiä
Hhmus	Helsingin yliopiston keskustakampuksen kirjasto, musiikkitiede
Ht	Helsingin yliopiston keskustakampuksen kirjasto, teologia
KJMT	Kirkon jumalanpalvelus- ja musiikkitoimikunta
KTK	Kirkon tutkimuskeskus
NSV	Nuoren seurakunnan veisuja
ptk	pöytäkirja
SEK	Suomen evankelisluterilainen kirkko
SK	Siionin kannel
SKHS	Suomen kirkkohistoriallinen seura
SL	Siionin laulut
SRK	Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistys
STKS	Suomalainen teologinen kirjallisuusseura
TA	Teologinen Aikakauskirja
Toim.	Toimittanut/ toimittaneet
V1	Virsikirjavalioikunnan mietintö 1/1985
V2	Virsikirjavalioikunnan mietintö n:o 1a/1985
VK	Virsikirja 1938
VK1986	Virsikirja 1986
VKE	Virsikirjaehdotus 1984
VKVK	Virsikirjavalioikunta
ylim. ik.	ylimääräinen istuntokausi (kirkolliskokouksen päivämäärän yhteydessä)

Lähteet ja kirjallisuus

Lähteet

Painamattomat lähteet

<i>Kirkkohallituksen arkisto, Helsinki</i>	<i>KHA</i>
<i>Virsikirjavalioikunnan arkisto</i>	<i>VKVK</i>
<i>Virsikirjavalioikunnan kokouspöytäkirjat 1984–1985</i>	<i>Hba1</i>
<i>Virsi-kohtaiset palautteet</i>	<i>Hba11</i>
<i>Palautteet virsikirjaehdotuksesta, tuomiokapitulit, järjestöt</i>	<i>Hba12</i>

Painetut lähteet

Heino, Harri

1985 Seurakuntien lausunnot suomenkielisestä virsikirjaehdotuksesta. Kirkon tutkimuskeskus Sarja B N:o 49. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Kirk. kok. kptk-k.

1984 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous. Keskustelupöytäkirja. Kevätistuntokausi 1984. Helsinki: Kirkkohallitus.

1985 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous. Keskustelupöytäkirja. Kevätistuntokausi 1985. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirk. kok. kptk-s.

1984 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous. Keskustelupöytäkirja. Syysistuntokausi 1984. Helsinki: Kirkkohallitus.

1985 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous. Keskustelupöytäkirja. Syysistuntokausi 1985. Ylimääräinen istuntokausi 13.2.1986. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirk. kok. kptk. ylim. ik.

1986 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous. Keskustelupöytäkirja. Syysistuntokausi 1985. Ylimääräinen istuntokausi 13.2.1986. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirk. kok. ptk.

1973 21. varsinaisen kirkolliskokouksen pöytäkirjat 1973.

Kirk. kok. ptk-k.

1984 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous. Pöytäkirja. Kevätistuntokausi 1984. Helsinki: Kirkkohallitus.

1985 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous. Pöytäkirja. Kevätistuntokausi 1985. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirk. kok. ptk-l.

1973 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kahdenkymmenennenensimmäisen varsinaisen kirkolliskokouksen pöytäkirjan liitteet 1973.

Kirk. kok. ptk-s.

1984 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous. Pöytäkirja. Syysistuntokausi 1984. Helsinki: Kirkkohallitus.

1985 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous. Pöytäkirja. Syysistuntokausi 1985. Helsinki: Kirkkohallitus.

KL

1980 Kirkon lakikirja 1980. Helsinki: Kirjapaja.

Koraalikirja

1938/63 Koraalikirja. Kahdennentoista yleisen kirkolliskokouksen v. 1938 hyväksymään virsikirjaan ja yhdeksännentoista yleisen kirkolliskokouksen v. 1963 hyväksymään virsikirjan lisäykseen. II: Virret 371–679 sekä valintaehdoitset sävelmät ja Herran siunaus. Kahdeksannen painoksen muuttamaton lisäpainos. Porvoo: WSOY 1972.

Koraalivirsikirja

1943 Suomen evankelisluterilaisen kirkon koraalivirsikirja. Hyväksytty viidennessätöista yleisessä kirkolliskokouksessa vuonna 1943.

Piisp. kok. ptk.

1985 Piispainkokouksen pöytäkirja. 12.–13.2.1985. – Piispainkokouksen pöytäkirjat 1984–88. Helsinki: Kirkkohallitus 1989.

Teinonen, Seppo A.

1999 Teologian sanakirja. 7400 termiä. Helsinki: Kirjapaja.

Uusia virsiä

1979 Uusia virsiä 79. Virsikirjakomitean valmistama kokeiluvihko. Helsinki: SLEY-kirjat.

Virsi

1938 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Virsi. Hyväksytty XII yleisessä kirkolliskokouksessa v. 1938. Virret 634–679 hyväksytty yhdeksännessätöista yleisessä kirkolliskokouksessa vuonna 1963.

1986 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Virsi. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 13. helmikuuta 1986.

Virsi

1984 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsi. 21. varsinaisen kirkolliskokouksen asettaman virsikirjakomitean ehdotus. Pieksämäki: Suomen kirkon sisälähetysseura.

Virsiuudistuksen periaatteet

1976 Virsiuudistuksen periaatteet. 21. Varsinaisen kirkolliskokouksen asettaman virsikirjakomitean osamietintö. Helsinki: Kirkkohallitus.

Virsiuudistuksen mietintö 1/1985

1985 Kirkolliskokous pöytäkirja. Syysistuntokausi 1985. Liite VI. Kirkolliskokouksen valiokuntien mietinnöt. G. virsiuudistuksen valiokunta. Virsiuudistuksen mietintö 1/1985.

Virsiuudistuksen mietintö n:o 1a/1985

1986 Kirkolliskokous pöytäkirja. Syysistuntokausi 1985. Liite VI. Kirkolliskokouksen valiokuntien mietinnöt. G. virsiuudistuksen valiokunta. 2. Virsiuudistuksen mietintö n:o 1a/1985.

Kirjallisuus

Anttila, Esa

1986 Virsi päättäjien valmistelussa. – Uuden virren aika. Turun arkkihiippakunta 1987 vuosikirja XXXVI. Toim. Aleksander Torikka.

Björkstrand, Gustav

2004 Miten kirjoittaisin kirkolliskokouksen historian? – Teologinen Aikakauskirja 2004, 102–104.

Dejlig er jorden

2001 Dejlig er jorden. Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv. Red. Karl-Johan Hansson, Folke Bohlin & Jørgen Straarup. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Eskola, Seikko

2004 Kirkolliskokous parlamenttina. – Teologinen Aikakauskirja 2004, 138–142.

Hansson, Karl-Johan

1994 Ruotsinkielinen virsiperinne Suomessa. – Näkökulmia Suomen kirkkomusiikkiin. Toim. Reijo Pajamo. Kirkkomusiikin osaston julkaisuja 6. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Hellevirta, Pirjo Annikki

1988 Virsikirjaehdotukseen suhtautuminen Kuopion ja Oulun hiippakunnissa. Kirkkomusiikin lopputyö. Sibelius-Akatemian kirjasto.

Huovinen, Eero

1987 Virsikirjauudistuksen kielellisiä ja dogmaattisia ongelmia. – Elävä dogma. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 155. Helsinki: STKS.

Häkkinen, Kati

1987 Virsikirjauudistuskeskustelu maakuntien ykköslehdissä ja Kotimaassa vuosina 1984–1985. Käytännöllisen teologian Pro gradu -tutkielma. Ht.

Juva, Mikko

1976 Kirkon parlamentti. Suomen kirkolliskokousten historia 1876–1976. Helsinki: Otava.

Kalela, Jorma

2000 Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus.

Karhumaa, Anna

2009 ”Sinussa päivään selkeään ja toivoon, hiljaisuuteen jään” – Niilo Rauhalan toiminta virsikirjakomiteassa virsirunoilijana sekä hänen virsiensä syntykertomukset ja keskeiset teemat. Käytännöllisen teologian Pro gradu -tutkielma. Ht.

Kaskinen, Anna-Mari

1986 Tein sen virren. – Uuden virren aika. Turun arkkihiippakunta 1987 vuosikirja XXXVI. Toim. Aleksander Torikka.

Kauppinen, Juha

2004 Kirkolliskokouksen ryhmittymät ja niiden vaikutus. – Teologinen aikakauskirja 2004, 143–145.

Ketola, Kimmo

2003 Uskonto suomalaisessa yhteiskunnassa 1600-luvulta nykypäivään. – Moderni kirkkokansa. Suomalaisen uskonnollisuus uudella vuosituhannella. Kimmo Kääriäinen, Kati Niemelä ja Kimmo Ketola. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Tampere: KTK.

Kolehmainen, Taru & Koivusalo, Esko

1985 Hyviä virsiä ei synny lausuntomenettelyllä. – Teologinen Aikakauskirja 1985, 44–45.

Kotila, Heikki

2004 Kirkolliskokous kirkollisten kirjojen uudistajana. – Teologinen Aikakauskirja 2004, 126–132.

Kurvinen, Onni

1941 Vanha virsikirja. Vuoden 1701 suomalaisen virsikirjan synty ja sisällys. Diss. Helsinki. [Rauma]: [Onni Kurvinen].

Kurki-Suonio, Erkki

1985 Virsikirjaehdotuksesta. – Teologinen Aikakauskirja 1985, 11–16.

Lempiäinen, Pentti

1987 Kansainväliset vaikutteet virsikirjassa. – Virikkeitä virsikasvatukseen. Toim. Reijo Pajamo. Helsinki: SLEY-Kirjat.

1988 Virsitieto. Käsikirja virsikirjan käyttäjille. Helsinki: Kirjapaja.

2009 Hemminki Maskulainen 1605 – totta vai tarua? – Kylmään maiden ääriin ja leutoon Indiaan. Hymnologian ja liturgiikan seuran vuosikirja. HYMNOS 2009. Toim. Reijo Pajamo. Helsinki.

Leppänen, Pentti

1987 Vuoden 1984 virsikirjaehdotuksen vastaanottaminen Suomen evankelis-luterilaisissa seurakunnissa. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Ht.

Mannermaa, Tuomo

1985 Virsikirjaehdotuksen sisältö. – Hengellinen kuukauslehti 1985.

Miettinen, Pentti

1979 Virsikirjauudistuskeskustelu lehdistössä vuonna 1976. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Ht.

Myllymäki, Helena

1987 Virsikirjauudistus aloitteesta ehdotukseksi (1973–84) sekä Lapuan hiippakunnan palaute virsikirjaehdotuksesta 1984. Kirkkomusiikin lopputyö. Sibelius-Akatemian kirjasto.

Niemi, Hilja

1954 Suomalaisen virsikirjan uudistaminen vuoden 1886 viralliseksi virsikirjaksi. Ns. Lönnrotin virsikirjakomitean osuus. SKHST 54. Helsinki: SKHS.

Pajamo, Reijo

1991 Hymnologian peruskurssi. Kirkkomusiikin osaston julkaisu 2. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

1997 Virsikirjauudistuksen esityöt. – HYMNOS. Hymnologian ja liturgiikan seuran vuosikirja 1997.

1999 Virren ja hengellisen laulun raja tulisi murtaa. Virsikirjan uudistuksen alkuvaiheet 1973. – Hymnos 1999. Hymnologian ja liturgiikan vuosikirja.

2001 Virsikirjan sävelmistöuudistus 1973–1986. Kirkkomusiikin osaston julkaisu 25. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

2002 Virsikirjaehdotuksen sävelmistön käsittely Kirkolliskokouksessa. – Uskonto ja viestintä. Käytännöllisen teologian laitoksen vuosikirja 2002.

Pajamo, Reijo & Suokunnas, Seppo

1979 Opettelemme uusia virsiä. Virsikirjakomitean valmistaman kokeiluvihkon virsien taustaa ja tekijöitä. Helsinki: SLEY-kirjat.

1984 Virtemme kiitosta kantaa. Tietoja uusista virsistä 1984. Porvoo: WSOY.

Pajamo, Reijo & Tuppurainen, Erkki

2004 Suomen musiikin historia. Kirkkomusiikki. Helsinki: WSOY.

Palola, Jukka

2011 Vanhurskautta, oikeutta vai uskollisuutta? sdq -sanue vuoden 1992 Kirkkoraamatun Psalmien kirjassa. Diss. Helsinki. Helsinki: kka Palola.

Parvio, Martti

1985 Luterilaisen kirkon virsikirjaehdotus. – Teologinen Aikakauskirja 1985, 16–23.

Pietikäinen, Inkeri

2003 Yhteislaulu – Yhteisölaulu – Virsi. Suomalaisen virren ja vuoden 1986 virsikirjauudistuksen alkuvaiheiden tarkastelua. Musiikkiteorian pro gradu -tutkielma. Hhmu.

Pohjanpää, Lauri

1948 Viides suomalainen virsikirja. Syntyhistoria. Helsinki: Valistus.

Raatikainen, Pirkko

1988 Virsikirjaehdotukseen suhtautuminen Turun arkkihiippakunnassa ja Mikkelin hiippakunnassa. Kirkkomusiikin lopputyö. Sibelius-Akatemian kirjasto.

Raittila, Anna-Maija

1986 Uutta ja vanhaa. – Uuden virren aika. Turun arkkihiippakunta 1987 vuosikirja XXXVI. Toim. Aleksander Torikka.

Renvall, Pentti

1983 Nykyajan historiantutkimus. Porvoo: WSOY.

Salumäe, Ivar-Jaak

1992 Viron luterilaisen kirkon uudesta virsikirjasta ja sen hymnologisista päälinoista. – Käytännöllinen teologia ja kirkko. FS Pentti Lempiäinen. Helsinki: Käytännöllisen teologian laitos.

Sarelin, Birgitta

1998 Behålla och förnya. Den finlandssvenska psalmrevisionen 1975–1986, Diss. Åbo. Åbo: Åbo Akademi.

SEK

1947–51 Suomen evankelisluterilainen kirkko vuosina 1947–1951. Jokipii A. E. [Suomen evankelisluterilainen kirkko] 1953.

1962–66 Suomen evankelisluterilainen kirkko vuosina 1962–1966. Olavi Tarvainen, Erkki Arhinmäki, Arvo Haapanen. [Suomen evankelisluterilainen kirkko] 1968.

1967–71 Suomen evankelisluterilainen kirkko vuosina 1967–1971. Jouko Sihvo, Heikki Mäkeläinen ja Martti Lindqvist. [Tampere: Kirkon tutkimuslaitos] 1973.

1980–83 Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1980–1983. Harri Heino, Tage Kurtén ja Juha Kauppinen. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Simojoki, Pentti

1985 Eräitä havaintoja virsikirjaehdotuksesta. – Teologinen Aikakauskirja 1985, 23–26.

Sorsa, Leena

2010 Kansankirkko, uskonnonvapaus ja valtio. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen tulkinta uskonnonvapaudesta 1963–2003. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 109. Diss. Helsinki. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Straarup, Jørgen & Hansson, Karl-Johan

2001 Psalmen i kultur och samhälle. Om NORDHYMNS enkätundersökning. – Dejlilig er jorden. Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Suokunna, Seppo

1987 Suomalaiset virsikirjat. – Virikkeitä virsikasvatukseen. Toim. Reijo Pajamo. Helsinki: SLEY-Kirjat.

1991 Mitä virsi on? – Koulun virsikasvatus. Helsinki: SLEY-Kirjat.

1992 Vuonna 1986 hyväksytty suomalainen virsikirja ja sen valmistuminen. – Käytännöllinen teologia ja kirkko. FS Pentti Lempiäinen. Helsinki: Käytännöllisen teologian laitos.

1994 Suomalaiset virsikirjat. – Näkökulmia Suomen kirkkomusiikkiin. Toim. Reijo Pajamo. Kirkkomusiikin osaston julkaisuja 6. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

TA

1985 Teologinen Aikakauskirja 1985.

Takala, Lea

1990 Virsikirjan sävelmistöuudistus ja Turun arkkhiippakunnan seurakuntien palaute virsikirjaehdotuksesta 1984. Kirkkomusiikin loppuyö. Sibelius-Akatemian kirjasto.

Teinonen, Seppo A.

1985 Praesens adest? Virsikirjaehdotuksen tarkastelua. – Teologinen Aikakauskirja 1985, 1–7.

Teol. tdk. lausunto

1985 Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan lausunto virsikirjaehdotuksesta. – Teologinen Aikakauskirja 1985, 42–44.

Torkki, Juhana

2006 Puhevalta. Kuinka kuulijat vakuutetaan. Helsinki: Otava.

Toiviainen, Kalevi

2004 Ekumeeniset kysymykset kirkolliskokouksessa 1976–2002. – Teologinen Aikakauskirja 2004, 112–125.

Vapaavuori, Hannu

s. a. Suomalaiset virsikirjat

<http://evl.fi/Virsikirja.nsf/745ff021168d4a8ac2256ff50049b96e/5b2e2f15e8d6c4d4c2256ffe004c5407?OpenDocument> (luettu 23.2.2012)

1997 Virsilaulu ja heräävä kansallinen kulttuuri-identiteetti. Jumalanpalveluksen virsilaulua ja -sävelmistöä koskeva keskustelu Suomessa 1800-luvun puolivälistä vuoteen 1886. Diss. Helsinki. SKHST 173. Helsinki: SKHS.

Vatanen, Osmo

1985 Sävelmärestauraatio Virsikirjaehdotuksessa 1984. – Teologinen Aikakauskirja 1985, 26–30.

Väinölä, Tauno

2008 Virsikirjamme virret. Helsinki: Kirjapaja.

Väisänen, Eija-Liisa

1987 Virsikirjaehdotukseen suhtautuminen Helsingin ja Tampereen hiippakunnissa. Kirkkomusiikin lopputyö. Sibelius-Akatemian kirjasto.

Ågren, Timo

1980 Nuoren seurakunnan veisut. Maamme hengellisen nuorisomusiikin ensimmäisen laulukokoelman synty ja laulujen alkuperä. Käytännöllisen teologia laudatur -tutkielma. Ht.

Liite

Taulukko sisältää ne vuoden 1986 virsikirjaan tulleet virret, joiden asema virsikokoelmissa muuttui tutkittavana ajanjaksona. Taulukossa on virsien numerot vuoden 1938 ja 1986 virsikirjoissa, virsikirjaehdotuksessa sekä virsikirjavalioikunnan mietinnöissä. Taulukko sisältää myös kunkin virren alkusanat (jos ne eroavat nykyisistä) vuoden 1938 virsikirjan tai sen kokoelman mukaan, jonka kautta se tullut tunnetuksi.

Taulukossa käytetyt lyhenteet:

V1= Virsikirjavalioikunnan 1. mietintö VK38= Virsikirja 1938/63

V2= Virsikirjavalioikunnan 2. mietintö VK86= Virsikirja 1986

VKE= Virsikirjakomitean virsikirjaehdotus

Virren nimi (VK1986)	VK86	V2	V1	VKE	VK38	Virren nimi (VK1938/muu)
Hoosianna	1	1	1	-	-	
Tiellä ken vaeltaa		15	15	15	-	-
Sinua, Jeesus, kiitämme	22	22	-	16	17	Sua, Jeesus Kristus, kiitämme
Jo vanha vuosi mennyt on	36	36	35	-	33	
Jeesus, kirkas tähteni	47	47	-	46	45	Jeesus, lapsi armahin
Nyt pääsi verta vuotaa	64	64	-	-	64	Sun päättäs veristääpi
Kun katson ristin ihmettä	70	70	-	69	-	
Nyt liehuu viiri kuninkaan	72	72	-	71	-	
Puoleesi vapahtaja	76	76	71	-	54	Sun puolees Vapahtaja
Käy yrttitarhasta polku	77	77	72	-	-	
Kristus nousi kuolleista	90	90	-	86	-	
Pääsiäisen kirkas aamu koittaa	91	91	-	88	-	
Tule, Pyhä Henki, luoksemme	112	112	-	112	-	
Me kiitämme sinua	126	126	120	-	629	
Vain hetki, Herra kaataa	161	161	152	161	-	
Herra, siunaa, auta meitä	209	209	-	-	627	Herra, meitä siunaa, auta
Herramme Jeesuksen Kristuksen armo	210	210	-	-	628	
Oi taivaallinen Isämme	208	208	-	211	624	Sä, taivaallinen Isämme
Jo nuoruuteni aikana	237	237	-	-	643	
Sun työhös, Jeesus, kutsun sain	254	254	241	-	469	
Minua, Jeesus, auta	279	279	-	290	308	
Jeesus sä ainoa	318	318	304	-	-	
Sä kuljet seurassa Jeesuksen	319	319	305	-	-	
Jo mahtaisimme yötä	345	345	-	-	-	
Tyydy, sielu, Herran tahtohon	356	356	356	-	356	
Jeesus, kuule, rukoukset	373	373	358	-	-	
Käyn kohti sinua	396	396	381	-	-	Sua kohti Herrani
Kun on turva Jumalassa	397	397	382	-	-	Ken on lapsi Herran armaan
Ylitse kaikkien rajojen	429	429	-	-	-	
Annoit, Herra, tehtävän	443	443	-	264	-	
Liekkejä on monta	454	454	-	-	-	
Kun nimipäiväni on tänään	469	469	-	505	-	
Kaikki katsovat sinua, Herra	473	473	-	509	-	
Muista, Jeesus, minua	480	480	-	516	-	
Puoleesi, Herra, luomme	486	486	465	-	473	Sun puolees Herra, luomme

Virsitekstien muotoutuminen virsikirjaehdotuksesta vuoden 1986 virsikirjaan

Virren nimi (VK1986)	VK86	V2	V1	VKE	VK38	Virren nimi (VK1938/muu)
Kuule Isä Taivaan	501	501	-	-	-	
Jeesus meitä kosketa nyt	502	502	-	-	-	
Taivaan Isä suojan antaa	503	-	-	-	-	
Herra kädelläsi	517	516	494	-	-	
Joka aamu on armo uus	547	546	525	-	-	
Pois aurinko jo painui	558	557	542	-	566	
Luomisen juhlaa täynnä	570	569	-	606	-	
Kiitos Jumalamme	581	580	557	-	-	
Siunaa ja varjele meitä	584	583	-	620	-	
Mua läsnäolostasi	592	591	-	625	678	
Maan päällä aina, ihminen	593	592	-	629	499	Oon täällä outo matkamies
Käy aavaa merta purtemme	594	593	-	630	501	
Lähdimme liikkeelle isien maasta	595	594	-	634	-	
Ratki taivaassa	618	617	597	-	616	
Elämä murheen laaksossa	627	626	-	-	612	Elomme murheen laaksossa
Oi joukko valkopukuinen	630	629	-	-	-	Tuo suuri joukko valkoinen